

קובץ

שיעורי סוכה

שיעורים במסכת סוכה
שנמסרו ע"י הרב אלעזר מאירוביץ שליט"א

חבורת סוכה

מיר

תשע"ג

[מהדורת בקורת, בלתי מוגה]

נכתב ונערך ע"י אלון זגורי

ניתן להשיג את השיעורים בבהמ"ד המרכזי, מיר
או במס' 0777645060

תוכן עניינים

סוכה

- ה..... שיעור א', בדין סוכה קטנה.
- יא..... שיעור ב', בסוגיית אצטבא ובעניין תרי הלכתא.
- יז..... שיעור ג', בסוגיית חקק ובדין 'מדרגה' בסוכה,
שיעור הגר"מ שמואלביץ שליט"א
- כד..... שיעור ד', בסוגיית מיגו ובגדר טפח שוחק.
- כט..... שיעור ה', בדין סוכה שתחת האילן.
- לו..... שיעור ו', עוד בסוכה תחת האילן ובדין סדין פסול.
- מג..... שיעור ז', בגדר גזירת נסרים.
- מז..... שיעור ח', בפסול אויר וסכך פסול בסוכה קטנה וגדולה.
- נה..... שיעור ט', בדין שיפועי אהלים.

ד' מינים

- סא..... שיעור י', בדין יבש ונחלק בראשו של לולב.
- סח..... שיעור י"א, בפסול חזזית ונקלף באתרוג.

וזאת למודעי

כי רוב השיעורים נכתבו סמוך לשמיעתם במשך השנה האחרונה והיה מן הראוי לעבור שוב על הדברים לתקן ולהוסיף כיוון שהדברים נכתבו בקיצור אמרים ולא עברו הגהה די הצורך, והיה מקום להרחיב הדברים ולסדרם טפי כראוי.

אמנם לא נמנענו מלהוציא את השיעורים כעת כמתכונתם זו, כי בהיותם בלולים מעיקרי הסוגיות והראשונים ועד דברי הפוסקים, נצרכים הם לתועלת הלומדים והחוזרים, ואי"ה נזכה להוציאם שוב במהדורה משוכללת.

כאן המקום לקבוע תודה להרב הלל רוטמן שליט"א שנושא בעול החבורה ולשאר בני החבורה שמתוך דיבוק החברים הדברים עולים.

★ ★ ★

לע"נ

הרב אברהם ישראל ב"ר חיים יצחק הכהן
וזוגתו מרת קילא ב"ר דוד

ולע"נ

הרב יחיאל מיכל ב"ר שמחה
וזוגתו מרת דבורה ב"ר טוביה

שיעור א'

בפסול סוכה קטנה והמסתעף

בדין המג"א בקרן משוך

גרסינן בגמ' ג,א מח' ב"ש וב"ה בשיעור סוכה קטנה וכן מח' גבי סוכה גדולה כשהשולחן אפומא דמטללתא. והנה דעת הרי"ף שפסול סוכה קטנה וסוכה גדולה חד טעמא אית להו לתרוויהו, והוא גזירה שמא ימשך אחר שולחנו. וכתב הרע"א [בגליון המשניות פ"ב] שלשיטת הרי"ף כל שלא יהיה טעם לגזירה יהיה כשר אף בפחות מזע"ז וכמו גבי סוכה קטנה הפתוחה לסוכה גדולה. ומבואר לכאן שכל דברי הרי"ף לפסול סוכה קטנה הוא מחמת הגזירה גופא דשמא ימשך.

והנה מבואר במשנ"ב כמה מקומות בסי' תרל"ד שנקט בדעת הרי"ף כדברי הרע"א שלעולם לשיטת הרי"ף עיקר האיסור הוא מחמת הגזירה דשמא ימשך. וממילא מתבאר היטיב אמאי הבאה"ל לשיטתו נוקט שעיקר דינו של המג"א גבי קרן משך בסוכה שאין זע"ז בפנ"ע הוא דווקא לדעת הר"ן ואינו עולה לדעת הרי"ף. והיינו שלדעת הר"ן שהתבאר שיש דין שיעור בסוכה קטנה מחמת חשיבות המקום שיהיה מקצת קביעות שלא יהיה בכלל דירה סרוחה, חידש המג"א שכל שיש מקום ניכר לעצמו אינו נידון בכלל הסוכה אלא בעי שיעור מצד עצמו וכל דלית ליה זע"ז הוי דירה סרוחה באותו מקום ולא שמיה דירה ואינו חלק ממקום הסוכה.

משא"כ לדעת הרי"ף שכל האיסור הוא מחמת הגזירה לכאן לא שייך טעם הגזירה שהרי מקום הסוכה קטנה באותו קרן פתוח לסוכה גדולה ובכה"ג ליתא לגזירה דשמא ימשך וכמו דברי הרע"א בסוכה קטנה הפתוחה לסוכה גדולה. וממילא מעיר הבאה"ל על הדרך החיים איך בא להביא ראיה לדבריו שהמג"א לא החמיר במקום שהקרן פתוח ברוחב ז' לסוכה [אף דלית ליה שיעור ז' באורך], ממה שסוכה קטנה הפתוחה לגדולה כשירה שהרי דין זה נכון לדעת הרי"ף כמש"כ הרע"א ואינו ראיה לדינו של המג"א שכל פסולו הוא רק לדעת הר"ן. ומתבאר לדעת הבאה"ל שכל דברי המג"א הם נכונים לדינא רק לדעת הר"ן ולא לדעת הרי"ף, כאמור. והנה אם נבאר דעת המג"א כמו הדה"ח שמספיק שיהיה ז' על ז' במקום הקרן כדי להכשירה וכמו שנקט החזו"א כוותיה בדעת המג"א, לכאן היה נראה שאפשר לבאר דינו דהמג"א אף לדעת הרי"ף ואף לפי פשטות דברי הרע"א לדעתו [ועי' בדרך החיים גופיה שקצת נראה בכוונתו לא כמו שהביאו בבאה"ל עיי"ש].

ובהקדם מה שהביא השעה"צ סק"א להקשות אמאי בעי שיעור זע"ז הרי גברא באמתא יתיב ובעי ז' באורך וז' ברוחב ובעי עוד טפח שולחן כמבואר בירושלמי וא"כ בו' ברוחב ז' יהיה מספיק לשיעור סוכה. וכתב ג' תירוצים ויל"ע שלכאן שלשתם אינם עולים לדעת הרי"ף. שהנה טעם ג' שהביא מהמג"א בשם הר"ן שבציר מהאי שיעורא הוי דירה סרוחה הוא רק לדעת הר"ן לדרכו שסיבת הפסול בסוכה קטנה הוא מחמת דירה סרוחה. ובתחילה מביא מהמאמר שבעינן שיוכל האדם לישוב בכל מקום ומקום ולכן צריך עוד טפח לצד שני שיוכל לישוב גם שם עם שולחנו. ומביא עוד טעם מהמג"א מצד שיושבים בהסיבה ולכן בעי זע"ז.

ולכא' התירוצים אינם עולים לדעת הרי"ף, שהנה מה שהביא מצד הסיבה לכא' אינו להרי"ף שהרי הרמב"ן הסביר שסיבת הפסול משום שבעינין סוכה הראויה לאכילה כדרכה וא"כ לב"ה למה ראוי לאכילה כדרכה, ע"כ כי יכול לשים מחוץ לפתח את השולחן ואין דין דוקא בראוי לאכילה בהסיבה ושולחנו לכל צד. וכן תירוץ ראשון שבעי שיהיה ראוי לישב בכל צד לכא' הוא לפי הר"ן שיש דין בדירה שתהיה בה מקצת קביעות ממילא יש סברא שיהיה ראוי לשיבה לכל מקום אך לרי"ף שהוי גזירה בעלמא לכא' כל שליכא גזירה כי שולחנו בסוכה תו אין פסול בסוכה, וצ"ע.

ועי' בחזו"א ויסודו בדברי הרמב"ן שנראה לכה"פ בדרך א' בתחילת דבריו שיש גזירה שמא יביא שולחן וימשך אחריו והוא חלק מעיקר הגזירה שכמו שחיישינן שכשיש שולחן שמא ימשך אחריו ה"ה אף בדלית ליה שולחן חיישינן שמא יביא וימשך, וזו סיבת הפסול כשאוכל פיתו בידו שמא יביא שולחן וימשך. וא"כ אפשר להבין שאם היה שיעור ו' על ז' יש חשש שמא ימשך כיוון שיש חשש שישב לצד שני ויביא שולחן וסוף סוף ימשך חוץ לסוכה, וכדרך המאמר שבעינין שיהיה ראוי לשיבה מכל צד כיוון שגם כשיש שיעור שולחן בצד אחד אכתי ניחוש משום גזירה לצד שני.

וא"כ אם נקרא דינו של המג"א גבי קרן משוך כדברי הדה"ח אפשר שדין זה נכון גם לדעת הרי"ף דאם אין הקרן זוית רחבה ו' ה"ז מקום שא"א שישב עם שולחן לכל צד ויש חשש שמא ימשך. אמנם במג"א נראה לא כך ולעולם עיקר דינו הוא לדעת הר"ן וכמו שנראה לעיל מיניה שיישב עיקר דין השיעור לפי הר"ן וכמו שנקט בבאה"ל. אך שמא לרי"ף באמת פשיטא טפי שיש לדון על כל מקום כי חיישינן שמא יביא שולחן וימשך. ומיושב הערת הבאה"ל על דה"ח שלעולם דינו דהמג"א הוא אף לדעת הרי"ף ומובן מה שהביא ראיה מגבי סוכה קטנה הפתוחה לסוכה גדולה הוא דין נכון לדעת המג"א ועי'.

סתירת הדינים בדברי המשנ"ב

מ"מ לפי המשנ"ב מתבאר שעיקר דינו דהמג"א הוא שיש לדון שיהיה שיעור מקום בכל קרן ואע"פ שבגוונא של הדה"ח לכא' לא צר לו המקום וכמו שהעיר החזו"א, מ"מ העיקר הוא שכל שהוא מקום בפנ"ע בעי שיעור מקום מצד עצמו, ועי'. אמנם צע"ג איך נוקטים דין זה להל' הרי קיי"ל כדעת הרי"ף שיש חשש של שמא ימשך גם בסוכה גדולה וממילא מוכרח שהטעם בסוכה קטנה הוא נמי מאותו טעם וא"כ אין דין דירה סרוחה ואין דין שיהיה שיעור מקום בכל חלק שהוא רק לדעת הר"ן וכמש"כ הבאה"ל גופיה, וא"כ איך נקטינן כן להל'.

וב"ת שקיי"ל כשני השיטות לחומרא, לכא' ממה שכתב הפמ"ג שמי שישב בסוכה גדולה אפומא דמטולתא בלילה הראשון יחזור ויאכל ואף יברך זמן מבואר שלא חש לשיטת הר"ן משום ספק ברכות וע"כ דעת הרי"ף נפסקה להל' מעיקר הדין ולא רק בתורת חומרא. ועי' בביכור"י שגם מה שחלק על הפמ"ג [הביאם בבאה"ל ד"ה כאלו לא אכל] שלא יחזור ויברך אינו מצד ספק ברכות אלא מכח דבריו סי' תרל"ט שעיקר ברכת שהחיינו אפשר לברך אף קודם החג וא"כ וודאי יוצא במה שבירך שהחיינו בתחילה. וא"כ צ"ע שלכא' הבאה"ל מוכה שטרא לבי תרי שמחד נוקט להדיא שכל דינו של המג"א הוא רק לפי הר"ן ומאידך מביא לדינו דהפמ"ג שגם בסוכה גדולה אם עבר על הגזירה יחזור ויאכל ויברך, וצ"ע.

ועי' בבאה"ל ד"ה פסולה שכבר העיר בזה סתירה בדברי הפמ"ג וציין לדעת הרמב"ם שנראה שפסק נמי לשני הדינים והיינו שפסול סוכה קטנה הוי מדאורייתא [וא"כ לכאן אינו מחמת הגזירה כדעת הרי"ף] ומאידך פסק שיש גזירה בסוכה גדולה, ולכאן כל המקור הוא ממאי דפסקינן כב"ש בסוכה קטנה כמבואר ברי"ף וע"כ מבואר ברמב"ם שיש שני מח' שאינם תלויות וקיי"ל בתרווייהו כב"ש. ועי' ברמב"ם פרנקל כבר מציינים לשוירי קרבן על הירושלמי שהביא שיש סוגיא בירושלמי שלעולם פוסקים בשני הדברים כב"ש.

וממילא אפשר שכל מה שמחמירים לחזור ולברך וגם נוקטים כדעת המג"א לחשוש להר"ן, מבוסס על מה שמחמירים נמי לדעת הרמב"ם שבדעתו מבואר שיש גם פסול דאורייתא בסוכה קטנה וגם גזירה בסוכה גדולה, וממילא לגבי סוכה גדולה מחמירים לחשוש מעיקר הדין בצירוף הרי"ף והרמב"ם ולחזור ולברך כיוון דכולהו סברי שיש גזירה שמא ימשך גם בסוכה גדולה ומאידך בדין המג"א מצרפים הרמב"ם לר"ן ודעימיה להחמיר ולפסול בקרן משוך מעיקר הדין ודוק, וממילא עד"ז יתבארו דברי הבאה"ל שחשש לשני הדינים אף ששורשם תלוי בשיטות חלוקות ויש לעי' בזה [ועי' סו"ד ביאור נוסף בעיקר דברי המג"א].

דעת הרא"ש בגדר הפסול בסוכה קטנה

אמנם יעוי' ברא"ש שבפשוטו נראה שהבין דברי הרי"ף כפשטותם שסיבת הפסול הוא מחמת הגזירה ולכן מק' שלשון מחזקת משמע שהוא דין בשיעור הסוכה ולא גזירה בעלמא ועוד שמבואר שח' באופן שיש שולחן בסוכה והתם לא שייכת הגזירה. ועי' בק"נ שביאר כוונתו שאיירי היכא שנדחק להכניס השולחן כולו לתוך הסוכה בצמצום. אך באמת לא צריך לחפש היכי תימצי שהשולחן בסוכה ובכ"ז פסול שהרי הבאנו ריש דברינו שבכל ו' על ז' יש שולחן ובכ"ז פסול. ובאמת לכאן טפי היה לו לרא"ש להקשות מעיקר חילוק הלשונות בגמ' שגבי סוכה קטנה נקט לשון פסולה וגבי סוכה גדולה לשון שלא יצא ועי' לקמיה.

וע"כ מבואר לכאן בדברי הרמב"ן שוודאי יש תוספת משמעות לדעת הרי"ף ואינו גזירה בעלמא, ולעולם בעינן שתהיה הסוכה ראויה לאכילה כדרכה וכיוון שאינה ראויה לאכילה כדרכה נפסלת לכל מידי. וזה ברור שדברי הרמב"ן מתבארים גם לדרכו של רע"א ברי"ף, והיינו שאחרי שלשבת עם שולחן בסוכה קטנה יש שמא ימשך בכל אופן שישב עם שולחן ממילא אינה ראויה לאכילה כדרכה וממילא פסולה לכל מידי בדברי המרדכי, וכאן אומר הרע"א שבמקום שאין כלל גזירה ממילא לא מתחיל מה שאינה ראויה לאכילה כיוון שבאמת ראויה לאכול כדרכה עם שולחן בסוכה הגדולה.

ועי' בדברי הביה"ל ח"ג סי' נ"ג שביאר שהרא"ש וודאי נחית לדברי הרמב"ן בביאור הרי"ף ונראה שלכן לא הק' מעיקר לשון פסולה וכו' כדאמרן וכל שהק' הוא מצד הגוונא של רע"א, והיינו שאפשר למצוא אופנים שיהיה השולחן בתוך הסוכה וכמו שצייר הרע"א והוכיח שגם בכה"ג משמע שפסולה וע"כ אין שם הפסול מתחיל מחמת הגזירה אלא הוי פסול בעצם בשיעור משך הסוכה, עיי"ש.

ביאור שיטת הרי"ף דלא כרע"א

אך באמת יש שחלקו על עיקר דברי הרע"א בביאור דברי הרי"ף שלעולם אין דנים לפי הגזירה ורק במקום ששייך הגזירה יישנו פסול סוכה קטנה כאמור. עי' בבית הלוי ח"ג סי' נ"ג

שהביא ראיות גדולות ועצומות מהסוגיות לקמיה גבי איצטבא וכן מעיקר דין שיעור דופן ז' המבואר לקמיה ד' ז' ועוד שלעולם יש דין שיעור בסוכה וע"כ הוא אף לדעת הרי"ף. ומבואר שיש שיעור סוכה ז' גם בלי החשש שמא ימשך. וע"כ מבואר שיש גזירה שמא ימשך והיא תחילת הדין לדעת הרי"ף אך אחר כן קבעו כבר שיעור ז' וכאן חולק על דינו של רע"א שאחר שקבעו שיעור ז' גם במקום שלא יהיה שייך טעם הגזירה אכתי הסוכה פסולה.

ועיי"ש עוד בבית"ל אות ב' שאחר כל דבריו הק' לדעת החכם צבי סי' צ"ד שחלק על המרדכי שלא בעי ראויה לכל מידי, שדבריו נסתרים מעיקר שיטת הרי"ף שרואים שמכח הגזירה נפסלת לכל מידי וכמו שמבואר ברמב"ן. ובאמתיל"ע למה הוצרך הבית"ל אחר כך לחזור לדברי הרמב"ן ולכא' לעולם נימא שמכח הגזירה נפסלת לאכילה וממילא קבעו שיעור של ז' שתהיה ראויה לאכילה וגם ללא דינו דהמרדכי וכן יש לבאר דעת החכם צבי, ועי'.

ולכא' צ"ל בכוונת הבית"ל שרק אחר דברי הרמב"ן שעד כמה שאינה ראויה לאכילה כדרכה מכח הגזירה היא פסולה לכל מידי השלב הנוסף הוא שכבר קבעו שיעור לסוכה אך מצד הגזירה עצמה אינו מספיק לקבוע שיעור, ועי'. אמנם פשטות משמעות דברי הרמב"ן משמע שאין דין נוסף שקבעו שיעור אחר שכבר נפסלה לכל מידי מדינא דהמרדכי וא"כ צודקים דברי רע"א וצ"ע טובא מראיות הבית"ל ועי'.

ביאור נוסף בדברי הרמב"ן

עיי"ש עוד בבית"ל שמקשה מהגמ' לקמן י"ט גבי סוכה קטנה עם אויר בסכך פחות מג' שהסוכה כשרה אע"פ שלמעשה אין מקום ישיבה בפועל בסוכה אלא ד' טפחים ועוד. ומק' שם שבשלמא להר"ן שיש שיעור במקום דירה צ"ל שהאויר מצטרף לשיעור אך לדעת הרי"ף שהוא גזירה בעלמא לכא' התם שפיר הוי בכלל הגזירה שימשך למקום שאין לו הכשר בישיבה בפועל, וע"כ שגם לדעת הרי"ף יש דין שיעור בסוכה ואי משום שמא ימשך מיירי התם שסמוך לסוכה גדולה שבזה ליכא שמא ימשך כסברת הגרע"א, אכן הקשה שבפוסקים נר' לא כך.

והנה דן התרוה"ד האם יש לישן בסוכה ז' או שהוי מצטער והחכם צבי הוכיח שאין לך מצטער גדול מזה וע"כ מספיק ראויה לאכילה ולא בעי ראויה גם לשניה כמו שמוכח מעיקר שיעור סוכה שמספיק לשניה ולא לאכילה והתרוה"ד חולק שמוכח איפכא שדרגה כזו לא חשיב מצטער. והנה מהגמ' שם מוכח טפי שלא רק שיכול לישן בזע"ז לדעת התרוה"ד אלא אף בד' טפחים וקצת ודוק!].

ויש לעי' לדעת הרמב"ן שעל פניו לא נתבאר בדבריו שיש דין שיעור בסוכה אלא שנפסל מכח שאינה ראויה לאכילה כדרכה ונפסלת לכל מידי. ולכא' סוכה זו אינה ראויה לאכילה כדרכה שהרי א"א לשים שולחן בד' וחצי טפחים. וגם אי נימא שיש דין שיעור אף לרמב"ן, צ"ב היכן אזל עיקר דינו דהמרדכי שכיוון שאינה ראויה לאכילה כדרכה נפסלת לכל מידי, ונראה ברמב"ן שזה מושכל ראשון שצריך להיות בכל סוכה. וע"כ מבואר שמה שאינו ראוי בפועל לאכילה כדרכה אינו פוסל לכל מידי וצ"ב איך עולה עם עיקר דברי הרמב"ן.

והנה מצאנו בשפת אמת ג', א שמתפק באדם רחב שאוכל פיתו בידו ולגביו לא יכול להכניס שולחן בסוכה שבה אוכל האם הוי בכלל הפסול של סוכה קטנה. ולכא' בפועל לא יכול להכניס שולחן וא"כ לפי המרדכי לכא' אמור להיות פסול שלגביו אינה ראויה לאכילה כדרכה ונפסלת לכל מידי ועיי"ש שיש לו צד שבאמת פסול. ולכא' הגמ' בד' י"ט היא גמ' מפורשת נגד דבריו שהרי לגבי כל אדם ד' טפחים נחשב סוכה קטנה שאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ומבואר שהסוכה כשירה וע"כ מבואר שאינו תלוי להדיא באפשרות ההשתמשות בפועל וממילא לא שייך לדון כלפי כל גברא האם כלפיו נחשב סוכה כשרה לפי ראשו ורובו של כל אחד.

והנראה בביאור דברי הרמב"ן, שלעולם טעם הדין הוא גזירה שמא ימשך אך הגדר היה שיש חיסרון באכילה בשולחנו בתוך הבית בשם 'דירה' דאכילה, ואין כאן דיוקן דאכילה בשלימות בהסוכה כל ששולחנו בתוך הבית ונאפשר שגדר הדברים מתבאר לדרכם של הערולנ"ר והחזו"א שכל דירה שאוכל עם שולחן בחוץ אינה דירה כי הדרך שנמשך לחוץ למקום הדירה ומקלקל ממנה שם דירה לאכילה, והם כתבו שבאמת הוי סברא דאורייתא וכעת אפשר שלכה"פ זה ההסבר בגדר הגזירה דרבנן, ועי'.

וממילא אומר הרמב"ן שמקום דירה שאינו ראוי לאכילה לא נחשב כלל כמקום דירה ולכן נפסל לכל מידי, ולעולם אינו מעיקר דינו דהמרדכי שהרי אם אכילה כדרכה עם שולחן הם חלק מהשימושים א"כ גם הסוכה בגמ' לקמן י"ט אמורה להפסל מדינא דהמרדכי דאינה ראויה לאכילה כדרכה עם שולחן, וע"כ שמעיקר דינו דהמרדכי מספיק שראויה לאכילה באופן מצומצם טפי וכשאוכל פיתו בידו, אך דן הרמב"ן שסו"ס מחסר בשם מקום דירה עד כמה שא"א לאכול כדרכה ופוסל לכל מידי, ונקצת קשה לפי"ז דברי הגר"א בסי' תר"מ שציין על דינו דהמרדכי המובא שם ברמ"א, לדברי הרמב"ן ומשמע שהוא ממש מאותו דין. ולדברינו כוונתו שיש דמיון בעיקר הדין שרואים שפסול לאכילה מפקיע שם דירה מהמקום אך הם שני דינים נפרדים, ודוק].

ומעתה נאמר שעד כמה שדנים מצד מקום דירה יש מקום לחלק שכל החיסרון הוא היכא שלמעשה מקום הדירה מצד גודלו אינו מאפשר להשתמש באופן ראוי וכמו בסוכה קטנה, אך בסוגיא ב"ט אין לפסול מדינו דהרמב"ן כיוון שהמקום דירה מצד עצמו ראוי לקיים תשמישי הדירה, רק יש חיסרון דיני שבפועל א"א לשבת תחת הסכך, ונראה שחיסרון דיני בסכך דומה טפי לאדם רחב שלמעשה אינו יכול לשבת תוך הסוכה אף דאית בה שיעור, וכמו ששם מסתבר שאין לדון כלפי כל אדם בפועל כיוון שדנים על מקום הדירה ה"ה פסול דיני מצד היתר הישיבה אינו מפקיע מהסוכה שם דירה, ולעולם מוגדר שיש כאן סוכת זע"ז הראויה לדירה שלמעשה בפועל יכול לשבת רק בד' וחצי טפחים, ועי' בזה.

ובאמת שביאור זה נצרך גם לדעת החולקים שסוכה קטנה פסולה מדאורייתא דהוי דירה סרוחה כמש"כ הר"ן, ולכא' גם בסוגיא בד' יט' הוי דירה סרוחה, וע"כ מבואר ששם הדירה אינו נגרע במה שיש חיסרון דיני בצורת הישיבה בפועל, ואינו נקרא דירה סרוחה. וכל דברינו הם להכריח שגם לדעת הרמב"ן גדר הגזירה הוא ע"ד חיסרון של דירה המבואר בר"ן וממילא אותו הסבר יישב גם עיקר דעת הרמב"ן, ואמנם בדעת הר"ן היה מקום לומר שקבעו שיעור סוכה גרידא וממילא ה"ה ברמב"ן והערנו שאולי כן משמע מסדר דברי הביה"ל, אך לכא'.

ברמב"ן נראה שהפסול הוא מצד שאינה ראויה לכל מידי והוי חיסרון בשם דירה ואין עוד שלב שקבעו שיעור וע"כ צ"ל את החילוק כאמור ודוק' היטב].

ובאמת נמצא דכל החילוק בין הר"ן והרמב"ן הוא רק בתחילת הדין האם הוא מדין קבע ועראי הנצרכים בסוכה או מחמת גזירה שמא ימשך אך למעשה גדר הפסול זהה שמעתה חסר בשם דירה הראויה, וכל מה שיש לדון שאולי יש נפק"מ האם לדעת הרמב"ן הוא פסול דאורייתא או דרבנן משא"כ לר"ן שנראה שהוא וודאי פסול דאורייתא. ואמנם ברמב"ן מבואר לעשות צריכותא בין פסול סוכה קטנה לגדולה, ולכא' לא היינו שומעים גדר זה בסוכה קטנה אם היה הדין אמור רק גבי סוכה גדולה, אך צ"ל שגם יסוד זה ברור אחר הגזירה וכמו שכותב החזו"א לדרכו שהרמב"ן לא נחית לזה כיוון שאחר הגזירה פשוט שיש סברא דאורייתא לפסול סוכה קטנה, עיי"ש [ריש מסכת סוכה סק"ג].

ישוב דעת המג"א

אם כנים הדברים מצאנו ריווח נאה בישוב דברי המג"א שהבאנו ריש דברינו גבי קרן משוך בסוכה דלית ליה הכשר סוכה מצד עצמו שנפסל, ונקט בבאה"ל שדין זה הוא רק לפי הר"ן. ולכא' יפלא הרי קי"ל כדעת הרי"ף מעיקר הדין ואין סתם המג"א דבריו לדעת הר"ן. אך לדברינו הדברים מבוארים היטיב שלעולם בעיקר שיטת הרי"ף והרמב"ן ע"כ מבואר שיש פסול בדירה וא"כ בין רי"ף ובין לר"ן שם הפסול הוא משום חסרון בשם דירה וא"כ דן המג"א שקרן משוך בעי הכשר מצד עצמו בין לר"ן ובין לרי"ף ודוק'.

שיעור ב'

בסוגיא דאצטבא ובעניין תרי הלכתא

בביאור ההלכה של דופן עקומה

גרסינן בגמ' ד,א גבי סוכה הגבוהה מכ' אמה ומיעטה באיצטבא מן הצד שכשרה מדין דופן עקומה, ומבואר בגמ' שגבי סוכה למע' מכ' יש חידוש נוסף בהל' דו"ע מעיקר דין דו"ע שהתבאר במש' לקמן יז' גבי בית שנפחת, והיינו שכשהדופן במקומה אינה ראויה לדופן הייתה הו"א שלא אומרים דופן עקומה.

ומצאנו כע"ז בעמ"ב גבי חקק היכא שהדופן קטנה מי' שבעי לשווי דופן שאז ל"א דו"ע, וכאן התבאר שכיוון שלא חזיא לדופן הו"א שלא נאמר דו"ע ואם ננקוט שהפסול של סוכה למע' מכ' הוא דין בדפנות תתבאר ההו"א בגמ' על דרך הגמ' גבי חקק, והיינו שחסר בדופן כל שהיא למע' מכ' והחידוש שגם ע"ז אמרינן דו"ע וע"ז אומרת הגמ' אח"כ שיש חידוש שאומרים כן גם מד' רוחות, ועי'. מ"מ מבואר בגמ' שהוא מאותו הדין המבואר במש' לקמיה גבי בית שנפחת ורק התבאר כאן חידוש שגם באופנים של הסוגיא דידן אמרינן נמי להלכתא דדו"ע.

וידועים דברי הראשונים שהעמידו שני צדדים להגדיר את ההלכה של דו"ע וביארו שני נפק"מ שתלויות בהגדרת הדין. עי' רש"י בד' י"ז על המשנה שכבר העמיד את שני הצדדים האם הפשט שמקרבם את הדופן למקום הסוכה שאז קשה אמאי אויר פוסל בג' מן הצד הרי אפשר לעשות דו"ע ולקרב את הדופן וע"כ נוקטים רש"י הר"ן והריטב"א שביאור ההלכה שחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונכפף ונעקם למעלה עד מקום הסוכה.

ונראה שבביאור המילות דופן עקומה יש חילוק בראשונים מה מתעקם, ברש"י וכן במאירי נראה שהכוונה שמתעקמת הדופן דרך הסכך פסול עד הסכך הכשר אך בריטב"א וברא"ה משמע שהדופן מגיע עד דופן הסוכה על ידי הסכך פסול שהוא חלק מן הדופן והוא מתעקם לחוץ ממקום הסוכה, והיינו שתחתית הדופן מתעקמת ממקום הסוכה ולחוץ עיי"ש אך ברש"י נראה שמתעקם בסכך ואפשר שבאמת כוונתם אחד אך יש לדון אולי יש בזה נפק"מ ועי' לקמיה.

בדין ישיבה תחת הדופן

הנפק"מ הראשונה המבוארת בר"ן והריטב"א הוא לדינו של רש"י שמכשירים את כל הסוכה מדין פסל האם אמרינן כן גם באיצטבא מן הצד על המקום של הדו"ע, ותלו את הנידון בשני הדרכים שאם הפשט שמקרבם את הדופן מהני לשבת תחתיו מדין פסל היוצא מן הסוכה אך אם נוקטים שהסכך נהיה חלק מדופן אז א"א לשבת מתחת לדופן שהרי הוא דופן ולא סכך.

אמנם עי' בתוס' הרא"ש שנקט שא"א לשבת בד"א של הדו"ע אך כתב כן לא מטעמיה דהראשונים שהסכך נהיה דופן וא"א לשבת כנגד הדופן, אלא שהדופן מפסקת לסוכה וא"א לשבת אחורי הדופן. ומבואר מח' ראשונים האם לצד שמקרבם את הדופן אכתי א"א לשבת תחתה מדין שהוא יושב חוץ לסוכה, שבר"ן ובריטב"א מוכח שליתא להאי טענה שהרי כתבו שכל הסיבה שא"א לשבת תחתיו היא רק לצד שמעקמים הדופן והסכך נהיה דופן אך לולי

זאת אפשר לשבת תחתיו אך בתור נראה שגם אם נקוט שרק מקרבים את הדופן נחשב שיושב חוץ לסוכה.

ונראה ששורש מח' הראשונים הוא האם אחר ההלכה של דו"ע שנחשב שהדופן נמצאת במקום הסוכה, דנים כאילו הדופן באמת נמצאת במקום הסוכה וכאילו נעקרה ממקומה למקום הסוכה או שמא גם אחר ההלכה לעולם דנים שהדופן מועילה להיות דופן למקום הסוכה ממקומה אך לעולם אין הפשט שבאמת כעת נמצאת במקום הסוכה.

ונפק"מ לסברא של התור"ר שאם נידון כאילו ממש נמצאת הדופן סמוך למקום הסוכה שיידן לדון לפסול כיוון שבעת נחשב כיושב אחורי הדופן ונחשב מפסיק בינו לבין הסוכה משא"כ לדעת הראשונים שאינו נידון ממש כסמוך לסוכה לעניין שנדון את היושב כיושב אחורי דופן הסוכה וממילא אם הייתה ההבנה בהלכה שמקרבים את הדופן שפיר היה יכול לישב במקום הדופן מדין פסל. ועי' בזה.

ועי' בבי"מ סי' תרל"ב שמוכיח שדעת הטור בדופן עקומה הוא שמקרבים את הדופן למקום הסוכה ולא שמעקמים את הדופן דרך הסכך וזה דלא כדעת הרא"ש לפנינו שכתב כש"ר שהסכך נחשב דופן, וצ"ע. אמנם הרא"ש בסי' ל"ג כתב גבי סוכה עם ג' דפנות שמפסיק באמצע סכך פסול ויש הכשר זע"ז טפחים בסוכה הפנימית וכן הכשר ז' בחיצונית [שביניהם מפסיק הסכך פסול] שהפנימי כשר שהרי יש לו הכשר סוכה מצד עצמו והחיצוני כשר מדין דו"ע [שמדובר שמשך סוכה פנימית כולל הסכך פסול הוא פחות מד"א ואפשר לעשות דו"ע עד מקום הסוכה החיצונית]. ולכאן הוא סתירה לדבריו כאן שהרי איך הכשיר הסוכה הפנימית הרי היא דו"ע לסוכה החיצונה וא"כ לא יוכל לשבת תחתיה שהרי היא דופן ולא סכך וכמו בסוגיין.

ומבארים הפוסקים שאין כאן סתירה שכשנהפך לדופן א"א לשבת תחתיו אך אם יש סברא לדון את אותו מקום כמקום של סוכה ולא נצטרך כלל להכשר של הדו"ע שפיר אפשר לדון כסכך ולא כדופן וכמו שם שכשיושב במקום הסוכה נידון כסכך ולא כדו"ע וכשיושב במקום החיצונה נידון כדו"ע ולא כסכך משא"כ בסוגיין כדי לדון על פסל צריך להכשיר הסוכה וע"כ בעי לדין דו"ע וממילא אין פסל כי אחר דו"ע נידון כדופן ולא כסכך.

ונראה מדברי הפוסקים שבאמת גם שני אנשים שישבו בו זמנית בשני הסוכות אינו תרתי דסתרי כי דנים אחרת כלפי כ"א שלאחד נידון כסוכה ולשני כדופן. אך אם נמצא ציור שיהיה אדם אחד שישב ראשו ורובו בשני הסוכות בבת אחת אז יהיה פסול ממנפ"ש. אמנם יל"ע שגם בכה"ג יהיה כשר שהרי הכשר דו"ע אינו דין ביושב שהוא מגדיר את הסוכה כדו"ע אלא הוא דין בסוכה עצמה שהיא כשרה מכח דו"ע ומעתה עד כמה שהפנימית מצד עצמה כשרה וחיצונה מצד עצמה כשרה ממילא שניהם קיבלו הכשר ומעתה שניהם כשרות ושיבה והאדם מצד ישיבתו יכול לשבת בשניהם בו זמנית ואין בזה כלל תרתי דסתרי ועי' בזה. אמנם בביכור"י מבואר לא כך עי' בדבריו בדין אצטבא כשיש ד' דפנות ויש לפלפל בכ"ז טובא ואכמ"ל.

דעת הטור בגדר דו"ע

אמנם יעוי' בטור סימן תרלב' לענין דין הרא"ש האמור שכותב שהנידון לפסול את הסוכה הפנימית כשעושה דו"ע לחיצונה אינו מחמת שאז נידון כדופן ולא כסכך כמבאר בראשונים בסוגיין, וז"ל אם יש מסכך הכשר של צד הפתח עד הדופן האמצעי פחות מד"א הכל כשר, הצד הפנימי שקרוב לדופן שהרי יש לו ג' דפנות והצד החיצון ע"י דו"ע שאנו רואין דופן האמצעי כאילו הוא אצל סכך הכשר החיצון ומכל מקום לא נפסל הפנימי שנאמר כיון שאנו רואין הדופן האמצעי כאילו הוא אצל הכשר החיצון הרי שנשאר הפנימי בלא דופן דנהי דאמרינן רואים מ"מ בקומו הוא נשאר ומכשיר הפנימי עכ"ל.

ומדקדוק לשונו היה נראה כדברי התו"ר ולא כהר"ן, שכאשר דנים שמקרים את הדופן למקום סוכה [ולא מעקמים] הו"א שכבר פוסל את מה שאחורי הדופן ולא מדין שאחר דו"ע הדופן נהיה לסכך וא"א לשבת תחתיו אלא שגם אם הוא סכך סו"ס הדופן מפסיק בינו לבין הסוכה ולכן א"א להכשיר מקום ישיבתו מדין פסל. ואך שע"ז תירץ כתירוץ הרא"ש דלא אמרינן דו"ע כלפי הפנימית, ועי'. [ואמנם יש בכ"ז דוחק שהטור ביאר כמו התו"ר ולא כמו הרא"ש בפסקים, וכמו שנקט בבי"מ ומצאנו דוג' נוספת לזה בפ' עושין פסין ויל"ע].

והנה גבי חקק סו"ס תרל"ג מבואר דעת הטור שאין הכשר למקום שחוץ לחקק מדין פסל. ועי' בביכור"י שהלבוד שעושים מהדופן למקום החקק מקרב את הדופן וא"א לשבת חוץ לדופן ובאמת הן הן דברי הטור גבי שתי סוכות כאמור וכדברי התו"ר בסוגיין גבי איצטבא. ויוצא שזה מח' הראשונים שהר"ן והריטב"א להדיא תולים שנידון זה תלוי בהבנה של דופן עקומה ולולי שנהיה דופן אפשר לשבת תחתיו כאמור משא"כ לדעת הטור. ומעתה צ"ע האם גם חקק יהיה כשר לשיטתם [לדרכו של הביכור"י שכל החיסרון מצד שהוא יושב חוץ לסוכה].

אך נראה טפי כאמור לעיל, שהמח' של הראשונים אינה בהל' פסל האם אפשר לשבת חוץ לדופן מדין פסל אלא בהל' דו"ע האם אמרינן שבאמת הדופן כאילו נעקרה ממקומה וכעת נחשב שישב חוץ לדופן, ואם זה היה הגדר שפיר הוי מודו לסברת התו"ר שאז לא מהני פסל אלא שחלקו שאין דנים על הדופן כאילו נעקרה. וממילא גבי חקק אפשר שלכו"ע א"א לשבת חוץ לחקק מדין פסל שכאן כו"ע מודו שמדין לבוד נחשב שיושב חוץ לדופן משא"כ כשדנים מדין דופן עקומה, ודוק'.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם בפ"ה הל"ד, מעמיד באריכות שדין דו"ע בנוי על היסוד שהדופן נעקם ונחשב הסכך פסול כאילו נהיה דופן, אך הרמב"ם בהל"ד גבי איצטבא כתב דכאילו המחיצות נוגעות באיצטבא ולא מזכיר מכל דבריו לקמיה, וצ"ע. וכביכול נראה שעד כמה שכל מה שבאנו לדון הוא חיסרון של למע' מכ', כמו גבי איצטבא אז גדר ההלכה שמקרים משא"כ גבי סכך פסול שאז הגדר שמעקמים, וצ"ב. וכן נראה בדעת ר"א מן ההר שבד' י"ז כותב כמו רש"י שהדופן נעקם והסכך נהיה דופן וכאן לשונו ברור שהגדר הוא שמקרים הדופן לאיצטבא עיי"ש.

ועי' בכס"מ שהעלה צד שיש שתי הלכות של דו"ע וכותב שהוא דוחק. וכפשוטו לומר שהם שתי הלכות הוא וודאי דוחק וביותר שהגמ' עושה צריכותא בין הדין בסוגיין למש' בד' י"ז ואם הם שתי הלכות שונות מאי בעי צריכותא. אמנם לולי דבריו היה מקום לומר שזה גופא הצריכותא בגמ' שהו"א שאותו דין מהני לשני המקרים והיינו שהדופן נעקם למקום הסוכה

וקמ"ל כיוון שלגבי איצטבא לא חזיא לדופן ע"כ יש דין נוסף שמקריבים את הדופן ודין זה התחדש רק בסוגיין [ויל"ע היטיב בדברי רש"י בביאור הגמ' ואכמ"ל]. מ"מ לא נראה שזה המהלך שיש מהפך בגמ' בגדרי דו"ע ושלעולם יש שני דינים לדעת הרמב"ם וממילא צ"ב דעת הרמב"ם כאמור.

והנה בעיקר ההלכה של דו"ע מבואר שיש דין שהדפנות יהיו במקום הסוכה ולכן בעינן לדו"ע כדי שהדופן תהיה במקום הסוכה, ומעתה יש לחקור האם דין זה של דפנות סמוכות לסכך, הוא דין שהדפנות יגעו במקום הסכך או כמו הפשטות שהדופן צריכה להיות שייכת לסוכה באופן שכל הדופן סמוכה למקום הסוכה. ובאמת יעוי' בערוה"ש סי' תרל"ג שהקשה מה מועיל דופן עקומה שהדופן נעקם למקום הסוכה הרי הדפנות רק נוגעות בסכך ואינם במקום הסוכה, והיינו כצד שני שבעי דפנות סמוכות לסכך ולא רק נוגעות לסכך. ובאמת יל"ע לולי ההלכה של דופן עקומה, האם דופן עקומה במציאות שהייתה רחוקה מהסוכה אם גם היתה כשרה כשר מצד שנוגעת בראש הסכך.

ובאמת גם בסוגיא דחקק מבואר בגמ' שהיה אמור להועיל דופן עקומה והנה לפי הראשונים שהנדון בחקק אינו מצד שיש הלכה של דפנות סמוכות לסכך אלא שיש חילוק בין שבת לסוכה ובסוכה לא מהני צירוף חלקי מחיצות כמו לגבי שבת, וא"כ להאמור עד כמה שכל פעולת הדופן עקומה הוא שמעקם ונוגע במקום סוכה אכתי איך פועל צירוף מחיצות [ויש שדנים שהדו"ע היה דרך הקרקע ועי' בתורי"ד ודברינו לולי שיטה זו].

אך עי' בערוה"ש שמבאר שוודאי מכח ההלכה של דו"ע מקריבים את הדופן למקום הסוכה ונחשב שיש דפנות לסוכה ולא רק נוגעות בסכך. אך סדר הדברים הוא, שכיוון שדרך כתלים להתעקם ממילא נחשב הכותל כמחובר לסוכה מכח העיקום, ועל דופן כזה שהוא בעצם מחובר רק שהוא עקום נאמר בהלכה שדנים שהוא כאילו סמוך כולו למקום הסוכה ומתקיים דפנות סמוכות לסוכה ועי' בזה [ויל"ע לפי גדר זה ביאור דברי הריטב"א שהבאנו תחילת דברינו].

והנה בכל דופן שהיא עקומה למעשה, יש לדון האם מהני לצרפו לסוכה מדין דו"ע גם כשיעור העיקום הוא יותר מד"א. ועי' מג"א בסי' תרלב' סק"ב וכן ברא"ה כאן דמבואר להדיא שג"ז בעי דווקא ד"א ומתבאר כאמור שזה עצמו חלק מהלכה שגם אחר שהוא עקום מקריבים אותו לאיצטבא וממילא שיעור ד"א נאמר גם ע"ז שמקריבים רק דבר שאינו רחוק יותר מד"א שאז עדיין שייך לראות כדופן הסוכה שנתעקמה.

ומעתה אפשר להבין עיקר שיטת הרמב"ם, שגם אם ננקוט בדעת הרמב"ם כמו שנראה במ"מ שלדבריו יש שני הלכות נפרדות של דו"ע, עדיין נראה ששורשם אחד והיינו שלעולם מהות ההלכה היא לקרב את הדופן רק היכא שיש סכך פסול הוא מפסיק וא"א לקרב את הדופן כפשוטו ולכן בעי לעשות את הסכך פסול כדופן ואז יהיה אפשר לקרב את הדופן. אבל בדין אצטבא שאין כאן הפסק סכך פסול [שהרי יש רק סכך למע' מכ' שאינו סכך פסול בעצם] י"ל דאפשר לקרב את הדופן לסוכה גם בלי לאשווי להסכך כדופן, ודו"ק וקיצרנו.

ויסוד לסברא זו נר' בריטב"א בד' י"ז ע"א בהא דאמרינן התם ואי אשמועינן הני תרתי משום דסככן סכך כשר וכו' ועי"ש בריטב"א שתמה בסברא לפי הצד שדו"ע היינו דעבדינן מן

הסכך דופן מה החילוק האם יש הפסק של סכך כשר פחות מד"א או הפסק של סכ"פ פחות מד"א עיי"ש מה שתירץ. ולדברינו הוא מתבאר היטב כדעת הרמב"ם שכשיש סכך כשר לא בעי לאשווי כדופן לבטל את החוצץ, ועי'. ומ"מ מבואר בודאי סברא היא דאי דו"ע היינו קרוב הדופן, שפיר קל יותר לקרב הדופן בדליכא הפסק דסכך פסול.

בדין דפנות מגיעות לסכך בדו"ע

עי' בריטב"א והר"ן שמבארים שכשאין דפנות מגיעות לסכך ל"א להלכה של דו"ע לשיטתם שגדר ההלכה שהסכך נהיה לדופן וכן מבואר בכס"מ בדעת הרמב"ם. וידועים דברי הרע"א בביאור דברי הר"ן עי' בדבריו בתשו' י"ב שהיסוד הוא מצד שתרי הלכתות ל"א. והיינו שכיוון שכל הדין של דפנות שאינם מגיעות לסכך כשר הוא מדין גוד אסיק וממילא כדי לעשות דו"ע צריך לומר שתי הלכות בסוכה, ראשית גוד אסיק לגמור הדופן על למע' ואח"כ לומר דו"ע והא לא אמרינן, ולכן כדי לומר דו"ע נקטו הראשונים שבעי דפנות מגיעות לסכך שאז לא נצטרך להלכה של גוד אסיק.

ועיי"ש שנשאר בקושיא בדעת המג"א שהר"ן כאן הוא כמו הר"ן לקמן יח,א דלמ"ד דלא אמרינן לבוד באמצע, לא אמרינן דו"ע כדי להפוך את הלבד ללבד מן הצד, ונראה כדברי הרע"א של"א תרי הלכתות וכן נראה מלשון הר"ן שם. והוסיף הגרע"א דה"ה לדין גבי לבוד ודו"ע כל שיש פחות מג' אור ואח"כ סכך פסול וכ"ז פחות מד' אמות ובעי לדין לבוד ולדין דו"ע לא אמרינן תרי הלכתות להר"ן. וממילא צ"ע שקיי"ל בסי' תרל"ב ששפיר אמרינן לבוד ודו"ע וא"כ אמאי פסקו הפוסקים [עי' מג"א ריש סי' תרל"ב וברע"א שם] לדעת הר"ן באיצטבא שבעינן דווקא לדפנות מגיעות לסכך הרי היא אותה הלכה שתרי הלכתות ל"א.

ווכדרך הגרע"א כן הבין בר"ן הפמ"ג וכן מבואר בביכור"י בתוספת ביכורים, וצ"ע הרי לר"ן אין גוד אסיק בסוכה כמבואר בדבריו בד' ד' וצ"ע. ומ"מ חשבון הדברים יתכן בדעת הריטב"א שכתב לקמן טז' שבעי גוד אסיק בסוכה].

וביאור התלייה של הראשונים שדין זה של דפנות מגיעות תלוי בגדר דו"ע, היינו שהרי רע"א מבאר בדבריו שם שרק באופן שהלכה אחת אינה נבנית אלא ע"ג חבריתה אז ל"א תרי הלכתות, אך סתם שתי הלכות אמרינן ואין חיסרון שהסוכה מוכשרת מכח שתי הלכות שאין בנויות אחת ע"ג חבריתה. וממילא ביאור דברי הר"ן הוא שאם ההבנה בדו"ע שמקרבים את הדופן לסוכה כשהדפנות אינם מגיעות לסכך, אמנם בעי לגוד אסיק לגבי עצם הדפנות אך גוד אסיק אינו מוכרח כדי לומר דו"ע, באופן שלהכשר הסוכה צריך לומר שתי הלכות אך אין הלכה אחת צריכה לחבירתה ובכה"ג אין חיסרון של תרי הלכתות.

משא"כ אם ההבנה שהדופן מתעקמת דרך הסכך אז צריך לומר גוד אסיק כדי לגמור את הדופן עד הסכך ורק אח"כ שייך לומר שהדון מתעקם דרך הסכך וא"כ כל דין דו"ע בנוי על דין גוד אסיק ובכה"ג חידש הר"ן שתרי הלכתות ל"א, ודוק' היטיב.

אמנם לדברינו יש קצת הערה שלכאו' דברי הגרע"א בפשט בר"ן מתי ישנו לחיסרון של תרי הלכתות כאמור, הוא מוכרח מיניה וביה בדברי הר"ן וכמו שביארנו שעד כמה שכוונת הר"ן שהחיסרון באין דפנות מגיעות הוא מצד תרי הלכתות א"כ מה שתולה את דין זה בשני ההגדרות בדו"ע מכריח כדברי רע"א, שרק כשהדופן עקומה נבנה על הל' אחרת יש חיסרון

משא"כ לומר סתם שתי הלכות שאינם תלויות וכמו שביארנו ונראה בדברי הרע"א שאין ראייה מגוף דברי הר"ן לדבריו בגדר החיסרון של תרי הלכות, וצ"ע.

ביאור סברת רע"א

והנה בעיקר דברי הרע"א מקשים הרבה קושיות ע"י חזו"א בעירובין סי' י"ג ויש להאריך בהעמדת הכללים בהך כלל, וע"י ביכור"י ואו"ש ואכמ"ל. אמנם ע"י בתוספת ביכורים, שהביא לדברי הגמ' טז' לגי' אחת במחיצה תלויה ז' בלבד למע' שנידון כמחיצה י"ט, ומבואר שלדעת ר"י אמרינן גוד אחית או לאידך גי' בפס ז' בג' לקרקע ואמרינן גוד אסיק אחרי הלבד לקרקע, ולכאז' הוי תרי הלכתא שרק אחר שיש תורת מחיצה מדין הלבד אמרינן גוד אסיק וגוד אחית וא"כ ההלכה של גוד בנויה על ההלכה של לבד, ומתרץ הביכור"י שהא דל"א תרי הלכות היינו דוקא בחד מקום ולא בשני מקומות וצ"ב.

ונראה בביאור הדברים שדברי הרע"א אינם כלל בעלמא, אלא דנאמר בענינו שבעי גוד אסיק להכשיר ואח"כ אמרינן שהגוד אסיק הוי חפצא של דופן ולוקחים את המחיצה הדינית ואמרינן ביה דופן עקומה וזה התחדש בדברי הרע"א של"א כיוון שלא אומרים הלכה על מה שהוא דופן דינית ולא דופן בעצם, וה"ה בדברי הר"ן להלן שאין לוקחים דופן דיני דהיינו דופ"ע לומר עי"ז לבד מן הצד להדופן, אך בדף טז' אנו אומרים גו"א ממחיצה ממשית ולא ממחיצה דינית ואך דבעינן קודם למימר לבד כדי לאשווי מחיצה, אך כיון שסו"ס אומרים את ההלכה ממחיצה בפועל לכן התם אין חיסרון של תרי הלכות, וע"י.

ביאור דברי הר"ן דלא כרע"א

אמנם בעיקר דברי רע"א בביאור דעת הר"ן ע"י בעמק ברכה, ונר' שהוא מפורש בלשון הכס"מ שמאריך לומר שכל דברי הר"ן שבעי מחיצות מגיעות לסכך אינו מכח כלל כללי של תרי הלכות כדברי רע"א אלא הוי הלכה בהל' דו"ע שכיוון שההלכה מבוססת על מה שהדופן מתעקמת שכן דרך כתלים להתעקם וממילא כאן וודאי ל"א כן על מחיצה דינית שא"א לדון על מחיצה דינית שהוי בכלל גדר ההלכה של דרך כתלים להתעקם, אך לעולם א"א להוציא מכאן דין כללי שבכל מחיצה דינית ל"א עוד הלכה אלא רק כלפי ההלכה של דו"ע ל"א כן, ולכאז' כ"נ בפשטות דברי הר"ן והריטב"א דלא אתו עלה משום תרי הלכות.

וידוע שנח' הגר"ח והחזו"א בגדר גו"א ודעת החזו"א שגודר עד לרקיע ולא שמעלים את המחיצה עד לרקיע ולדבריו בודאי ניחא דאין כאן אפי' מחיצה דינית ול"ש דו"ע אך אפי' לדברי הגר"ח מ"מ לא שייך דרך כתלים להתעקם כלפי מחיצה דינית, וע"י.

[ואמנם סו"ס יש ר"ן לקמיה שבאמת ל"א תרי הלכות וממילא יכלו הר"ן והריטב"א כאן לבאר מצד הדין לקמן [והיא ראיית רע"א כאמור] אפשר שבאמת אה"נ רק עדיפא מיניה קאמרי שכלל אין מקום לדו"ע בכה"ג ודוק]. ונאמרו עוד דרכים בזה ואכמ"ל עוד].

שיעור ג'

בסוגית חקק ובעניין 'מדרגה' בסוכה

[שיעור הגר"מ שמואלביץ שליט"א]

הנושא שלפנינו במדרגה במרפסות סוכה שכיח כיום מאד, לפני למעלה מעשרים שנה לא היה הדבר כ"כ מצוי, וכשנשאל מרן הגרש"ז זצ"ל בשנת תשנ"א היתה זו שאלה חדשה עבורו.

הספק הוא באופן המצוי שגובה המדרגה הוא למעלה מג"ט שאין לבוד, ולמטה מי"ט שאין בו שיעור מחיצה, ורוחב המדרגה כדי שיהיה נח לשבת עליה הוא יותר מג"ט דליכא לבוד, ופחות מז"ט וכדלק, בהשקפה ראשונה לא היה לי ספק לענין כשרות הסוכה אלא רק לענין אי כשר לשבת על המדרגה, דזה הוי כמו חלון בעובי המחיצה דיש לדון אי חשיב כחוץ לסוכה או לא, שאלתי בזה את אחי הגרר"ש שליט"א ואמר לי עד שאתה שואלני על הכשר המדרגה יש לדון בהכשר כל הסוכה, דהוי כחקק דאמרי' בסוגיין דאי רחוק מן הדפנות יותר מג"ט פסולה, ואע"פ דבסוגיין מיירי דאין בדפנות י"ט אלא רק בצירוף החקק ובמרפסת הא איכא י"ט בדופן שמעל המדרגה, מ"מ הא החלק שמעל המדרגה לבדו אין להכשירו דהוא מחיצה תלויה, ובעי' לצרף את החלק התחתון וא"כ דמי ממש לחקק.

ולכאורה הנידון בזה ע"פ דברי תוס' דהקשו בהא דאמרי' הכא דאם יש משפת חקק ולכותל ג"ט פסולה, דהא גבי שבת אמרי' דבית שאין בו י' וחקק בו להשלימו לי' הוי רה"י, והתם לא בעי' דיהיה החקק סמוך בפחות מג"ט למחיצות, ותי' תוס' דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך, ובתוס' בשבת האריכו יותר וכתבו דבעי' שיהיה פחות מג' דצריך לצרף המחיצה לחקק כדי שיהיו המחיצות סמוכות לסכך דאל"ה פסולות כדאמרי' דהרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה, ומבואר בדבריהם דכל היכא דלא מצרפי' את המחיצות לחקק איכא בזה חסרון כמו היכא דהרחיק את הדפנות ג"ט, וה"נ כיון דאיכא יותר מג"ט אין להכשיר.

ומ"מ הא פשיטא דאם אין גובה המדרגה ג"ט אין נידון כלל, ואף דגבי חקק פסלי' אף כשהוא טפח א', דהתם דליכא מחיצת י"ט אלא רק ט' ובעי' לצרף את הטפח דחקק, בעי' שלא יהיה רחוק ג"ט, אך הכא דאיכא בדופן שעל המדרגה י"ט ולא בעי' צירוף, אין לפסול מחמת הריחוק אלא רק אם גובה המדרגה ג"ט דליכא לבוד, דבזה יש לדון משום שאין המחיצות סמוכות לסכך, וכנ"ל.

והנה אם היה ברוחב המדרגה ז"ט נמי פשוט להכשיר, דהא איכא שיעור הכשר סוכה על המדרגה עצמה, ובזה ודאי דאף הסוכה תהא כשרה דהוי כסוכה כשרה דיש בור באמצעיתה דודאי הוי כשר, אך כאן הנידון באופן המצוי שיש במדרגה פחות מז"ט וכנ"ל.

לאחר ששמעתי את דברי הגרר"ש שליט"א שאלתי את מרן הגרש"ז זצ"ל ואמר שאינו מוצא מקום להכשיר, [לפי דרכו לא רצה לומר שם פסול בזה אך אמר דאינו מוצא מקום להכשיר], ולאחר מכן חזר בו, ובספר הסוכה כתב בשמו להכשיר את הסוכה אך לא את המדרגה, ולאחר מכן חזר בו אף מזה והכשיר אף לישוב ע"ג המדרגה, אח"כ שאלתי את מרן

הגרי"ש זצ"ל והבשיר אף לישוב ע"ג המדרגה, [ואיני זוכר אם אמר לי את טעמו], וכן הכשירו רוב הרבנים ששאלתי.

אך הגר"מ אטיק שליט"א אמר דהסוכה פסולה, ונתן לי עצה להניח דיקט באלכסון מאמצע המדרגה עד הדופן וכעין תל המתלקט, באופן שיתמעט רוחב המדרגה מג"ט ושפיר מצטרף הכל לדופן א', אמנם עי"ז עדיין אין לישוב ע"ג שאר המדרגה בהמשך, אך בלא"ה יש צד לומר דאין לישוב שם, וכדלק'.

ואותו דיקט אי"צ להניחו בכל הדפנות אלא רק בדופן א' בכולו, ובדופן שכנגדו בז"ט דעי"ז הוי כסוכה העשויה כמבוי, ובדופן האמצעית צריך ליתנו בשיעור עומד מרובה ובאופן שיהיה עריבין לא' מהדפנות, דאז איכא ג' דפנות וכשר השאר מדין פסל, ולכאורה היה מקום להניחו בדופן אמצעית רק בז"ט, וכדמבואר לק' ז. בסוגיא דסוכה העשויה כמבוי, [ואף צוה"פ לא בעי' בכה"ג, דהא פליגי הראשונים היכא דנותן פס ד"ט ומשהו אי בעי' צוה"פ, וכתב הרמ"א דהיכא דאיכא ז"ט לכו"ע אי"צ צוה"פ], אלא דבכה"ג לא היה כשר השאר מדין פסל, וכדמבואר בחזו"א (ע"ה ח).

עצה נוספת יש להניח ע"ג המדרגה כרים וכסתות עד גובה עשרה ובשיעור הכשר דפנות הנ"ל, דבזה איכא מחיצת עשרה לכתחילה, עוד עצה איכא [באופן המצוי שאין רוחב המדרגה ו' טפחים] להניח את הכרים וכסתות על חצי רוחב המדרגה [ולא בעי' בזה להניח עד גובה עשרה] ועי"ז הוי כב' מדרגות שאין בכל א' מהן ג"ט, ודמי לסוכה גבוהה ח' טפחים וחוקק בה טפח במרחק ב"ט מהדפנות ואח"כ חוקק עוד טפח בחקק במרחק ב"ט מתחילתו, דודאי אמרי' בכה"ג לבוד בכל חקק, ואף דבגבוהה מכ' אמה אין מועיל למעט ע"י כרים וכסתות, היינו דוקא שם דמיירי בקרקע הסוכה ובעי' ביטול וא"כ בטלה דעתו, אך בדפנות לא בעי' ביטול, וכדמוכח מהא דעושים מחיצה מבני אדם דלא שייך בהו ביטול, ומ"מ יתכן דבכה"ג גרע וניבעי ביטול, ויש לדון בזה.

והנה עיקר הנידון בזה אף דמריהטת דברי הגמ' היה נראה לפסול וכנ"ל, מ"מ איכא כמה סברות לדון ולהכשיר, חלק מהטעמים הם אף להכשיר לישוב ע"ג המדרגה וחלקם להכשיר רק את הסוכה עצמה, וכן בחלק מהטעמים יש להכשיר אף אם אין דופן י"ט מע"ג המדרגה.

א. הנה בתו"י בשבת כתב לתרץ קושיית תוס' באופ"א, דגבי שבת הא מיירי דאיכא מחיצת י"ט מבחוץ וא"כ אי"צ כלל לצרף את מקום החקק אלא דאין כלל י' בתוך הרשות ולזה מהני דחקק להשלימו לי' דהוי דה"י, אך גבי סוכה דליכא דופן י"ט וע"כ צריך לצרף את החקק, אי איכא ג"ט אינו מצטרף, ולכא"ו אינו מחלק כלל בין סוכה לשבת, ובדבריו איכא קולא לענין סוכה דאם יש דופן י"ט מבחוץ יהני אף דיש ג"ט משפת חקק ולכותל, וחומרא לענין שבת דאי ליכא י"ט מבחוץ לא יהני חקק אלא רק בדליכא ג"ט משפת חקק ולכותל.

והנה בנידון דנן יש להכשיר לכאורה לשיטת התו"י ואף בגוונא דצריך את המדרגה להשלים ל"ט, דהא ה"נ איכא מחיצות מבחוץ ודמי לההיא דשבת דמהני החקק אף דרחוק ג"ט, ואין

לפסול בזה משום מחיצה תלויה דהא כיון דמכשרי' בפנים מחמת המחיצה א"כ אינה מחיצה תלויה, ויל"ע לצד זה אי יהיה מותר לישב אף ע"ג המדרגה.

אך אינו מוכרח דהיה מקום לומר דהתו"י נמי מודה דיש לחלק בין דופן סוכה למחיצות שבת, ויש לדון בזה, ובלא"ה אין לסמוך ע"ז כ"כ להלכה אחר דבתוס' פליגי ע"ז ובפוסקים לא הביאו את דברי התו"י.

ועוד יש לפקפק בזה דכל דברי התו"י שייכי דוקא בבית שבנוי ע"ג הקרקע דבזה מהני מה דאיכא י"ט מבחוץ דהא כלפי החוץ נמי איכא בהך י"ט שם מחיצה, אך הכא דהוי באויר הא כלפי הרשות שבחוץ הוי מחיצה תלויה וא"כ דילמא בכה"ג אין להכשיר את הרשות שבפנים ע"י אותה מחיצה, ויל"ע.

ב. עוד יש לדון להכשיר בזה דאין לך בו אלא חדוש, ולא אתמר בסוגיין דבעי' דיהיו סמוכים בפחות מג"ט אלא דוקא גבי צירוף מחיצת חקק למחיצה גמורה, דהא הגדר בעיקר שם מחיצת חקק אע"פ דאין ממשות במחיצה היינו דהעומק בעצמו הוא הוי המחיצה, ובזה איכא למימר דאין לצרף שם מחיצת עומק למחיצה ממשית אלא רק אי קרובים זל"ז בפחות מג"ט, אך היכא דאיכא ב' חלקי מחיצה ממשית ודאי דמצרפי' להו בכל גוונא.

והנה סברא זו יש לומר בכמה נוסחאות, דהגרש"ז כתב להכשיר משום דיש להחשיב את כל המדרגה עם הדופן שעליה כמחיצה אחת דיש בה הבדל בעוביה שמלמטה היא עבה ומלמעלה היא דקה, ובכה"ג אין פוסל מה דאיכא הפלגה של ג"ט, משא"כ גבי חקק דליכא למימר דעובי החקק הוי כמחיצה רחבה דהא הוי מחיצת עומק, וכנ"ל.

ואיכא למימר נמי דיש לראות את החלק החיצון של המדרגה כאילו רק הוא המחיצה, והוא הוי ממש המשך לדופן שנמצא מעל המדרגה, ושאר המדרגה כלפי פנים הויא כספסל בתוך הסוכה, משא"כ גבי חקק דאין שייך לומר כן כלל כיון דהוי מחיצת עומק ואין המשך לדופן שע"ג.

ולפי טעמים אלו אין להכשיר אלא רק במדרגה רחבה שמגעת עד מתחת המחיצה העליונה, אך באופן המצוי היום דהדופן העליונה בולטת כלפי חוץ כמין ל', ל"ש הני טעמי היכא דאיכא ג"ט בין הדופן העליון לבין תחילת המדרגה מצד החיצון.

עוד יש לומר באופ"א קצת דדוקא גבי חקק בעי' צירוף כיון דרק הדופן והחקק אית בהו שם מחיצה אך החלק שביניהם אינו מחיצה כלל אלא הוי קרקע עולם, משא"כ הכא דאיכא למימר דהכל חשיב כמחיצה אחת ואף קרקע המדרגה הוי כחלק מהמחיצה, והויא מחיצה אחת שחלק ממנה נמצא במאוזן, דמ"מ הוי הכל חלק מהמחיצה ואין מתחלק כלל לב' חלקים, ואולי יש לדמותו למחיצה מצפון לדרום שחלק ממנה הולך ממזרח למערב דודאי מהני שפיר הכל כמחיצה אחת וה"ה במחיצה לגובה].

ועוד יש לדון טפי דאף היכא דאיכא ב' מחיצות שאינן מחוברות כלל ביניהן, דדילמא מצטרפי בכל גוונא, דבסוגיין לא נאמר דאין לצרף אלא רק במחיצה ממשית דאינה מצטרפת

למחיצת חקק דהיינו מחיצת עומק דהוי ב' סוגי מחיצה, אך בב' מחיצות ממשיות מצרפי' להו שפיר, ויל"ע בזה.

ולפי הני טעמי יש להכשיר אף באופן דליכא דופן י"ט ע"ג המחיצה אלא בצירוף מה שלמטה כיון דהוי הכל כדופן א' דאית ב' שיעור י"ט, ומאידך אין להכשיר אלא רק את הסוכה עצמה, אך לא לישב ע"ג המדרגה דהוא בתוך המחיצה, דבפשוטו היכא דאיכא חלון בעובי הדופן אין להכשיר שם, וכע"ז יש לדון במחיצה הנעשית ע"י בנ"א אי הני בנ"א גופיהו יכולים לאכול שם דהם בתוך עובי המחיצה.

ג. בשו"ת דבר שמואל סי' רג כתב לדון בסוכה שאין בה אלא ו"ט ודופן רביעית הויא כעין שלחן ברוחב טפח דיכול לאכול ע"ג אי יהני דהא איכא שפיר מקום לשיבתו ומקום כעין שלחן, וכתב דהא ודאי לא יהני אלא בעי' דיהיה שיעור ז"ט בתוך הסוכה, אך אם אותה מחיצה גבוהה עוד י"ט מע"ג השלחן מהני, ווהוסיף דבעי' דיהיה השלחן חזק וקבוע, ובפשוטו היינו משום דלהחשיבו כקרקע הסוכה בעי' שיהיה ראוי להניח עליו כרים וכסתות, וכתב שהמנהג להקל בזה ווהיינו דהיה שכיח בזמנא סוכה קטנה] אך לבו נוקפו.

ולכאורה ביאור דבריו דאין דין ברצפת הסוכה דתהא כולה באותה גובה או עכ"פ בלא הפלגת ג"ט בין מקום למקום, אלא אף אם חלק מהרצפה יותר גבוהה מהשאר אף ביותר מג"ט אין בכך כלום, ולפ"ז יש להכשיר הכא שפיר די"ל דהכל הוי רצפת הסוכה ובמקום המדרגה הרצפה גבוהה טפי, ואין שייך לפסול בזה כלל משום מחיצה תלויה, דדוקא אי הוה בעי' בקרקע הסוכה דתהא שוה ולא יהיה בה הפרש יותר מג"ט, א"כ הוה בעי' דהמחיצה תהא אף כלפי החלק התחתון, אך לדבריו י"ל שפיר דסמוך למחיצה הוי תחילת הרשות דסוכה, ואח"כ הרצפה נעשית יותר נמוכה, וכן מסיק הגרש"ז זצ"ל.

והא ליכא למימר דנפסול כיון דבעי' דהמחיצות יהיו מחיצות כלפי כל הרשות דסוכה והכא במקום שבו הרצפה נמוכה אין כלפיו שם מחיצה, דלפ"ז אם יהיה בור בעומק ה' טפחים באמצע הסוכה, באופן שיש שיעור הכשר סוכה בלעדיו לא יהיה כשר וזה לא שמענו.

והנה בדבר שמואל לא איירי כלפי צירוף אותה מחיצה לדפנות הסוכה ושמא איכא התם ג' דפנות אחרות, אלא איירי התם לענין להכשיר אותו מקום להצטרף לשיעור הכשר סוכה בז"ט, ועכ"פ שמעי' בדבריו דיש לצרף בכה"ג ולא בעי' שתהא כל הרצפה באותו גובה.

ובעיקר דין קרקע בסוכה הא ודאי דהקרקע הויא חלק מהכשר הסוכה, ובאחרונים דנו לשיטת הרמב"ם בהא דשם שמים חל על הסוכה דס"ל דאף הדפנות אסורות באיסור עצי סוכה, אי ה"נ איכא איסורא בקרקע הסוכה, והראיה להא דבעי' קרקע בסוכה הוא ממה דאיכא פסול בסוכה גבוהה למעלה מכ' אמה ול"מ היכא דיושב בגובה, וכדחזי' נמי בההיא דבא למעטה בכרים וכסתות דאמרי' דל"מ כיון דבעי' ביטול ובטלה דעתו, ואי נימא דאי"צ קרקע הא יש להכשיר באותו מקום אף בלא דין ביטול, כיון דבמקום שיושב ליכא גובה כ' אמה.

והנה לדינא יל"ע אי יש לסמוך ע"ז כיון דבדבר שמואל גופי' פקפק בזה, ומ"מ אי נבוא להכשיר משום הך טעמא אין להכשיר אלא רק היכא דאיכא דופן י"ט מע"ג המדרגה, והך טעמא מהני להכשיר אף לישב ע"ג המדרגה.

ד. והנה עוד היה מקום לדון בזה בעיקר דין מחיצה תלויה, ותחילה יש לדון אליבא דר' יוסי דמכשיר מחיצה תלויה בסוכה אי יש להכשיר הכא, דאיכא למימר דכל מה דמכשיר היינו מדינא דגוד אחית והכא אינו שייך דדילמא לא אמרי' גוד אחית אלא רק בדאיכא אויר תחת המחיצה התלויה ולא היכא דאיכא דופן בפסול.

אך יש לדון נמי איפכא דדילמא הכא לא בעי' כלל לדינא דגוד אחית ויהיה כשר אף לרבנן דפסלי מחיצה תלויה בעלמא, דהנה טעמייהו דרבנן היינו כיון דכל מחיצה שהגדיים בוקעים תחתיה אינה מחיצה, ובפשוטו היה נראה דדוקא היכא דשייכא בקיעת גדיים בפועל פסולה, אך הכא דבמציאות ליכא בקיעת גדיים תהא כשרה, אך בחזו"א בסוגיא דביצאתא דמישן כתב בפסול דמחיצה תלויה דאף באופן דליכא בקיעת גדיים בפועל יש לפסול.

והנה בחזו"א עירובין ס' סח סק"כ כתב לדון גבי מחיצות שבת, אי היה בהם דין ממה יהיו המחיצות והיה עושה מחיצה ג"ט מדבר הפסול למחיצה ומעליה היה עושה את המשך המחיצה מדבר הכשר בגובה י"ט, וכתב דבכה"ג יהני, ובפשוטו היה נראה דההכשר בזה הוא מחמת החלק העליון דאית בי' שיעור מחיצה, ואין לפסול בזה מדינא דמחיצה תלויה כיון דע"י החלק התחתון ליכא בפועל בקיעת גדיים, ולפ"ז היה נפ"מ גבי סוכה לדעת ר' יאשיה דפסול דחמתה מרובה מצילתה היינו אף בחמתה מחמת דפנות, ושיטת הראב"ה דה"נ בעי' לר' יאשיה דיהיו הדפנות מפסולת גורן ויקב, ולפ"ז אם יהיו הג"ט למטה מדבר הפסול לסיכוך ומעליהם יהיו הדפנות מדבר הכשר לא יהיה בזה פסול דמחיצה תלויה.

אך בדברי החזו"א שם מבואר דאין כוונתו להכשיר משום הך טעמא, ולעולם ס"ל דפסול דמחיצה תלויה הוי אף במקום דל"ש בקיעת גדיים, וכנ"ל, והטעם שהתיר שם הוא כיון דאיכא רה"י בחלק העליון, ואף דליכא התם קרקע ורה"י נמי צריכה שיהיה לה קרקע דאי לא נימא הכי לא היה שייך כלל בדיני רה"י לפסול מטעמא דמחיצה תלויה, מ"מ יש להכשיר מדינא דאי בעי מנח קני ואורבני ומשתמש.

ולפ"ז יש לדון טובא אי שייך האי טעמא גבי סוכה, וכע"ז יש לדון במש"כ תוס' בסוגיין דהיכא דליכא שיעור דע"ד אלא רק בצירוף עובי המחיצות, דהוי רה"י משום הא דאי בעי מנח מידי ע"ג המחיצות ומשתמש, והיינו לענין שבת ויש לדון כה"ג אי נכשיר גבי סוכה, ולצד דבסוכה לא יהיה כשר בכה"ג יש לדון בשבת שבתוך החג אי שייך בזה דינא דמיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה.

ואי נבוא להכשיר משום הך טעמא דלא מיקרי מחיצה תלויה ניבעי דיהיה מחיצת י"ט מעל המדרגה, ומאידך יהיה כשר לישב ע"ג.

ה. ועוד יש צד אחר להכשיר ע"י המחיצה החיצונה היכא דאין המדרגה גבוהה יותר מה"ט, דבכה"ג איכא בתוך הי"ט הסמוכים לקרקע שיעור ה"ט במחיצה החיצונה ומהני מדינא דעומ"ר דבערב נמי אמרי' לדינא דעומ"ר, ואף דבעלמא לא אמרי' במחיצת ה"ט כשפרוץ למטה ממנה דתיהני מדינא דעומ"ר, היינו דוקא היכא דאיכא בקיעת גדיים בפועל, אך הכא דסתום בפשוטו אין לפסול מדינא דמחיצה תלויה כיון דשם המחיצה הוי בכל הי"ט, וולפי מה דמשמע בביאור"ל שסב לדינא דעומ"ר בערב אף מה דמעל י"ט מצטרף יהני הכא אף במדרגה גבוהה יותר מה"ט כשיש עומ"ר מעל המדרגה].

אך יש לדון בזה דדילמא לא אמרי' לדינא דעומ"ר אלא רק היכא דהמועט פרוץ ולא בכה"ג דהוא סתום, ובפרט לצד דהגדר בעומ"ר היינו דהמועט הוי כפתח דהכא לכאורה ל"ש. ועוד יש לדון דבפשוטו כ"ז שייך רק לצד דהגדר בעומ"ר היינו דמהני העומד לבדו, אך לצד דמהני משום דע"י העומד חשיב הכל כגדור דילמא הכא לא יהני, דמה יוסיף מה דחשוב כגדור דהא אפי' המחיצה דאיכא בפועל לא מהניא.

ולחך צד יהני אף היכא דאין מחיצת י"ט מעל המדרגה ויהיה שרי אף לישב ע"ג, וואי נימא להתיר אף במדרגה גבוהה יותר מה"ט לדברי הביאור"ל וכנ"ל, בעי' דהמחיצה שע"ג המדרגה לא תהא פחות מהמדרגה דיהיה עכ"פ פרוץ כעומד, ויש לדון דדילמא בעי' דתהא המחיצה יותר מהמדרגה דלא נימא אתי אורא דהאי גיסא וכו', או דהכא כיון דליכא אורא בפועל ל"א הכי].

ו. והנה עוד היה מקום לדון להכשיר בזה ע"פ הא דמקשי' בסוגיין, דמ"ש דאמרי' הכא דאם יש ג"ט פסולה, ומ"ש דאמרי' גבי בית שנפחת דעד ד"א כשרה מדין דופ"ע, ומתירצ' דהתם דאית' לדופן מכשרי' עד ד"א, אך הכא דבעי' לשוויי' לדופן אין להכשיר אלא בפחות מג"ט, ופירש"י דהכא דהוי פחות מ' אין שם דופן עליו ובדבר שאינו דופן לא אגמרי' רחמנא לשוויי' דופן ע"י דין דופ"ע, דרק אחר שהוא דופן נאמר בו דין דופ"ע.

ומבואר דבאמת היה שייך להכשיר גבי חקק מדין דופ"ע והיינו דאמרי' להלכתא דדופ"ע אף מלמטה, ומה דלא אמרי' הכי הוא רק משום דליכא שיעור דופן, וא"כ לפ"ז הכא דאיכא שיעור דופן דהא יש שיעור י"ט מעל המדרגה איכא למימר שפיר לדינא דדופ"ע מלמטה ועי"ז יצטרף הדופן שעל המדרגה לסוכה.

אך יתכן לדחות דכיון דאי לאו דנימא לדינא דדופ"ע יהיה הכא פסול דמחיצה תלויה, א"כ הא נמי חשיב דליכא לדופן ולא אמרי' לדינא דדופ"ע לשוויי' דופן.

ולטעם זה אין להכשיר אלא רק היכא דיש שיעור י"ט מעל המדרגה, וההכשר לא יהיה אלא רק למטה אך ע"ג המדרגה עצמה אין לישב דדמי לדופן ההולכת בשיפוע דאין להכשיר אלא רק מה דהוי בתוך הרשות ולא ע"ג הדופן המשופעת.

והנה הא פשיטא בדופן משופעת דאם נשען על החלק שמעל י"ט הראשונים ודאי דחשיב חוץ לסוכה, דהא אם לא היה בדופן אלא רק י"ט אין להשען מחוץ לזה דהוי ממש חוץ לסוכה, וא"כ מה מהני דאיכא יותר מ"ט בדופן, ובפרט לשיטת הר"ן דההכשר בדופן י"ט אינו מדין

גוד אסיק אלא כיון דסגי בשיעור י"ט, והיינו דלעולם ההכשר הוי ע"י הי"ט דלמטה וא"כ אין להכשיר בנשען מחוץ לי"ט, ונראה יותר דאף בנשען בתוך י"ט כל דהוי למעלה מג"ט הראשונים אין להכשיר, וא"כ ה"נ אין להכשיר ע"ג המדרגה.

וטעם זה דע"י דינא דדופ"ע נעשה הכל כדופן א', אינו דומה לטעם הב' דלעיל להתיר משום שדנים הכל כמחיצה אחת, דהתם לא בעי' דיהיה י"ט מעל המדרגה אלא מצטרף הכל לשיעורא די"ט, והתם יש להכשיר נמי אף בדאיכא יותר מד"א, אך הכא בעי' דיהיה י"ט דנימא להלכתא דדופ"ע ובעי' נמי דלא יהיה הפלגת ד"א, [אלא דבדאיכא הפלגה דז"ט בלא"ה יש להכשיר כיון דאית בי' שיעור סוכה, וכנ"ל], ומאידך מהני הך טעמא דדופ"ע בגוונא דגבוהה עשרה וחקק בה יותר מג"ט דהך טעם דלעיל דהוי הכל כמחיצה אחת אינו שייך גבי חקק, אך מדינא דדופ"ע יש להכשיר שפיר.

ולמעשה ודאי יש לסמוך על הוראת גדולי הפוסקים להכשיר בזה, אך לכתחילה אם יכול לתקן כעצות הנ"ל עדיף טפי.

שיעור ד'

בסוגיית מיגו ובדין טפח שוחק

שיטת רש"י בדין היקף מחיצות

גרסינן בגמ' ז, א' מיגו דהוי דופן לעניין סוכה הוי דופן לעניין שבת, ומתבאר בסוגיין חילוקים בין מחיצות שבת למחיצות סוכה, ויתירה שבת שבעי עומד מרובה ולסוכה כשר גם בלי עומד מרובה. וצ"ב שלכא' לעיל מיניה מבואר בברייתא גבי סוכה שגבי מחיצת קנים בעי עומד מרובה וכמבואר ברש"י וע"כ שגם בסוכה יש דין עומד מרובה בכל דופן, וא"כ מה הביאור בדברי הברייתא שסוכה לא בעי עומד מרובה, ונשנו ג' שיטות בראשונים בדבר זה.

והנה ידוע משמעות דברי רש"י כאן, וכמו שמעמיד הר"ן בעירובין י"א, שיש דין בשבת כלפי ההיקף הכללי של הרשות שיהיה עומד מרובה בכולו, ולעולם יש שני דינים בעומד מרובה עומד מרובה בדופן עצמה וכן עומד מרובה בכל הדפנות גם יחד [ועי' בחזו"א סי' ע"ה שמתחבט בגדר דין זה].

ויסוד הדברים נראה, שגדר ג' מחיצות שבת ליצור רשות נחשב שגודרות גם את הצד הרביעי ולעולם גם באותו הרוח נחשב גדר. ונראה שלא רק שזה רשות מובדלת אלא שהגדירה עצמה מתייחסת גם לצד הרביעי שנחשב שיש גדירה באותו הרוח וכמו שמצאנו גבי עומד מרובה שוודאי מקום 'העומד' נידון כגודר גם במקום ה'פרוץ' ולא רק נידון כגודר אלא שהגדירה מתייחסת גם לשם, וה"ה בכל גדירת ד' מחיצות, ולעולם רוח ד' אינו נידון כפרוץ אלא כפתח וממילא מצטרף לגדירת הרשות, ועי'.

ומצאנו חידוש גדול כראיה למהלך זה בדברי התוס' בעירובין ד' צ"ב, שדנו שרוח ד' ברשות יחשב מחיצה לכלאיים, וע"כ מבואר בדבריהן שנידון ממש כגודר ברוח ד' ולכן יכול להני ליחשב גדר לעניין הפסק בכלאיים, ועי' בזה. ומצאנו עוד בפמ"ג סי' פ"ג לגבי צואה שנחשב רשות מובדלת גם בדופן ד' לעניין שאין איסור של ד"ת כנגד הצואה דחשיב ברשות אחרת ואף שהי כנגד רוח ד' הפרוץ [ואמנם לכא' זה ראייה רק שגם כנגד רוח ד' נידון כמקום מובדל ומופרש ברשות נפרדת אך אינו ראייה שנחשב ממש גדר בדופן ד' אמנם הראיה מכלאיים היא ראייה גם לזה ודוק].

ומצאנו לכא' ראייה לזה בעיקר הסוגיא למ"ד שטפח מניחו כנגד ראש תור וביאר רש"י שאז מיחזי כד' מחיצות, וע"כ מבואר שכשדנים איך להעמיד את הטפח הסברא נותנת להעמידנו באופן המעולה והיינו גדירה של ד' דפנות, וע"כ מבואר שגם לדין פעולת הגדירה היא גם ברוח ד' ולכן ס"ל שיעמידנו באופן שיפעל גדירה גם בשאר שתי רוחות, ומ"מ מבואר שבסוכה אין דין בפועל שיהיה עומד מרובה בהיקף הכללי של הגדירה של הרשות, וזו כוונת הברייתא שיתירה שבת על סוכה מצד עומד מרובה לדעת רש"י ודעימיה.

ומצאנו בזה שיטה אמצעית שהנה ידוע שיטת הרמב"ם שבעי ד' מחיצות בשבת ויש לומדים בשיטת רש"י בעי' ובשבת ד' ז' שכשהרשות פתוחה לרה"ר אז באמת בעינן ד' מחיצות וכל מה שמספיק ג' מחיצות היינו דווקא כשפתוח לכרמלית וע"כ נראה שלעולם גם ג' דפנות גודר ברוח ד' ונידון כפתח אך כ"ז רק כשפתוח לכרמלית אך לרה"ר שבעי גדירה טפי בעי ד'

מחיצות ממש ולא מספיק שנידון כפתת בגדירה, ואכמ"ל עוד, מ"מ נראה שגדר זה מבוסס ומקובל לכה"פ בדעת רש"י כמבואר.

עוד שיטות בדין פרוץ מרובה בסוכה

שיטת הריטב"א והרא"ה וכן לומד המ"מ ברמב"ם [ועיי"ש בכס"מ], שדברי הגמ' שבסוכה מספיק פרוץ מרובה היינו עיקר הדין שבדופן השלישית מספיק אפילו טפח וממילא מבואר שהדופן ג' מספיק אפילו פרוץ מרובה. אמנם לפי"ז הקשו החזו"א והמשנ"ב שסו"ס בעינין צוה"פ על פני כולה וע"כ שאין דין פרוץ מרובה שכשר אף לא בדופן ג'. וגם בזה מצאנו ג' תירוצים, עיי' בבאה"ל שמעלה צד שצוה"פ הוא רק מדרבנן וממילא כל דברי הריטב"א ודעימיה היינו מדאורייתא שמספיק פרוץ מרובה. אפשרות ב' מתבארת בריטב"א לשיטתו שצוה"פ לא בעי על פני כל הדופן אלא רק להשלים לשיעור דופן ז' א"כ גם אחר צוה"פ סו"ס יהיה פרוץ מרובה באופן של סוכה גדולה שדופן ג' ארוכה הרבה.

וע"ע בחזו"א ריש סי' ע"ה ריש דבריו, שדן על מה נאמר פרוץ מרובה הרי יש צוה"פ ברוח ג' כאמור ועוד הרי יש דין פסל כמו שהק' השעה"צ עיי"ש, ומיישב שמכאן הוציא הר"ן שבדופן ז' אין דין צוה"פ וממילא על זה נאמר פרוץ מרובה באופן שהרוח יותר מז' והדופן שלישית היא ז' שאז לא בעי צוה"פ ויש דופן שהיא פרוץ מרובה ובכ"ז כשר בסוכה ואינו מועיל בשבת.

ומצאנו שיטה ג' בדין פרוץ מרובה בסוכה, בשיטת ר' אברהם בן אסמעל שהביא הב"י, וכן לומד החזו"א סי' ע"ה סק"ג בדעת הר"ן, שגם בשנים כהלכתן אם יש דופן ז' כאחד בדופן אפילו פרוץ מרובה שפיר דמי, והחזו"א מוכיח בסוגיית מיגו שכן שיטת הר"ן, עיי"ש כל דבריו. ועולה שנח' הראשונים האם פרוץ מרובה נאמר ברשות כשיטת רש"י או אפילו עומד מרובה בכל דופן כשיטת ר"א בן אסמעל או רק בדופן ג' כשיטת הריטב"א.

יסוד החילוק בין שבת לסוכה בעומד מרובה

עיי' בשפ"א ז' שהקשה מהיכי תיתי שלא יהיה דין עומד מרובה בסוכה ומאי שנא מגבי שבת הרי הוא דין בעיקר הכשר המחיצות. והנה בשלמא לפי הריטב"א לא ק' מידי שמעולם לא שמענו שיש דין כללי ברשות של עומד מרובה שעליו חידשנו שאינו בסוכה אלא והחילוק הוא רק בעיקר ההלכה של שלישית טפח, אך השא' עומדת לדעת רש"י.

ועיי"ש שהביא דברי הפנ"י שלעולם פשיטא שאפשר לעשות פתחים גם בשתיים כהלכתן בסוכה אפילו באופן שעשויה שתיים כהלכתן ושלישית טפח וממילא מוכח שפרוץ מרובה מותר בסוכה. אך עיי"ש שתמה עליו שהרי גם גבי שבת נאמרה ההלכה של שתיים ולחי טפח לדעת ר"י וכיוון שבשבת יש דין עומד מרובה ע"כ צריך לעשות שתיים ולחי בלי פתחים וא"כ מה החילוק בזה בהלכתא שניתנה לשבת מההלכתא לסוכה.

ועיי"ש שתירץ שרה"י דשבת בסתימה תליא מילתא וממילא בפרוץ מרובה בטל שם הרשות וזה תחילת דין הרשות וכל שאינו עומד מרובה לא חשיב כגדור וסתום כלל אך בסוכה נאמר שיעור בדפנות ואין בזה דין שהגדירה אמורה לפעול יצירת רשות וכל שישנו לשיעור הדפנות הנצרך הוי בכלל הכשר סוכה. אמנם מקובל להוכיח מתוך הסוגיא של מיגו שאמרינן מיגו מסוכה לשבת ועכ"כ שמותר לטלטל אפילו מדרבנן, וע"כ מבואר שגם בסוכה יש דין

רשות שצריכה גדירה ואינו דין דפנות בעלמא, ובגדירתם נחשב המקום גדור וממילא כמו שנחשב גדור לעניין סוכה נחשב גדור לעניין שבת ואי לא לכא' ק' להתחיל לדון מיגו מסוכה לשבת ועי'.

עוד מצאנו שתי ראיות בגוף הסוגיא שגם גבי סוכה יש מהות גדירה בכל ד' רוחות והוי ע"ד גדירת רה"י בשבת. עי' ברש"י בדין ראש תור שכתב שיעמידנו כנגד ראש תור שאז מיחזי כד' דפנות ולכא' בסוכה בעי ג' דפנות ולא ד', וע"כ מבואר שגם גבי סוכה כל מה שמספיק ג' הוא כיוון שג' פעולת רשות בכל ד' רוחות וממילא כשדנו האמוראים איך להעמיד את הטפח באופן שיפעל גדירה ברשות ס"ל לרב כהנא שיעמידנו באופן שיפעל גדירה כלפי כל הדפנות, וע"כ מבואר שיש דין גדירה בכל הרשות.

עוד מבואר מעיקר דינו של המג"א שאם גודר בג' דפנות לא יגדור בלבד אך אם גודר בד' רוחות מספיק אף בלבד ומוכח שיש דין סתימה בדופן הד' ואע"פ שכל דברי המג"א הם רק מדרבנן אך לכא' שורש הדברים הוא דאורייתא שרואים שיש דין גדירה גם על רוח ד', ועי'.

ומעתה נראה שרק לפי דינו של רש"י שיש עוד דין עומד מרובה בהיקף הרשות הכולל את הרוח הרביעית מובן שאחר שיש עומד מרובה בכל ההיקף נידון כאילו באמת גדור ברוח ד', כיוון שאז רוח ד' נידון כמו החלק הפרוץ במחיצה של עומד מרובה, וכמו ששם וודאי נידון כגדור במחיצה מכח העומד מרובה ה"ה גבי רוח ד' נידון כגדור ע"י העומד מרובה הכללי שבהיקף הסוכה, ועי'. ולפי"ז מתבאר מה שהבאנו לעיל מהתוס' בעי' שיש מקום לדון שרוח ד' יחשב כמחיצה אף לעניין כלאים כיוון שנידון ממש כגדור באותו הרוח.

ושמא נחדש להאמור, שבדין מיגו יועיל מחיצת סוכה שתיים כהלכתן ושלישית טפח להיות מחיצה גם לעניין כלאים באופן שכל ימי חג הסוכות מחיצות הסוכה בשתי רוחות הפרוצות יחשבו כגדורות אף לעניין כלאים, שלעולם בסוכה נפעלת גדירת הרשות ע"י שניים כהלכתן ושלישית טפח. ושורש הנידון תלוי בהנ"ל האם בדברי רש"י מבואר שדין עומד מרובה בהיקף הרשות, פועל שנידון כגדור בדופן רביעית או רק שנחשב כרשות נפרדת גם כלפי רוח ד' ועי'.

וכלפי קושיית השפ"א מאי שנא סוכה משבת שלא בעי עומד מרובה, נראה שבשבת התקבלה ההל' שצריך לעשות שתים ולחי שזה יפעל את הגדירה ברשות וכביכול שתים ולחי אמור לפעול גדירה של ד' רוחות וע"כ בעי שיהיה עומד מרובה, משא"כ גבי סוכה נאמר שיעור בדפנות של שניים כהלכתן ושלישית טפח, ונאמר שזה עצמו אמור להיות השיעור שפועל גדירה בכל הרשות וע"כ שגם אם לא יהיה עומד מרובה אכתי יפעל גדירה ברשות אף כלפי רוח ועי'.

ובאמת שיש בזה נפק"מ נמי לחומרא שהנה רי"ז מביא שגם בעומד מרובה בשתיים כהלכתן בעי עומד ז' ואמנם מדייק ברש"י אחרת מ"מ יהיה דין שאע"פ שלעניין שבת וודאי בעומד מרובה סגי אך בסוכה נאמר שיעור בדפנות שבעי ז' וממילא יצטרכו ז' אף אם יהיה עומד מרובה בפחות מזה. ומבואר שההלכה בשבת נאמרה אחרת מבסוכה שבשבת תלוי בעומד מרובה וכלפי ג' מחיצות מספיק לחי משא"כ בסוכה שבסוכה נאמר כלפי שתיים כהלכתן שמספיק אפילו טפח.

מיגו בדיומדין

עוד פרשת חילוק בין שבת לסוכה מצאנו בדיומדין במח' ר"י ורבנן שלכו"ע מהני גבי שבת ונח' אי מהני גבי סוכה גדירה ע"י דיומדין, ומבואר בסוגיין ז', ב שאמרינן מיגו בדיומדין משבת לסוכה. והנה יש לדון האם יהני מיגו על גו"א בעמוד שנתבאר בסוגיא לעיל שחסר בדין מחיצות הניכרות. ועי' בריטב"א שמבאר שדין ניכרות הוא יסוד הדין גם בחקק שבעי ניכרות וניכרות כשלה ולכן בעי סמוכות לסוכה ולדרכו אם נדון שיהני מיגו על גו"א בעמוד [או בשפת הגג לדעת הראשונים שפוסלים] ה"ה כלפי חקק ודוק'.

ולכאוי' היה נראה לחלק שיש שני חסרונות במחיצה, יש שחסר בשיעור המחיצה כמו גבי מחיצה לחי וע"ז מבואר בסוגיין שמהני מיגו משבת לסוכה עד כמה שלגבי שבת גם במחיצה בשיעור זה מהני, אך יש שיש לדופן דין מחיצה רק חסר בדין ניכרות וצ"ע אם ע"ז מועיל מיגו.

וגבי פסי ביראות, בהעלם דברי הרש"ש, לכאוי' דין פסי ביראות שמועיל בשבת ולא בסוכה יש לדון האם שייך לשיעור המחיצה ששונה משבת לסוכה או בסוג המחיצה שחסר בשם ניכרות וסמוכות וכע"ז. ובפשטות יותר שייך לסוגיא דידן שהתחדש שבשם ד' מחיצות התחדש שיש שיעור מחיצה שלא בעי עומד מרובה ולזה מהני מיגו, וכמו שמבואר בסוגיא לעיל ד', ב שמה שרבנן חלקו על ר"י של"א דיומדין בסוכה הוא כיוון שקיי"ל ששיעור מחיצה של סוכה היינו שניים כהלכתן ושלישית טפח ולכאוי' הוא חסרון בשיעור מחיצה ולא רק באיכות המחיצה שלא חשיב מחיצות ניכרות לסוכה. וכ"ז כמו שהנח הרע"א בקושיותו שם שהמח' בשפת הגג גבי גו"א מדין מחיצות ניכרות אינו שייך למ' גבי דיומדין.

וממילא יש לדון האם יעזור מיגו לגו"א ולצוה"פ ואולי אף לחקק כאמור, והיה נראה שרק איפה שיש שם מחיצה לשבת ושם מחיצה לסוכה ע"ז התחדש שמועיל מיגו איפה שדנים על שיעור המחיצה ודנים שמחיצה לשבת מועיל לסוכה ואיפכא אך כשיש סוג מחיצה שמועיל לעניין שבת ולא לעניין סוכה לא יעזור ע"ז מיגו וממילא לא יעזור על גו"א ומי שיטען שיועיל מיגו בגו"א יועיל גם בחקק כאמור וזה וודאי חידוש גדול ולא שמענו מי שיכשיר בזה.

ונפק"מ מצויה שאם היינו מתירים מיגו בחקק בשבת דסוכה לא היה לנידון המצוי של 'מדרגה' בסוכה [כמו שמצוי במרפסת, ועי' מזה באריכות בשיעור הגר"מ שמואלביץ המצורף], בשבת דסוכה לכה"פ שאז וודאי כשר לכו"ע כי גבי שבת יש צירוף מחיצות כמבואר בסוגיא דחקק, ולא שמענו לכאוי' שדנו להתיר משום זה, ויל"ע. והיה יותר נראה שאינו מועיל וממילא אין מקור לבנות שיועיל מיגו למקומות שהנושא אינו שיעור המחיצה אלא סוג המחיצה, ועי'.

[ויש לעי' כלפי צוה"פ שקיי"ל שאינו מועיל לדופן סוכה שיהני בשבת דסוכה מדין מיגו ולכאוי' גם אם נדון על צוה"פ כסתום מ"מ חסר בדין דפנות הניכרות ולכאוי' ע"ז ל"א מיגו כאמור]

בדין טפח שוחק וצוה"פ

יעוי' בגר"א בדין טפח שוחק שמקשה היאך הצריך ר"ס טפח שוחק בלבד כדי שיהיה מחיצה ד' הרי מעתה מתבאר שההלכה לא נאמרה על טפח אלא על ד' וזה נגד ההלכה של שלישית טפח. ויעוי' בגרי"ז [בקונטרס על סוכה יומא וקה"ח על אתר] ששואל כע"ז, שוודאי

אין השיעור דופן ד"ט שהרי ההלכה ניתנה על שלישית טפח, ועיי"ש שמביא ראייה מדעת ר"י גבי דיומדין ד, ב ש"ע"ב ההל' היא טפח וצ"ב ראייתו עיי"ש.

והנה גם לולי ראיית הגרי"ז וודאי מוכח שגם אחר דברי ר"ס להצריך טפח שוחק יש דין לטפח מצד עצמו וזה עיקר מה שנאמר בהללמ"ס ונאפילו לדעת תוס' שטפח שוחק דרבנן, והוא מדברי התוס' שכיוון שההלכה אמרה טפח ל"א גביה אתי האי גיסא והאי גיסא ומבטלי ליה. וכן מבואר גבי דיומדין ריש פ' עושין פסין עיי"ש, וע"כ שרבנן לא עקרו את דין הטפח דאורייתא. אמנם זה עצמו צ"ב גדר הדין של טפח שוחק ומה פועל צירוף הדינים.

והנה הגר"א מעמיד שהדין של טפח אינו מועיל עם לבוד [ויל"ע מהתוס' בד' ט"ז והר"ן שם] וכן שתיים כהלכתן עם לבוד. ואם הגדר היה שבעי ד"ט לשיעור דופן באמת לא היה עוזר לזה לבוד ולעולם מה שעוזר לבוד בכמין מבוי בפס ד', אינו מועיל לדין דופן ז' ומועיל רק לעריבן ולא לכהלכתן וכמו שמאריך החזו"א שאפשר לחלק ביניהם.

וממילא לדבריו אפשר להבין טפי דברי הגרי"ז שם שהעמיד שיש שני דינים במחיצות הסוכה, שהנה צוה"פ אינו מקיים דין מחיצות ניכרות וגם לבוד לא מועיל לשיעור דופן ז' כאמור, וע"כ יש דין אחד של שיעור דופן בשתיים כהלכתן ושלישית טפח אך יש עוד דין לעשות סתימה [ואולי מדרבנן] בכל רוח, ולדעת רב סימון סתימה של ד' של רוב דופן נמי נחשב סתימה לכל הרוח ולדעת רבא בעי לזה סתימה גמורה ע"י צוה"פ.

אמנם צע"ג איך עולים דברי הגרי"ז עם הלישנא האחרונה דרבא שלעולם בעי גם טפח שוחק וגם צוה"פ ולכא' לדברי הגרי"ז שני דינים אילו הם כדי לסתום את הדופן ואינם להשלים עיקר שיעור הדופן, וא"כ אמאי בעי לשניהם לכא' אמור להספיק טפח אפילו שאינו שוחק ואינו בלבוד ועל השאר יהיה צורת הפתח כדי לסתום את כל הרוח, וע"י בזה.

והנה מובא בגליון הגר"א ששמעו מפיו שלמס' אין לגרוס טפח שוחק ולדבריו יעלה היטיב שדין הטפח שוחק אינו מדין שיעור הדופן אלא מדין נוסף של סתימת הדופן וזה מהני נמי צוה"פ ולכן למס' שבעי צוה"פ כבר לא בעי טפח שוחק בלבוד, אמנם זה אינו מיישב דעת רוב הראשונים לפנינו שגרסו שבעי טפי שוחק גם למס' דרבא והכי קיי"ל להל'.

וע"כ נראה לבאר באופן אחר שני הדינים של טפח שוחק וצוה"פ, שהנה יש לעי' דין הלבוד של הגר"א שהכריח שאינו מספיק לשיעור ז' של הדפנות האם שייך לחיסרון בשיעור המחיצה כמו לחי ופסי ביראות כאמור או לסוג המחיצה כמו גו"א וצוה"פ.

והנה פשוט שלשתיים כעריבן לא מועיל צוה"פ, הרי שאינו מחיצה לסוכה ולבד מבואר שמהני וע"כ חשיב ניכרות שכן הדין שמחיצה ניכרת סוגרת את הרוחות ורק לא מועיל לשיעור של שתיים ז', ולעולם מחיצה ד' עם לבוד נחשב כדופן הסוגר ז', וממילא מועיל ע"ז מיגו שוודאי לבד שמועיל בשבת מועיל לסוכה ומה דלבד לא מהני זה שייך לדין שיעור הדופן ויהני לזה מיגו,

ואשר לפי"ז הרי שפיר יש להבין דדינא דטפח שוחק אינו שייך דוקא לדין סתימה, אלא הוא מעיקר הדין דופן דבעינן דופן שהוא חפצא דמחיצה לד', וחוא מחיצה ניכרת לד', ומשום דלבד שפיר חשוב מחיצה לדין דפנות ואך דלא מהני להשלים שיעור ז' דדופן וכש"נ.

שיעור ה'

בגדר פסול סוכה שתחת האילן

דברי מהרש"א בפסול צילתו וצילתה

גרסינן בגמ' ט,ב 'אמר רבא לא שנו אלא שהאילן צלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצילתו כשר' ומקשה הגמ' 'והא קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אמר רבא בשחבטן'. ומבואר למס' דמימרא דרבא איירי בשחבטן.

ונח' הראשונים האם באילן חמתו איירי באופן שהסכך פסול מצטרף להכשר שגם הסוכה חמתו מרובה או כדעת הריב"א ודעימיה שגם כשיש צילתה מרובה בסוכה הסכך הפסול פוסל כנגדו וכלשון הר"ן כיוון שצ"ל האילן שהוא פסול עומד עליו הרי הוא מבטל צ"ל סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו משמש כלום כיוון שהעליון מיצל עליו ונמצא שמצטרף הכא סכך פסול של האילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן שבשניהם נעשית הסוכה צלתה מרובה מחמתה, וכן דעת הריטב"א, והריב"א שהוא ברא"ש וש"ר, ועי' בראבי"ה שכתב שהוא מדין שזה וזה גורם להצל, ועי' בזה דכפי הנראה ה"ז הבנה אחרת בריב"א ממה שנתבאר בדברי הר"ן והריטב"א.

וידועים דברי מהרש"א על התוס' שמעמיד קושיא, אם כדברי הריב"א שיש סברא שסכך פסול פוסל כנגדואמאי בעי לילפותא של סוכה שתחת האילן [שבפשטות הוא דין מסברא שמבטל סכך כשר שלמטה הימנו], תיפוק ליה מצד דינו של הריב"א. ובאמת אפשר להעמיד את הקושיא בתרתי, חדא לשיטת הריב"א, ועוד אף להתוס' שחולקים על הריב"א מ"מ יש להעמיד הקושיא לפי החידוש של מהרש"א בדעת תוס'.

והנה קודם כל נציע ונרחיב בדברי המהרש"א בדעת תוס', דהנה המהרש"א הוכיח בדברי תוס' שאע"פ שחולקים על הריב"א מ"מ מודו ליה באילן צילתה שיפסול אף שהסוכה צלתה, עיי"ש שדקדק בדברי התוס' שבצלתה וצלתה שפיר יפסול [וכן דקדק הגר"א תוה"ד ריש סי' תרכ"ו], והניח לפשוט שאינו שייך לדין סוכה שתחת הסוכה ופשיטא ליה שכל דיני סוכה שתחת סוכה בהפלגה וכו' איירי גם באילן וע"כ באילן אין לפסול מצד סוכה שתחת הסוכה שהרי בסתמא מבואר שפסול גם בלי הפלגה [ולא כמו שנקט שם אחיו] וע"כ מבואר שמודו תוס' שסכך שהוא צילתה מרובה שפיר מבטל את הסכך שכנגדו והוא נלמד מסברא ולא מקרא דסוכה שתחת האילן, ובדין זה יש חילוק מאן קדם כדברי ר"ת ובהכי מיושב סתירת התוס' מדין סדין.

והנה מלבד עצם דברי מהרש"א שהפסול שהעמיד בשיטת תוס' בצלתה וצלתה אינו מדין סוכה שתחת הסוכה אלא מדין מצטרף פסול בהדי כשר [שהפסול מבטל הכשר ויש להאריך בגדרי הדברים], דבר זה עולה נמי מעיקר החילוק עצמו, שחילק המהרש"א כדי ליישב את סתירת התוס'.

שהנה מצד סוכה שתחת האילן מצד גזה"כ של שני סככים נראה שאין סברא לחלק בזה מאן קדם וכמו שבאמת העיר הבעה"מ על ר"ת וכמו שכתב רע"א על המשניות שוודאי סדין יפסול בהפסק י' מדין סוכה שתחת הסוכה ואף שהסוכה קדמה וציין למהרש"א, והיינו שכל

ואשר לפי"ז י"ל דתירוץ הר"ן נחא אף לדעת רש"י שהוא מדין ביטול דשאר איסורים, וה"ט, דכל הך ביטול מהני אך לענין דינא דהריב"א שהוא משום הלכות צל דאין התחתון חשיב כמיציל שהרי העליון כבר מיציל, ולהראב"ה משום שששניהם גורמים, ומ"מ לא פקע מיניה לגמרי שם סכך, אבל בהאי פסולא דסכך

כשר אינו מועיל כלום, י"ל דחסר בעיקר השם מסכך דסכך כשר, ול"ש ביטול דסכך פסול אצל הכשר, ומשום דהביטול הוא ע"י השם מסכך דהסכך כשר וכש"נ ודו"ק.

ובאמת גם בדעת רש"י בד' י' אפשר לבנות כן, שהנה ידוע מח' הראשונים בדעת רש"י, שהראב"ה והגהות מימוני נקטו שרש"י חזר בו וס"ל למס' הסוגיא כדעת הריב"א אך בטור ודעימיה מבואר שחולק על הריב"א. אמנם יעוי' בדבריו על המש' בד' י' גבי סדין שנקט שכל שניתן לשם סכך נפסל ולכא' הוא מדין הראב"ה [עיי"ש שאינו מדין שני סככים וע"ע בתוס' שם], וא"כ מבואר לדעת הטור, שאע"פ שרש"י חולק על עיקר דעת ריב"א באילן חמתו שאינו פוסל כנגדו ומודה לדעת התוס' בזה, מ"מ בסדין שצלתו מרובה מודה שיש פסול של מצטרף פסול בהדי כשר וע"כ מבואר כדברי מהרש"א שאילן שצלתו מרובה חמיר טפי ופוסל ומבטל שם הסכך שכנגדו.

וע"ע בפסקי הרי"ד ט, ב על המש' שמעמיד קושיא מה החידוש ברישא דהמש' בסוכה שתחת האילן הרי הוא ודאי פסול בכש"כ מסוכה תחת הסוכה, ומיישב שבסוכה תחת הסוכה בעי הפלגה ד' משא"כ בתחת האילן שפסול גם ללא הפלגה וכתב בטעמא דמילתא י"ל סוכה תחת הסוכה לא מיפסלא עד דאיכא אויר בין שני הסככים כדמוכח לקמן אבל אם אין אויר בניהן ד"ט כשירה דתרוויהו חד חשיב וכסכך עב דמו אבל תחת האילן אע"פ שאין ביניהן ד"ט פסולה דאפי' אי חשבת להו חד הרי היא מסוככת בסכך פסול'.

ומבואר בלשונו שהחידוש באילן שגם אם נדון אותו כסכך אחד עד כמה שאין הפלגה סו"ס נחשב שמסוככת בסכך פסול, ולכא' איירי דלא כריב"א ודווקא באופן שהאילן צילתה וסוכה וצילתה ושוב מבואר כדברי מהרש"א שיש גדר פסול נוסף באילן צילתה ואין גדרו מדין שני סככים שהרי מגדיר הרי"ד שנחשב אחד אלא שאכתי הפסול נחשב המסכך ולכא' כיוון שמבטל את הסכך כשר, ועי'.

ישוב קושיית מהרש"א

ונמצא א"כ דקושיית המהרש"א היא גם לדעת התוס' שסו"ס בצילתה מרובה תיפסל הסוכה מדין הפסול דצילתה וצילתה פוסל ואמאי בעי קרא לסוכה תחת האילן.

והנה המהרש"א כבר מעמיד בדעת התוס' שמוכח כמו ר"ת שתלוי מי קדם, ולכא' היינו דווקא על הדין שצילתה פוסל כנגדו יש סברא לדון מי קדם אך לעולם מצד סוכה שתחת הסוכה אין חילוק מי קדם ובהכי מיושב קושיית הבעה"מ על ר"ת שבאמת מדין סוכה תחת הסוכה בהפלגה י' אין חילוק מי קדם ואין בזה סברא לחלק אך באילן צילתה בלי הפלגה שמבטל סכך הכשר שאינו מועיל כלום שם יש חילוק מי קדם וכמו שיש מפרשים בעיקר סברת הריב"א.

עוד יש לדון נפק"מ, שהנה בלשון הריב"א ובעיקר בלשון הריטב"א נראה שסברת הביטול של פסול שמבטל כנגדו, הוא שהעליון מצל על התחתון ויל"ע אם הוא בדווקא עליון. ומפורש במ"מ וכן בראב"ה שאינו בדווקא אך באמת בראב"ה פסול מדין זה וזה גורם וא"כ מתסבר שאין חילוק האם הפסול עליון, אך בסמ"ק בסי' צ"ג מפורש שרק כשהפסול עליון פוסל כנגדו, וממילא יש נפק"מ בסוכה תחת הסוכה גם גבי אילן, שאם האילן אינו עליון לא יפסול אפילו

בצלתה אך מדין סוכה שתחת הסוכה שפיר יפסל [אמנם מדברי הר"ן להלן מתבאר שאין חילוק מה העליון].

וע"ע במקראי קודש שדן גבי סכך העשוי מזכוכית האם הוא בכלל הפסול של שני סככים, ושם פשיט ליה שמצד שני סככים וודאי הוא בכלל שני סככים ואע"פ שאינו פוסל אך אם באנו לדון מצד שמבטל כנגדו סו"ס אינו פועל צל ואולי לא יבטל כנגדו, וא"כ ה"ה בדעת תוס' שבצילתה מודו שפוסל כנגדו שבזכוכית ליתא להאי פסול אך מ"מ מדין שני סככים שפיר יפסל. [אמנם לדידן מסתברא דאי אית לה להזכוכית שם סכך יש בה אף לדינא דהריב"א]

ועוד מצאנו בישועות יעקב ריש סי' תרכ"ז שאילן למע' מכ' לא שייך את הדין של הריב"א כיוון שמבואר בריש פירקין בדברי ר"ז שלמע' מכ' אינו פועל צל בסוכה וממילא לא שייך את הריב"א שיפסול כנגדו ואפילו דהוי סכך פסול, אך נראה ברור שמצד שני סככים יפסל וכמו שמפורש בברייתא גבי שתי סוכות תרויהו פסולות שאיירי בעליונה למע' מכ'.

אמנם דבריו לכאן פלא שהרי מפורש בדברי הראשונים כשדנו להכשיר בסוכה שעליונה למע' מכ' בגלל שנידון כסכך כשר כסברת ר"ת, ע"י מזה בר"ן וש"ד, וממילא מוכח שלולי סברת ר"ת שפיר היה פוסל כנגדו ואף דהוי סכך למע' מכ', ולדברי הישועות יעקב אינו פסול כיוון שאינו פועל צל לבטל צל הסכך [וזה מורה שגם בסברת הריב"א אינו ביטול כלפי הצל גרידא אלא כלפי השם מיגן ומסכך באותו מקום ויש להאריך].

וע"י בשפ"א נפק"מ נפלאה בין דין שני סככים לבין הדין דהריב"א דפסול מבטל כנגדו, באופן דאיכא צילתה מרובה מחמתה בלא הסכך שכנגד הפסול, ומ"מ איכא שני סככים, ומשכח"ל בגוונא כהא דריש סי' תרלא' וכגון דאיכא סוכה דט' טפחים ובר' מהם איכא מעל הסכך הכשר סכ"פ דצילתו מרובה כלפי הד', ומ"מ יש כאן צילתו מרובה בסכ"כ בלא הסכך שכנגד הפסול, כיון שבכללות הט' טפחים צלתו מרובה.

וע"י בגר"ז שנקט דלהחולקים על ריב"א, בצילתו וצילתו כשר, [ועל ראיית הגר"א מהגמ' י"ל כטענת הדמשק"א הובא לעיל ואכמ"ל] ודלא כמהרש"א, והוסיף הגר"ז דהיינו אף דאיכא בסכ"כ צילתה מרובה מחמתה אף בלא מה שכנגד הכשר.

והדבר תימה לכאן איך משכח"ל, אכן משכח"ל בהאי גוונא דהשפ"א דהיינו דאיכא בהפסול צילתה מרובה מחמתה כלפי חלק מהסוכה, וכלפי כללות הסוכה, איכא בהכשר צלתה מרובה בלא מה שכנגד הפסול, וזו כפה"נ כונת הגר"ז. [ועדיין יש להבין בדברי הגר"ז מ"ט ליכא פסול משום שתי סככים. אם לא שנימא עפ"י מהרש"א דדינא דשני סככים היינו דוקא בדאיכא הפסק י', ונימא דבדאיכא הפסק י' יודה הגר"ז דפסול, וזה רחוק בכונת הגר"ז שלא חילק בזה, וע"י להלן במוסגר].

ואגב למדנו בדברי השפ"א דלענין דינא דשני סככים בסכ"פ די לן דאיכא שני סככים כלפי ד' ולא בעינן סכך ז', [ואף דבסוכה ע"ג סוכה בפשטות בעינן סוכה ז' [ואף למה שנסתפק הפמ"ג דלא בעינן דפנות ע"י שעה"צ תרכח' ה' מ"מ סכך ז' בפשטות בעינן] מ"מ בסכ"פ פסול משום שני סככים אף דאי"ז זע"ז, וכחילוק הרא"ש בין סכך פסול לסכ"כ לענין הפסק י' ואכמ"ל בזה], ומצינו שלא כדבריו בהמאירי בדף יא' בד"ה "נוי סוכה" שכ' המופלגים ממנה

ארבעה ר"ל שרחוקים מן הסכך ד' טפחים ויש בהם רוחב זע"ז וכו' וה"ז סוכה תחת הסוכה, יעו"ש.

ועכ"פ לעניננו הנה מצאנו נפק"מ בין סוגי הפסול, אך עדיין רחוק הדבר בפשט הברייטא דודאי משמע דבכל סוכה שתחת האילן בעינן לדרשא דבסוכות תשבו, וכקושיית מהרש"א וצ"ע.

והנה מבואר במהרש"א שהניח שרק בהפסק י' יש סוכה שתחת האילן וע"כ הפסול שמבואר בדעת תוס' שבצילתו פוסל אפילו אם הסוכה צילתה אינו מקרא דסוכה תחת הסוכה אלא הוא דין נוסף הנלמד מסברא.

אך עי' בפנ"י שכבר דייק ברש"י על המש' לא כן שהפסול של סוכה תחת האילן הוא מברייטא לקמיה והיינו דהפסול הוא מקרא כמו גבי סוכה תחת הסוכה, והיינו שגם אחר מימרא דרבא דאיירי בחבטן וממילא דין המש' של סוכה תחת האילן הוא אף בחבטן מ"מ גדר הפסול הוא מקרא דסוכה תחת האילן ואינו נלמד מסברא, כאמור.

ואם נבא להדחק שדברי רש"י על המש' הם רק לפי ההו"א ואינם למס' עי' בריטב"א על המש' שביאר כמו רש"י ובריטב"א קשה לדחוק שהוא רק לפי ההו"א, ופשוט.

וכן מבואר בגר"א שהביא כמה ראיות לעיקר דינו של המהרש"א שיש פסול באילן צילתו ואפילו הסוכה נמי צלתה מרובה, ודקדק בדברי המהרש"א בתוס', ודקדק מהלשון דכאילו עשאה בתוך הבית, והיינו דבבית ודאי פסול אף בסכך צלתה, ועי' שהביא עוד ראיה, שתחת האילן הוא דומיא דסוכה תחת הסוכה, וע"כ גם בצלתה, וכותב שהמקור הוא הברייטא, וממילא מפורש שגם בחבטן [דהלא מתני' בחבטן מיירי] בשניהם צילתה מרובה אפ"ה הפסול מצד קרא דסוכה שתחת האילן וכמו שנראה בדעת רש"י והריטב"א.

וסוף דבר דכי ישאלך אדם דאף להחולקים על ריב"א הרי מודו בצילתה וצילתה ומ"ט בעינן לקרא בסוכה שתחת האילן, אף אתה אמור לו דזהו גופא נלמד מקרא דתחת האילן.

[ואך די"ל דבהפסק י' ה"ז פסול אף מדין שני סככין ומילפותא דסוכה שתחת סוכה, וזה נוגע לנפק"מ דלעיל, הן אמנם די"ל דבסכך פסול ליכא כלל לדינא דסוכה שתחת סוכה ושתי סככין, וזה ספק החזו"א קנ' סקט"ו, ולסברת חזו"א ניחא אף דברי הגר"ז שהכשיר בצלתה וצלתה ולא פסל מצד שתי סככין].

ובאמת אם נשאל את קו' המהרש"א להריב"א מ"ט בעינן לקרא ותיפו"ל מדינא דריב"א הוא צ"ע [ובב"מ נקט דאף להריב"א האי דינא גופא דהריב"א הוא הנלמד מקרא דסוכה שתחת האילן עיי"ש].

והנראה בזה דהנה מבואר בגמ' לענין חבטן דבאילן חמתו מרובה מצלתה כשר, ובצלתו מרובה פסול, ולהריב"א היינו בסכך דצלתו מרובה, ובאילן דחמתו כשר משום דחבטן ולא מהני התירא דחבטן בצילתה וצילתה, והנה הן אמנם בראבי"ה מבואר דהחילוק בין אילן חמתו לצילתו הוא בהל' ביטול, וי"ל דלדידיה באמת חד דינא הוא הפסול דסכ"פ פוסל כנגדו בצילתו וצילתה, ובחמתו וצילתה, וכש"כ הגר"א, האמנם לא כך למדנו מדברי הריטב"א והר"ן וכמו שהבאנו לעיל.

בשיטת הריטב"א

ונציע דברי הריטב"א, דהנה הריטב"א בד"ה "מתני" ובד"ה "גמ' אמר רבא" דבאילן שצלתו מרובה פסול משום קרא דסוכה שתחת האילן, ובחמתו מרובה כשר דלא חשיב אילן, והנה ברא"ה מבואר דפסול משום דסכ"פ מבטל לכשר, ולכא' לא פליג הריטב"א על רבו בזה אלא דהאי דינא גופיה דהביטול דצילתה וצילתה הוא הוא הדין דסוכה שתחת האילן, וכש"כ לעיל, וכדברי הר"ן שפירש במתני' דפסול מקרא ולהלן נתבאר בדבריו דפסול משום דסכך כשר אין מועיל כלום, וכנתבאר לעיל.

ולהלן בד"ה "ואקשינן" כתב הריטב"א פי' נהי דודאליכא משום סוכה שתחת האילן מ"מ איכא פסולא אחריתי וכו' [היינו פסולא דהריב"א], והרי להדיא דתרי דיני הם פסולא דהריב"א שהוא מסברא, ופסול דצילתה וצילתה הנלמד מקרא דתחת האילן.

ולהלן בד"ה ו"פרקינן" כתב הריטב"א "והנכון כדמפרש רש"י שהוא מלשון חבוט רמי כלומר שהשפיללענפי אילן וערבן עם הסכך הכשר שאין הסכך הפסול מבטל כלום מן הסכך הכשר" וכו' ואשר מבואר להדיא בדברי הריטב"א דיסוד תירוצ' הגמ' דחבטן הוא דבכה"ג ליתא לדינא דהריב"א דחד סככא הם ול"ש למימר, דאחד מבטל חבירו, ולכן כשר בחמתו מרובה, ואמנם בצלתו מרובה פסול, מקרא דסוכה שתחת האילן, וע"ז לא מהני האי סברא דחבטן, לא מיבעי' א"נ דהוא מדין שתי סככין וכסברת המאירי לקמן דכיון שזה כשר וזה פסול חשיב שתי סככין לעני"ז, אלא דאף שאי"ז מדין שתי סככין וכבמבואר בדברי רבו של הריטב"א הרא"ה, מ"מ האי דינא דפסול מבטל בצילתה וצילתה, הוא אף בחבטן, דהוא גדר דין אחר דכשר אין מועיל כלום וכש"כ הר"ן וכדביאר הב"מ, ודין זה הוא בחבטן, וזהו הדין הנלמד מקרא דסוכה שתחת האילן.

באופן שנמצינו למידין דתירוצ' קו' המהרש"א מ"ט בעינן לקרא דסוכה שתחת האילן ותיפול' לדינא דהריב"א, הנה התירוצ' בזה הוא גופא הדין המבואר בגמ' דבחבטן ליתא לדינא דהריב"א, והפסול הוא מקרא דסוכה שתחת האילן.

ועוד נר' דאף לשי' רש"י דאיכא הכא לביטול דשאר איסורים וועי' גם בריטב"א להלן דמבואר דאיכא כאן גם לביטול דשאר איסורים] מ"מ י"ל דמשום האי דינא דאינו מועיל כלום דצילתה וצילתה ע"ז לא מהני ביטול, וכש"כ לעיל סברא זו, דהביטול הוא ע"י התורת סכך כשר ומשום דאינו מועיל כלום אין כאן תורת מסכך כשר.

ועיקר דבר זה דהא דבצילתה וצילתה ליכא להתירא דחבטן אי"ז סברא בהל' ביטול, אלא דבכה"ג לא מהני התירא דחבטן משום דינא דסוכה שתחת האילן, הנה מצאתי כן גם בדברי העיטור דיעו' בהעיטור שהביא פי' ריב"א דמיירי בסכך דצילתו מרובה, ונקט העיטור דבהכרח דהוא דפסול בדהאילן צילתו מרובה, הוא מדין דשתי סככין, וע"ז הקשה העיטור מ"ט איכא הכא לדינא דשתי סככין והרי חד סככה הם.

ואשר מבואר בדברי העיטור דאי משום דינא דהריב"א מהני התירא דחבטן אף בצילתה וצילתו, ואין הלכה בהל' ביטול דלא מהני ההתר דחבטן בצילתה וצילתו, ואך דבצילתה וצילתו, איכא פסול דשני סככין, וע"ז לא מהני ביטול.

וענין זה דלענין שתי סככין לא מהני ביטול הנה הלא מפורש הוא בדברי רש"י בסוגיין בד"ה ב"שחבטן" יעו"ש היטב ואכמ"ל, ואמנם בביאור הדברים הנה אי נימא דהא דחשיב שתי סככים הוא כדי שפירשו דהשם אילן חולק שם לעצמו וחשיב סכך בפנ"ע, א"כ פשיטא דל"ש בזה ביטול אף אי איכא בסוגיין ביטול דאיסורים, אכן אי הוא כסברת המאירי דמשום פסולו הוא חולק שם לעצמו, יל"ע מ"ט לא מהני ביטול אי איכא בסוגין ביטול גמור דאיסורים, וי"ל דמ"מ ל"ש ביטול לעני"ז, ואכמ"ל עוד.

וסוף דבר דתירוץ קו' המהרש"א הוא הדבר המפורש בסוגיין דבחבטן ליתא לדינא דהריב"א, ופסול מקרא דסוכה שתחת האילן. ואשר גדר הדברים הוא או משום ביטול דהסכ"ב שאינו מועיל כלום, או משום דינא דשתי סככין וכדברי העיטור.

ויעי' בהעיטור שם שהקשה על ריב"א כעין קו' המהרש"א אלא שהקשה מ"ט בעינן לקרא לענין סוכה שתחת הבית ותיפו"ל מדינא דהריב"א, ונר' שהדברים מדוקדקים להפליא דהעיטור בדוקא לא הקשה ממש כקו' המהרש"א מ"ט בעינן לקרא דסוכה שתחת האילן, כיון שע"ז י"ל דבעינן לקרא בהאי גוונא דחבטן, אכן לענין סוכה שתחת הבית אשר בזה בסתמא ל"ש כ"כ ענין חבטן לכן ע"ז הק' העיטור ואת"ש.

ואמנם להראבי"ה ליתא לכ"ז ואף בחבטן בצילתה וצילתה הפסול הוא משום דינא דהריב"א, ואך דכל ההתר דחבטן הוא משום דינא דביטול דכה"ת, ול"ש כן בצילתה וצילתה מדינא דדבר חשוב אינו בטל, וסו"ס הכל חר דינא כדינא דהריב"א וכש"כ הגר"א, ומוכרח לכאן' בשיטתו בישוב קו' המהרש"א כש"כ הב"מ דדינא דריב"א גופא הוא הנלמד מקרא דסוכה שתחת האילן.

ועוד רגע אדבר בדברי העיטור דהנה העיטור נקט דהטעם היחיד שיש לנו לפסול בצילתה וצילתו, הוא משום שתי סככין, והקשה ע"ז דל"ש שתי סככין בחבטן, ומ"ט פסול להריב"א דמיירי בסוכה צילתה, ואשר מבואר בדברי העיטור דלשיטה החולקת על הריב"א מיירי דוקא בסוכה דחמתה מרובה, הא בצילתה מרובה אין סיבה לפסול, ואף באילו צילתו, וזה ע"ד הגר"ז המובא לעיל שנקט דלשיטה החולקת על ריב"א ליכא פסול אף בצילתה וצילתו, ועי'.

שיעור ו'

עוד בסוכה תחת האילן ובפסול סדין

הצעת השיטות בפסול סדין

בריש סימן תרכ"ו הובאו השיטות באם הסוכה צילתה מרובה מחמתה והאילן חמתו מרובה מצילתו וענפי האילן מכוונים כנגד הסכך דלשיטה קמא כשר וכדעת התוס' והטור בשם רש"י, ולשיטה בתרא פסול [כדעת הריב"א], בין שהאילן קודם בין שהסוכה קדמה, ולדינא כתב בביה"ל שהשו"ע החמיר כדעה בתרא ובשעת הדחק יש לסמוך אדעה ראשונה, ומשמע לכאן דאף יכול לברך בשעה"ד.

ובסי' תרכ"ט הובאו שתי השיטות בפירס עליה סדין מפני החמה או מפני הנשר, דלשיטה קמא הדין כדעת רש"י דפסולה, ולי"א כר"ת דאם אין הסדין גורם שעל ידו צלחה מרובה מחמתה כשרה, והא"ר מיקל גם לברך ושם במשנ"ב מחמיר שישב בלי ברכה.

והנה בהעמדת בדברים בשיטה השנייה, הדרך של הר"ן היא דתליא מה קדם וכן מבואר בגר"א וכן פירש המהרש"א בדעת תוס', והדרך של המרדכי ובמשנ"ב בשם הב"ח, שאינו תלוי מי קדם אלא דדין סדין הוא כדין סדין לנאותה גם כשבא להגן מפני החמה והנשר.

ובאמת יש דרך ג' בדעת ר"ת, כפשטות התוס' וכדפירש אחיו של מהרש"א, דהלא בתוס' לא כתוב דתליא במאן קדם, וכן גם נר' בתוס' דעיקר הטענה אינו מצד דמפני החמה והנשר הוא דומיא דלנאותה, דהלא רק אח"כ בהמשך דבריהם הם מק' כן על רש"י, א"ו פשטות דברי התוס' היא דבעצם הדבר אין סיבה שהסדין יפסול כיון שהסכך צילתו מרבה מחמתו אף לולי הסדין, וכן נראה להדיא בדברירבנו פרץ שסדין לא פוסל בגלל שהסכך צילתה מרובה מחמתה והיא כוונת ר"ת, ואחר שמביא הר"פ את רש"י הוא מק' מה באמת הפסול, ומבאר כסברת ריב"א או שמקרא דשני סככין, והרי להדיא דלר"ת כשר משום שאין סיבה כלל לפסול את הסכך שצלתו מרובה מחמתו אף בלא הסדין, ולא משום קדימת הסכך, או משום דבטל הסדין לסכך כלנאותה.

וכן נר' ממה שהתוס' בתחילת דבריהם כשהביאו דברי התשו' הגאונים דאין הסדין פוסל, הוסיפו ע"ז תוס' דהיינו כמו שפירשתי לעילדאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשרכיון דבלא פסול צלחה מרובה, ולדרך הב"ח ק' מה השייכות למה שפי' התוס' לעיל, הלא אף לריב"א הכא כשר כיון דסדין מפני החמה והנשר הוי כלנאותה, וע"כ מבואר שעוד לפני הטענה של לנאותה, אין הסדין פוסל, כיון שהסכך צילתה מרובה.

ואף לדרך המהרש"א קשיא מה שדימו התוס' כמו שפירשתי לעיל, דהלא לעיל לא הכשירו כדברי המהרש"א והגר"א אלא בצילתה וחמתו, והכא הלא הוא צילתה וצילתה, וטעם ההכשר הוא מטעם אחר משום דסוכה קדמה וכסברת הראשונים בשם ר"ת, ומאי שיאטייה למה שפי' לעיל, וכבר נגע בזה המהרש"א ועי' באבנ"ז בזה,

[האמנם נר' ליישב בזה לפי דרך המהרש"א דהנה התוס' לעיל הוכיחו דלא אמרינן דמצטרף סכ"פ בהדי סכ"ב, בצילתה וחמתו, מהא דמקרה סוכתו בשפודים או בארוכות המטה דאם יש

ריוח ביניהן כמותן כשרה, ותימה דהתם שהסכ"פ והסכ"כ הם זה בצד זה, הרי ל"ש דינא דהריב"א דסכ"פ מבטל כנגדו, ויעי' מה שביאר בזה הגר"א בסימן תרכו', ולולי דברי הגר"א, נר' ביאור דברי התוס' שהם דנו בדינא דריב"א לא עפ"י סברת הראשונים דסכ"פ מבטל כנגדו, אלא ע"ד יסוד סברת הראב"ה דבזה וזה גורמים הצל פסול, וס"ל להו להתוס' דאף כשהם זה בצד זה, כל שהם מחצה על מחצה וזה וזה גורם הצל פסול, דסכך פסול הוא פוסל כל שזה וזה גורם הצל, וע"ע בספר ברכת יעקב. וזהו שהוכיחו התוס' מהא דמקרה סוכתו בשפודים דבזה וזה גורם הצל כשר.

ומעתה נר' לומר דהנה נר' דיסוד סברת הראשונים לחלק בין סוכה קדמה לסכ"פ קדם, היינו משום דיסוד הסברא היא דהסכ"פ מבטל לסכ"כ, וכל שקדם הסכ"כ איהו חשיב המיצל ואין הסכ"פ מבטלו.

ואשר לפי"ז נחא דברי התוס' ומבואר מה שדימו התוס' למה שפירשו לעיל, והיינו דאי איכא פסול משום מצטרף סכ"פ בהדי סכ"כ, א"כ ודאי דסדין פוסל ולא מהני דסוכה קדמה, דסו"ס מצטרף סכ"פ בהדי סכ"כ וזה וזה גורם הצל, ואך דכיון דליכא פסול משום מצטרף סכך פסול בהדי סכ"כ, ואף בצלתה וצילתה, [וכדחזינן בסוגיא דמקרה בשפודין במחצה על מחצה למ"ד פרוץ כעומד מותר], ואף דכשהם זעג"ז בצילתה וצילתו פסול דהפסול מבטל להכשר משום דהכשר אינו מועיל כלום, מ"מ הכא כשר כיון דסוכה קדמה, דלענין פסול מבטל כשר מהני דסוכה קדמה, דדוקא לענין מצטרף סכ"פ בהדי סכ"כ, לא מהני קדימת הסוכה והצרכו התוס' להא דכדפירשין לעיל.

ועכ"פ מבואר דפשטות דברי התוס' דסדין אינו פוסל בעצם כיון שהסכך צילתו מרובה, ואך דקשיא כמו שהקשה המהרש"א מדברי התוס' לעיל, וע"ש בשם אחיו, [ובאמת הגר"ז נקט שצילתה וצילתה כשר].

דברי האחרונים בישוב סתירת דברי התוס'

ומצאנו באחרונים דרכים ליישב את הסתירה, הבי"מ, יישב דבאילן דצילתו וצילתה הפסול הוא משום שתי סככין, ולא בעינן הכא הפסק מטעם דכהשרה כך פסולה, משום דאילן הוי סיכוך דקבע יעו"ש בב"מ בביאור הדברים, ובדברי התוס' דסדין ע"ז ביאר הב"מ דהם דוקא בסדין שאין הפסק בינו להסכך, דמה"ט ליכא פסול משום שתי סככין, ויל"ע בדברי הב"מ מ"ט לא יישב לפי דבריו דסדין שאני שהוא סיכוך עראי ויש בו דין דכהשרה כך פסולה, וע"ע בד' שם.

ובאופ"א מצינו ליישב הדברים, דהנה כבר כתב בפנ"י דאילן שאני מסדין משום דהאילן הוא דבר קבוע ועומד לצל ולא בטיל לגבי סוכה, אכן כונת הפנ"י נר' דאזיל בדרך זו דאין הסדין פוסל בסוכה מטעם דבטיל לגבי סכך משום דהסוכה קדמה, וזה ל"ש באילן, אכן י"ל בדרכו דאף אי אין הסדין פוסל משום דהסוכה צילתה מרובה בלא הסדין, דאין סכ"פ פוסל, מ"מ י"ל דהנה הלא לשון המשנה הוא העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית, והנה דין בית לכא' חלוק מדין סכ"פ דגם להראשונים דבקדמה סוכה אין סכ"פ פוסל אבל בית ודאי פוסל אף בקדמה סוכה, [ועי' בזה בחזו"א ובאבנ"ז].

וי"ל דהיינו משום דבית דחשיב ודאי דאיהו המסכך, והבית מבטל כל סיכוך אחר, דאין כלל משמעות של סיכוך לסכך שתחת הבית, הוי"ל דזהו דינא דסוכה שתחת האילן, והיינו שאין זה מדין סכ"פ דעלמא דמבטל כשר, אלא דאילן דקבוע ועומד לצל, איהו חשיב והרי הוא כבית דמבטל להסיכוך, ויעוי' בדמשק אליעזר ריש תרכו' שביאר עד"ז ועי' גם בספר קה"י.

והנה כדרך זו דסדין אין פוסל בעצם משום דהסכך צילתו מרובה מחמתו בלא הסדין, כן היה נר' פשטות משמעות הטור בסימן תרכ"ט, ואה"נ דלפי"ז הרי ע"כ דחלוק אילן מסדין, אי כב"מ אי כהדמשק"א, ועי' בפנ"י ובב"מ שיישבו לפי דבריהם מה שהקשה המהרש"א בסתירת דברי הטור אשר בסימן תרכו' פסק דאף בקדמה סוכה אילן פוסל,

וכמדובר דהמשנ"ב לא הזכיר בדברי הטור אלא שני דרכים אי כדרך הב"ח עפ"י המרדכי אי משום דקדמה סוכה, והגר"א והמשנ"ב אזלי דאין לחלק בין סדין לאילן, ולכן הקשו מסתירת דברי הטור מסימן תרכו' לסימן תרכט'.

נפק"מ בין הדרכים

והנה המשנ"ב מעמיד נפק"מ בין שתי הדרכים בדינא דמנימין דלצורך הבגד ויעו"ש. ונר' דאיכא עוד נפק"מ בין השיטות בקדם סדין דלדרך הר"ן הלא בכה"ג מודה ר"ת דהסוכה פסולה, אבל לדרך הב"ח אף בקדם סדין כשר, וכ"ה בערוך השולחן דלהב"ח אף בקדם סדין כשר. משום דאי הוי כלנאותה הרי לנאותה אף בקדם סדין כשר,

אכן אי"ז פשוט כ"כ דהנה אשכחן ברבינו מנוח פ"ה הי"ז לענין דינא דכדי לנאותה דבקדם סדין פסולה, דאין דרך לנאותה בהכי, וכונתו לכאן דקודם שיש סכך לא נתפס בו שם דלנאותה דאין דרך לנאותה בהכי וממילא חייל שם סכך ותו לא פקע, [מיהו בלשון רש"י משמע לכאן דהא דלנאותה אין לו שם סכך אי"ז משום דנתפס שם דלנאותה, אלא דלאידך גיסא לא חייל שם סכך אלא בנותן לשם סיכוך].

ועד"ז י"ל לשיטה זו דלנאותה אין פוסל משום דבטל להסכך [וסבירא לן דה"ה בנותן מפני החמה והנשר], די"ל דקודם דאיכא להסכך ואין להסדין למה להתבטל חייל שם סיכוך, ותו לא פקע, וע"ד סברת רבינו מנוח.

האמנם גם לפי"ז עדיין עיקרא של נפק"מ זו קיימת, והיינו בהניח הסכך והסדין בב"א, דלדרך הר"ן דההתר משום דקדם הסיכוך בכה"ג פסולה, ולדרך הב"ח כשרה דבטל הסדין להסכך.

והנה אמנם מה שנקטנו דלדרך הראשונים בדעת ר"ת דכשרה משום דקדמה הסוכה, דבב"א פסולה, הנה נדון זה תלוי ביסוד הסברא בזה מהו ההכשר דקדמה הסוכה, די"ל דבזו"ז גורם הצל כשרה ואין הפסול מבטל הכשר, ואך דבקדם הפסול איהו עיקר המסכך, ובטל כח הסכך כשר, ולפי"ז אנה"נ דאף בב"א כשרה ולא דוקא בקדם הסכך, אכן נר' לומר דיסוד הענין לאידך גיסא דבעצם הסכ"פ סותר ומבטל לכח הסכ"כ, ואך דבקדמה הסוכה אזי עיקר המסכך הוא הסכ"כ, וזהו עיקר הדין דמשום דקדמה הסוכה כשרה, ולפי"ז בנותן הסדין והסכך בב"א פסולה, וכש"כ.

וי"ל עוד דיסוד הדין דבקדמה הסוכה אין הסכ"פ מבטל הוא משום דבכה"ג הסדין בטל להסכך, וענין זה דיסוד הדין דהסוכה כשרה הוא משום דבטל הסדין להסוכה, הוא מבואר כבר בדברי האחרונים, דיעוי' בתשו' חת"ס יו"ד סי' ק"ד שביאר את הדין דהיכא דהסדין מעמיד הסכך ומונע את הנשר והיבוש בחמה, דבכה"ג הסוכה פסולה כמו שכ' התוס', וביאר בזה החת"ס דיסוד הדין לא משום מעמיד בדבר המק"ט דבכה"ג לא נחשב הויתו ע"י דבר המק"ט לענין מקוה, אלא דכל ההכשר משום דבטל הסדין לגבי הסכך ובכה"ג ל"ש למימר דבטל, ורחוק לומר דכונתו ע"ד הב"ח, אלא נר' כונתו דיסוד הדין דקדמה הסוכה משום דבטל הסדין להסכך.

ובאמת שכן מבואר בדברי הפנ"י שביאר דאילן חלוק מסדין משום דלענין אילן לא אמרינן דבטל להסכך, וע"י גם בלשון המשנ"ב.

בנידון פסול וכשר בב"א

אמנם לכאן יש להוכיח לנדון זה דנותן הסדין והסכך בב"א דכשרה ודלא ככל מה שנתבאר, מדברי התוס' בדף ט' ע"ב לפי דרך המהרש"א בדעת תוס', דהנה התוס' הוכיחו כשיטתם שלא כדינא דהריב"א מהא דהיתה גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדים לתוך עשרים אם צלתם מרובה מחמתם כשרה, ומעתה לפי דרך המהרש"א דאף התוס' קיימו בהך שיטה דתליא בקדמה הסוכה ובלא"ה בצילתה וצילתו פסולה, א"כ קשה דהתם בהוצין יורדין הרי זה צילתה וצילתה, וכבר תמה בזה ע"ד המהרש"א בספר דמשק"א, ואשר מבואר לכאן דבב"א ה"ז בקדמה הסוכה וכשרה, וצ"ע.

ונראה לומר בזה, עפ"י משנ"ת לעיל במוסגר, לבאר לפי דרך המהרש"א מאי האי שכתבו התוס' כאן כמו שפירשו לעיל, ונתבאר דלעיל באו התוס' לשלול דלא נימא דבזו"ז גורם הצל פסולה וכדחזינן שהוכיחו מהא דהמקרה סוכתו בשפודין, אכן הא דבצילתה וצילתו פסולה הוא משום דהפסול מבטל כח הכשר.

ואשר לפי"ז י"ל עוד דהנה התוס' נקטו דסכך דלמעלה מעשרים חשיב סכך פסול וזהו שהוכיחו, מהא דהיתה גבוהה מעשרים והוצין יורדים, ולהלן הביאו בשם ר"ת דסכך דלמעלה מעשרים לא זו בלבד דאין פוסל אלא אף מצטרף, אכן בדברי הראשונים מצינו שכתבו סברא זו דסכך דלמעלה מעשרים אי"ז סכך פסול ולית ביה לדינא דהריב"א, לא לענין דמצטרף אלא אך לענין זה דאין בו בסכך דלמעלה מעשרים לדינא דהריב"א.

ובביאור הדברים נר' עפ"י מה שכתב הריטב"א בר"פ הישן וז"ל "אלא כך ענין הדבר דסוכה שתחת הסוכה אין פסולו מדין ביטול שהרי שניהם סכך כשר ומין במינו ואין חוצץ ולא מבטל כלל אלא שגזה"כ שלא תהא למעלה מן הסוכה דבר שהוא חשוב אהל אפי' ממנה", ומבואר מדברי הריטב"א דל"ש מבטל כח הסיכוך ופוסל הסוכה אלא כשהוא מין אחר והיינו סכך פסול שאז הוא מבטל כח הסכך כשר אבל לא שייך ביטול בחד מין דסכך, וזהו שכ' הריטב"א דסוכה שתחת הסוכה גזה"כ הוא, ואשר לפי"ז נר' דזהו יסוד סברת הראשונים דסכך דלמעלה מעשרים אין פוסל ומבטל, וה"ט משום דנהי דאין לו הכשר ואין מצטרף, אבל מ"מ כיון שאין הפסול בגוף הסכך והסכך גופו מין כשר הוא לפיכך הוא עדיין בכל דמין במינו אין חוצץ ומבטל.

ונר' דזהו יסוד סברת הב"י תרכו' [וב"ח שם פליג] דבסכך דפסולו משום תעולמ"ה לית ביה לדינא דריב"א, אף דהוא פסול בתכלית ואין בו דין פסול וכמו שטען הגרע"א לחלק בין זה לסכך דלמעלה מעשרים, אבל מ"מ אין פסולו מחמת מין הסכך ועדיין הוא בכלל מין במינו דאין חוצץ, [ויל"ד לפי"ז לענין סכך גזול שדנו הישעו"י והפתח הבית].

ומעתה י"ל אף בדעת התוס' דמה שהכיוונו התוס' מהא דהיתה גבוהה מעשרים והוצין יורדים, ולא נחתו לחלק בין סכך דלמעלה מעשרים לכל סכ"פ, היינו משום שהתוס' דנו משום דזו"ז גורם הצל פסול, ולעני"ז אין חילוק האם הפסול הוא משום מינו של הסכך או משום מקומו של הסכך, דמאי נפק"מ הרי מ"מ הוא פסול ואין מצטרף כלל להכשר, וזו"ז גורם הצל פסול משום דחשיב מצטרף סכך בהדי סכך כשר.

אכן י"ל דכ"ז לענין הנדון דצילתה וחמתו שהוא משום דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, אכן לענין צילתה וצילתה שבזה הנדון משום דהסכ"פ פוסל ומבטל בזה יתכן דמודו התוס' דחלוק דין סכך דלמעלה מעשרים, שהוא משום מקומו של הסכך, אבל הסכך גופו סכך כשר הוא, ומין במינו אין פוסל ומבטל.

וראיה ברורה לזה נר' דהנה לכא' קשה דהלא כיון דהא מיהא דלכו"ע, כשהסכ"פ מעמיד את הסכ"כ ולולי הסכ"פ היה הסכ"כ הופך לחמתו מרובה, הסוכה פסולה, א"כ בההיא דהוצין דהסכך דלמעלה מכ' סומך את ההוצין [ע"י לעיל בתוס' ד"ד ע"א] דמ"ט הם כשרין כשצילתם מרובה מחמתם, לשיטת התוס' דלמעלה מכ' חשיב סכ"פ.

א"ו דאף לשי' התוס' סכך דלעלה מכ' לא חשיב סכ"פ אלא לענין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, אבל לענין דהסכ"פ פוסל ומבטל להסכ"כ, לעני"ז שפיר דסכך דלמעלה מכ' כיון דגוף הסכך הא מין כשר, אמרינן דמין במינו אינו חוצץ, וכל הא דכשהסכ"פ מעמיד להסכ"כ הסוכה פסולה היינו משום וכש"כ החת"ס דבכה"ג אין הסדין בטל להסכך, ושוב ממילא הוא פוסל ומבטל להסכ"כ וזה לא שייך לענין סכך דלמעלה מכ' וכמוש"נ.

ועכ"פ דניחא מה שנתבאר בדברינו דלעולם בנותן הסדין והסכך בב"א פסול, דכל ההכשר הוא משום דקדמה הסוכה, ואין ראיה מההיא דהוצין דבב"א כשר, משום דסכך דלמעלה מכ' שאני לעני"ז וכש"כ.

ולכשתמצי לומר הרי יש להוכיח כן דאין הגדר דסכ"פ אין פוסל אלא בקדם להסכך שאז הוא עיקר המסכך והסכ"כ בטל, דאי תימה דהכי הוא א"כ מ"ט כשהסכ"פ מעמיד את הסכך, פסולה, דנהי דבלעדיו היה הסכ"כ הופך לחמתו מרובה, אבל לכא' מכח זה הוא עדיין לא הופך להיות עיקרי יותר מהסכ"כ עצמו, א"ו דלאידך גיסא דהא דאין הסכ"פ פוסל היינו בקדמה הסוכה שאז הוא בטל להסכ"כ שזה ל"ש כשהוא מעמיד את הסכ"כ וכש"כ החת"ס.

והן אמנם שי"ל דהא דהסכ"פ פוסל כשהוא מעמיד את הסכ"כ היינו משום האי דינא שדנו בו התוס' בדף ט' דמצטרף סכ"פ בהדי סכ"כ, ואך שדחו התוס' סברא זו מראיות וי"ל דכ"ז כד אמרינן דכי שקלת לפסול אכתי צלתה מרובה, ושמא דל"ש כי שקלת לפסול כשהוא מעמיד את הכשר, ושוב דהדר דינא דפסולה משום דמצטרף סכ"פ בהדי סכ"כ, ולא משום דהסכ"פ מבטל כנגדו.

אכן אי נימא כך הרי שוב יקשה טובא מההיא דהוציין דהסכך דלמעלה מכ' מעמידם, והרי לענין דינא דמצטרף סכ"פ בהדי סכ"כ סבירא להו להתוס' דסכך דלמעלה מכ' הוי כס"פ, ומ"ט הוציין כשרין כשצילתסמרובה מחמתם, א"ו דאף כשהסכך פסול מעמיד את הכשר אמרינן כי שקלת לפסול אכתי צלתה מרובה, ואך שיש דין נוסף דבצילתה וצילתה סכ"פ מבטל כנגדו, וכל הא דסדין כשר הוא דוקא משום דקדמה סוכה שאז הוא בטל לסוכה, שזה ל"ש כשהפסול מעמיד את הסכך וכדברי החת"ס, ואך דלענין האי דינא מודו התוס' דסכך דלמעלה מכ' לא חשיב כס"פ וכש"כ.

בביאור שיטת המחמירים בפסול סדין

והדרן עתה לתחילת הדברים דהנה בשו"ע סו"ס תרכט' הובאו שתי השיטות בדין פירס עליה סדין מפני החמה והנשר, וע"ש בביה"ל בד"ה ו'ש' אומרים שהעתיק חבל ראשונים דס"ל כשיטה קמא דהסוכה פסולה, ולכן החמיר בזה.

ועדיין אית לן לדון בענין זה לדינא דהנה אף להראשונים דפסלי הלא שתי שיטות בזה דלרש"י אי"ז מדין שתי סככין אלא מדין דסכ"פ פוסל, ואף אם רש"י לא ס"ל כריב"א מ"מ בצילתה וצילתה סכ"פ מבטל ופוסל, וכן דעת הרא"ה והריטב"א והר"ן, ווהיינו דאף הדין דצילתה וצילתה שהוא דין נוסף על דינא דריב"א ופוסל אף בחבטן ע"י בשיעור דלעיל הוא דסכ"פ מבטל ולא מדין שתי סככין, וכ"ש להמבואר בדברי הגר"א דליתא לב' דינים והכל דינא דהריב"א.

האמנם המאירי פירש [וכ"ה ברש"י במהדו"ק] דהוא מדין שתי סככין דכיון דזה פסול וזה כשר פיסולו גורם ליתן לו שם בפנ"ע, וכ"נ בדעת בעה"מ שהקשה על ר"ת דאין נפק"מ מה קדם כשם שבסוכה ע"ג סוכה אין נפק"מ בקדימת הסוכה, וכן הלא מבואר בלשון הר"ח במתני' דסוכה שתחת האילן שהוא מדין שתי סככין, [אם לא דנימא דאילן שאני דהשם אילן גורם ליתן לו לו שם בפנ"ע אף שאין ביניהם הפסק ד'].

ויתכן דאיכא בזה נפק"מ דהנה הבאה"ט אייתי לתשו' גינת וורדים דשלג אינו מפסיק ופוסל בסוכה כשם דשלג אינו מביא ואינו חוצץ בפני הטומאה כדאיתא באהלות פ"ח משנה ד', ובערוך השולחן חלק ע"ז ותמה דוכי הזרעים והירקות המחוברים בקרקע שמבואר במתני' דהתם דג"כ אין מביאין ואין חוצצין וכי נימא ג"כ דאין פוסלין לענין סוכה, האמנם המעיין בדברי הגינת ורדים יראה דאנה"נ דהזרעים והירקות שאין להם דין אהל [ולשיטת התוס' להלן יג' ע"ב הוא משום דהם מתנענעים ברוח]. אינם פוסלים אף לענין סוכה.

ונר' דאפי' לשיטת הערוה"ש היינו דוקא מדין דס"פ מפסיק ופוסל אבל לשיטת הראשונים דהוא משום שתי סככין בודאי דל"ש בזה משום שתי סככין כל שאין לו דין אהל וסכך.

ונר' נפק"מ בזה אף לשיטת הגו"ר בסדין העשוי כמין צריף דנר' פשוט דכל דברי הגינת וורדים, הם דוקא בכגון שלג וזרעים וירקות דאין להם דין אהל משום דחסר בעיקר תורת האהלה דידהו ואין הם חוצצין, אכן בעשוי כמין צריף שהוא מסכך גמור, ואך שאין לו תורת אהל כיון שעשוי כמין צריף, בזה נר' דדדוקא אם הפסול הוא משום שתי סככין, הרי ל"ש הפסול אלא אי אית לי שם סכך ואהל, אבל אי הפסול משום דסכ"פ מפסיק ופוסל מסתברא דה"ה בעשוי כמין צריף, וע"י בזה באבנ"ז.

ואמנם עיקר הנפק"מ לדינא הוא לענין נדון השפ"א הובא בשיעור הקודם בדאיכא סכך פסול דצילתו מרובה כלפי מקום ד', אבל באופן דהסוכה כשרה אף אם ינטל הסכך שכנגד הסכ"פ דנגד כלל הסוכה הויא הסוכה צילתה מרבה אף דבמקום זה בפנ"ע חמתה מרובה וכדינא דריש סימן תרלא', ומעתה בנדון זה הרי מדין דשתי סככין לכאו' פסולה ד"מ איכא שתי סככין במקום זה וכמו שנקט השפ"א, אכן מדין סכ"פ פוסל ומבטל י"ל דאי"ז אלא פוסל כנגדו.

והעירו לדקדוק לשון המשנ"ב תרכו' סק"י לענין דאם הענפים כנגד האויר דאין פוסלין דכתב ע"ז המשנ"ב דאם צילתם של הענפים מרובה מחמתם פסול, ולכאו' הוא מפורש כדינא דהשפ"א והרי לן דהפסול הוא משום שתי סככין.

והאמנם נר' דהמשנ"ב לטעמיה בביה"ל ריש תרכו' בד"ה בכל הענין שהעתיק דברי הב"מ "והכא אפי' הבית או האילן הוא למעלה מן הסוכה רק מעט כו' ועי' היטב בדברי הב"מ בסימן תרכו' ובסימן תרכט' ובכל דברי הב"מ מבואר שהפסול המסוים המבואר בדברי הר"ן דבצילתה וצילתה פסול דסכ"כ אין מועיל כלום, היינו דוקא בחבטן, אבל בלא חבטן ל"ש האי פסולא ואך דבסכ"פ אפי' בהפסק מעט, חשיב שתי סככין, ולדבריו זה לכו"ע ואף לריטב"א ור"ן, והן הן דברי המשנ"ב דהוא משום שתי סככין ופוסל אף כנגד אויר.

אכן לדברינו בשיעור הקודם דהאי פסולא דאין מועיל כלום הוא לאו דוקא בחבטן, וכן הלא ודאי נר' בדברי רש"י בדף י' דכל דאין הפסק ד' ל"ש דין שתי סככין, והפסול הוא מה"ט דסכ"פ פוסל כיון דסכ"כ אינו מועיל כלום, וי"ל לדרך זו דאין פוסל כנגד האויר, ודוקא להמאירי ודעימיה דפסולו גרם ליתן לו שם בפנ"ע אזי הוא מדין שתי סככין ופוסל כנגד אויר, אכן לרש"י ודעימיה כל שאין הפסק ד' ל"ש בזה פסולא דשתי סככין, וי"ל דאין הסכ"פ פוסל אלא לסכך שכנגדו וכש"כ [ומיהו יל"ע בשיטת המאירי אם כנים הדברים מסוגיא דמקרה סוכתו בשפודים ואכמ"ל].

שיעור ז'

בגדר גזירת נסרים

עיקר הגזירה

גרסינן במש' יד, א מח' ר"י ור"מ אם מסככין בנסרים, ונח' רב ושמואל האם המח' במש' הוא בד"ט האם כלל ישנה לגזירת נסרים או שלכו"ע ישנה לגזירת נסרים בד"ט רק נח' מג"ט עד ד"ט אם הוא בכלל הגזירה. והנה דעת הראב"ד שקיי"ל כרב וכו"מ בגזירותיו אך דעת רוב הראשונים שקיי"ל כשמואל אך ה' כר"י.

ובחלק השני של המש' מצאנו 'נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו' ומבואר בגמ' יז, ב לדעת שמואל [שסכך פסול פוסל בד"ט דלא כרב עיי"ש] שהמש' איירי בנסר מן הצד ולכן אינו פוסל עד ד"א דאמרינן דו"ע. וחלק ג' שמצאנו בסוגיא היא המח' בעמ"ב בהפכן על צדיהן שאין בהן ד"ט האם פוסל כסכך פסול וקיי"ל שפוסל דנעשו כשפודין של מתכת.

והנה הרמב"ם מעתיק את המש' בחלק השני כצורתה 'ובלבד שלא יישן תחתיו' ומעירים המ"מ ורבנו מנחם שע"כ גם הרמב"ם התכווין שהוא מן הצד דאי לאו קיי"ל שסכך פסול פוסל באמצע בד"ט וע"כ כוונתו לאוקימתא של הגמ' בד' י"ז דאיירי בנסר ד"ט מן הצד. אמנם מצאנו בדברי ר"א בן הרמב"ם בתשובה שנשאל על דברי הרמב"ם האילו ויש לו צד תו"ד שאולי צריך לדחוק כוונת הרמב"ם כמו שהגמ' דחקה כוונת המש' וכדברי המ"מ אך נוטה יותר שדברי הרמב"ם הם כפשטם ובאמת נסר ד"ט אינו פוסל אף לא מן האמצע, וכתב שהגמ' ביז' הוי שינויא דחיקא ולכן הרמב"ם פסק למש' כפשוטה, וחידוש ועי' לקמיה.

ומצאנו עוד בראשונים בדרך זו שכ"כ בר"י מלוני"ל ובספר המכתם. ונראה מדברי המכתם שגדר הגזירה בנסרים שגזרו שלא יישן תחתיו אך סו"ס אין לו דין סכך פסול ולכן אינו פוסל בד"ט מן האמצע. ויעוי' עוד במאירי על המש' שש"ז בזה ואומר שלא יתכן לומר כמו הרמב"ם כי הרי בגמ' בעמ"ב מבואר שנסרים הוי כשפודין של ברזל וע"כ הוי כסכך פסול וא"כ ע"כ שפוסל בד"ט מן האמצע. ונראה בדבריו שרק לדעת רב נחמן בעמ"ב שחידש שנסרים הוי כסכך פסול צריך לדחוק כוונת המש' דאיירי בנסר ד' מן הצד ולא מן האמצע, ולדבריו לכאן האוקימתא של הגמ' בד' י"ז תהיה תלויה במח' רב הונא ורב חסדא בעמ"ב האם יש לנסרים דין סכך פסול.

ספק בנידון למעשה, בגדר הגזירה

והנה הפשטות שלמס' יש לנסרים דין סכך פסול שפוסל בד' כמבואר בגמ' בעמ"ב וכדברי המאירי. ויש להציע להסתפק בנידון הנוגע למעשה, הנה לשיטת ר"ת בסכך כשר שקדם לסכך פסול אין דין שהסכך פסול כנגדו וכל הפסול הוא דווקא בקדם הסכך פסול. ויעוי' באחרונים [דמשק אליעזר תרכ"ו באבנ"ז וחזו"א] שהיה דבר פשוט אצלם שדברי ר"ת הם רק בסדין וכע"ז אך בעושה סוכה בתוך הבית לא שייך סברת ר"ת ואינו תלוי כלל מאן קדם. ומצאנו כמה נוסחים בהגדרת הדברים, וננקוט כדברי החזו"א שבית מעל סוכה אינו מצד סכך

פסול מעל סכך כשר, אלא שהיו ביתו של כל השנה ודימה לדין של התוס' בד' ב' שהיו קבע וגם לולי זה שכל שלא יצא מביתו אכתי נחשב שנמצא בדירת קבע ואינו בדירת עראי.

והנה בגזירת נסרים מבואר שגזרו שמא יישב תחת תקרת ביתו ומבואר ברש"י שבית מתמעט מדין שסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה. ובריטב"א כתב שיש חשש שמא יעשה הסוכה תחת הבית, ומ"מ הפסול הוא אטו ביתו של כל השנה. אמנם בריטב"א הפסול של בית הוא משום תעשה ולא מן העשוי דלא כרש"י.

[ובאמת רש"י בטו"א גבי תקרה שאין עליה מעזיבה כתב כדברי הריטב"א שהוא משום תומ"ה ולא מצד ביתו של כל השנה, אך החילוק פשוט ששם מדובר שלא היה עליה מעזיבה וכעת הוא רק נמלך שלא יהיה לשם בית אלא לצל ופסולו משום תומ"ה אך כאן באמת היה ממש ביתו ונפסל מדין ביתו של כל השנה].

מ"מ לדעת רש"י מבואר שביתו הוא פסול מעיקר שם בית ואינו מדין סכך פסול, ומעתה יש לחקור בגדר הגזירה האם כל מה שחז"ל גזרו הוא לא יותר משהיו הנסרים נידונים בדין סכך פסול וכמש"כ בגמ' בעמ"ב דנעשו כשפודים של ברזל, וזה וודאי פשטות הדברים. אך שמא יש לדון שאולי גזירת תקרה נותן לנסרים דין תקרה [מדרבנן], והיינו שעד כמה שהגזירה הייתה שמא יישב תחת תקרה ממילא כל נסרים הוי בכלל תקרה לפסול ואינם רק סכך פסול אלא יש להם דין תקרת ביתו.

הנה יעוי' לשון היראים [הובא בהגהות מימוני הל' כ"א] ותו"ד הגדיר שנסרים הוה לי בית ממש ובוזה"ז יצא להחמיר כיוון שמסככין גם בקטנים, ובד"מ הביא דבריו שיש גזירת נסרים גם בפחות. והנה בלשונו משמע שנסרים הוי בית ממש ולכאן צ"ע הרי אינו אלא גזירה בעלמא שמא יישב תחת תקרת ביתו, או שנידון אפילו כסכך פסול ושמא הוא ראייה לדברינו שבאמת גדר הגזירה הייתה שנידון כבית וכן אפקיה בלשונו שנסרים הוי כבית ממש שהרי זהו גדר הגזירה [ועדיין הדברים קצת סתמים שלא פיר בדבריו שהוא גזירה, ועי'].

דעת המג"א בגדר פסול נסרים

יעוי' במג"א סי' תרכ"ו מביא בשם תשו' הרשב"א לאסור לסכך בסולם מדין גזירת נסרים. ושם רע"א טוען שסו"ס יספיק שישים סכך כשר וכבר לא יפסול, והיינו שסולם בפשטות איירי ברובו אויר אלא שחידש הרשב"א שמצטרף לשיעור ד"ט כיוון שמחובר כולו במסמרים, ודן רע"א שוודאי כל חידושו של הרשב"א הוא שכל חלק וחלק מהסולם נידון כסכך פסול כנגדו שהרי בכללות הסולם נחשב כנסר ד' וממילא נידון כסכך פסול, אך אין הבנה לומר שמכח הצירוף גם האויר שבין חלקי הסולם נידון כסכך פסול שהרי הוא אויר ולכן פשיטא ליה שאם יתן סכך כשר כנגדו לא יהיה פסול [כל שאם יטול את הכשר שכנגד הפסול ישאר צילתה מרובה ואינו נידון כסכך פסול ד"ט בצירוף מקום האויר].

ויעוי' ביכור"י בתוספת ביכורים שטוען שנראה בדברי הרשב"א כמו המג"א ולא כמו רע"א ונוקט בדבריו ויש לעי' בדבריו שלכאן אינם מוכרחים. מ"מ יל"ע בעיקר דברי המג"א, ומבואר שבאמת כל הסולם מצטרף להיות נסר ד"ט.

אך אכתי, אמאי לא יהני ליתן בין שלבי הסולם סכך כשר, דמה שייך הדין דסכ"פ מבטל לסכ"כ כשאי"ז סכך המיצל, וגם לו יהיבנא דהאור מצטרף לנסר, הרי לכא' גם אם משכח"ל אור שיש לו דין סכ"פ אין הוא פוסל להס"כ. ול"ש בו הא דהסכ"פ מבטל כנגדו כיון שאי"ז סכך המיצל.

אמנם אם ננקוט כדברינו בגדר גזירת נסרים, ואולי אם נאמר בנוסח שנתנו לזה דין תקרה, וממילא היה שייך לשמוע שגם האור מצטרף להיות חלק מהתקרה ולעולם מצד מה שנסרים חשיב סכך פסול זה לא יהיה בחלק האור שבסולם אך עיקר מה שנסרים נידון כתקרה עד כמה שכל הסולם מצטרף לנסר שפיר נחשב כתקרה אחת. וממילא מיושב שלא יעזור ליתן סכך כשר וכדברי החזו"א שתקרת ביתו אינו פוסל מדין סכך פסול פוסל ומבטל כנגדו שזה באמת ל"ש כלל באור, אלא שהוי בכלל ביתו ואינו סוכה כלל וה"ה הכא, ועי' בזה.

ובאמת רע"א לא חלק מצד זה אלא שבכל סולם אין דין נסר ד' רק שמהני חלקי הסולם לצירוף לסכך פסול אך האור אינו חלק מהנסר אך אחר שננקוט שהאור הוא חלק מהנסר שפיר אפשר לדון שפוסל גם כנגד האור כיון שהוא ביתו של כל השנה.

ואם נאמר בדעת המג"א כפשוטו שלסכך פסול שפוסל מצטרף גם האור זה חידוש גדול בכל ההבנה של סכך פסול שבפשוטו בדברי הראשונים למדנו שהסכך העליון מבטל את התחתון וכע"ז ואף שדנו הפוסקים על זכוכית האם פועל צל אך אור לכא' אינו שייך בזה כלל ודוק'.

לפי האמור יש להסתפק באופן שעשה סוכה כשרה ואח"כ בנה נסרים לדעת ר"ת שבסוכה קדמה סכך פסול אינו פוסל האם בכה"ג לנסרים יהיה דין סכך פסול ויהיה כשר או יהיה להם דין תקרה ויהיה כמו בית ששם פשיטא לאחרונים שאינו שייך לדינו של ר"ת כאמור בתחילת דברינו, ועי'.

ביאור דעת הרמב"ם

ואם הדרינן לפשטות הסוגיא שנסרים אינו גזירה בעלמא, אלא הוי כסכך פסול ובהכרח יש את הדין של סכך פסול שפוסל בד' וזה הדין של נסר מן הצד. ופשטות לשון הרמב"ם וכמו שפירשו חלק מהראשונים שהרמב"ם לא פסק את הגמ' בד' י"ז. וממילא צ"ע ראשית סברת הרמב"ם וכמשה"ק המאירי שהרי נעשה כשיפודים של מתכת, וכן צ"ע מקורו של הרמב"ם [ובר"א בן הרמב"ם כתב שהגמ' לקמן הוי שינויי דחיקי וחידוש].

והשפ"א כבר העיר מזה, שבל"ב בע"ב, [שיש לא גרסו מזה ורש"י כנראה לא גרס מזה]. ומבואר בל"ב לפי מהר"ם שיש נידון שנחלקו בו ר"מ ור"י האם מצטרפים הנסרים שהם ד' טפחים [והם פסולים לכו"ע לשמואל], לד"א כדי דלא נימא דו"ע ואומר המהר"ם שבאמצע וודאי פוסל אך אין מצטרפים לד' אמות. ונראה בדבריו שהא דל"א דופן עקומה ביותר מד"א הוא משום שיש הפסק סכ"פ ד"א ובעי צירוף לד"א. והמשנ"ב מעתיק את הראשונים דמשום שאין דרך כתלים ד"א, והזכרנו עוד שגם דופן עקום במציאות באמת אינו מדפן על יותר מד"א, כמו שכ' הרא"ה.

ואמנם אשכחן בבי"מ בתרל"ב, דמקשה כן, כבר בל"ק מה ענין "מצטרפים לד"א מן הצד" ומבאר דל"א דופן עקומה ביותר מד"א משום שיש הפסק סכך פסול ביותר מד"א דמנתק את הדופן מהסוכה, [והזכרנו מדבריו בדעת הטור] ולדברי הבי"מ מבוארים דברי המהר"ם [וע"ע ברש"ש בד"ד ע"א].

אך צ"ע דלהלן ית, א בנסר ופסל, מפורש שלדין ד"א דל"א דו"ע אינו רק בסכך פסול ד"א ואפילו שחלקו כשר וממילא לא בעינן דווקא ד"א סכך פסול צע"ג.

והיה נראה ליישב לדרכו של המהר"ם [ובקצרה בשפ"א], שזהו המקור של הרמב"ם, שאין לו דין סכך פסול פוסל בד', וממילא אף ביותר מד"א כשר כיון דלא בעינן לדין דופן עקומה כשאין זה סכ"פ המפסיק ופוסל, [וכמו שכתבו בה"ג הראשונים דלמ"ד דסכ"פ פוסל דוקא בד"א לא בעינן לדין דופ"ע] ודרכו של הרמ' לפסוק כלשינא בתרא, ולא גזרו לאשווי כסכך פסול ואין להם דין סכך פסול ד' והדין של המש' הוא גם באמצע.

ויש בזה נפק"מ דלפי מהר"ם הוא מדין דו"ע, שאומרים דו"ע גם ביותר מד"א, אך להאמור לפי הרמב"ם נסר אינו סכך פסול וממילא אינו מפסיק ולא בעי להגיע לדו"ע, ותהיה נפק"מ בדין של הר"ן באין דפנות מגיעות לסכך שכאן אינו מדין דו"ע, ועי'.

שיעור ח'

בדיני סכך פסול ואויר

שיעור סוכה קטנה וגדולה

הנה מצאנו בגמ' יז, ב יח, א שיש חילוק בשיעור הפסול של סכך פסול בסוכה מסוכה קטנה לסוכה גדולה שסוכה גטנה נפסל כבר בג"ט [ואפילו שאינו על פני כולה] וסוכה גדולה פוסל רק בד"ט. ומצאנו סתירה בלשון הרמב"ם והשו"ע סי' תרל"ב בגדר סוכה גדולה וקטנה מרישא לסיפא, [ויוע' לשון הרמב"ם ששם הדברים ניכרים טפי כסתירה ברורה ע"ש], שגבי סוכה קטנה נראה בשו"ע שרק אם היא זע"ז טפחים מוגדר כסוכה קטנה אך יותר מזה כבר חשיב גדולה ואינה נפסלת אלא בד"ט ומאידך גבי סוכה גדולה נראה שדווקא ביש בה זע"ז של סכך כשר אז מיקרי גדולה ואי לאו אכתי חשיב קטנה אף שהי יותר מזע"ז טפחים, וקשיא רישא לסיפא.

ונשנו ג' שיטות בפוסקים בישוב הסתירה, דעת המג"א, שיטת הביכור"י והחזו"א ושיטה ג' היא דעת רע"א. המג"א לפנינו סק"ג כותב שלשון השו"ע על סוכה קטנה אינו מדוקדק ולעולם כל פחות מ"ט הוי בכלל סוכה קטנה, והוא דוחק גדול בלשון השו"ע והרמב"ם.

שיטה שנייה מצאנו בביכור"י סק"ו [וכ"פ הא"ר] וביתר אריכות בדברי החזו"א שמאריך לבאר שסוכה קטנה הוא דווקא ביש בה זע"ז מצומצמות שאז בעינן לצרף את כל הג' סכך פסול לשיעור הסוכה ורק אז יש פסול של ג"ט סכ"פ בסו"ק. ונראה מדבריו שאפילו שהסכך פסול באמצע הסוכה [וא"א להחשיבו כחוץ לסוכה ע"י שנאמר 'דל' אינו פוסל כל שיש הכשר ז"ט בלי שיעטרך לצירוף כל הג"ט סכ"פ.

ובזה שונה שיעור ג"ט סכך פסול בסוכה קטנה משיעור ד"ט בסוכה גדולה ולשונו 'שאינ סכך הפסול חשיב טפי שהוא בסוכה קטנה או גדולה אלא שמתכשרה בפחות מסוכה גדולה'. וביאור דבריו, דהנה חזינן שסכך פחות מד' מצטרף לסוכה ולית ליה שיעור להיות מפסיק ופוסל ואף ישנים תחתיו, והיה מקום לדון דחשוב יותר ביחס לסוכה כשאירי בסוכה קטנה, וע"ז קאמר החזו"א שלעולם לא שנא וכלפי עצמו יכול להיות נטפל גם בסוכה קטנה ואין לו חשיבות להיות פסול את הסוכה בג"ט אלא כל ההלכה שא"א לצרף שיעור של ג"ט לשיעור הכשר סוכה, וע"י.

וממילא מובן שרק בסוכה של זע"ז יש פסול של ג"ט סכך פסול שרק אז צריך לצרף את ג"ט סכך פסול להכשר הסוכה, אך כל שיש יותר מד"ט סכך כשר כבר אינו צריך לצרף ג"ט שלימים ואין אומרים שג"ט הוא שיעור לפסול בסוכה קטנה שאז היה פסול גם בכה"ג אלא הוא רק חיסורן בצירוף ג"ט ליצירת הסוכה, כאמור.

והנה סברא זו של החזו"א שג"ט סכך פסול בסוכה קטנה לא חמיר טפי מג"ט בסוכה גדולה לכא' נסתרת מהתוס' בד' יט' שהרי לשיטתם אויר ישנים תחתיו וסכך פסול אין ישנים תחתיו אף בפחות מג"ט ומבואר לכא' בדבריהם שהוא רק בסוכה קטנה עיי"ש, וע"כ הוא משום שסכך פסול בסוכה קטנה חשוב טפי ואינו מתבטל בסוכה וממילא גם בפחות מג' אין ישנים אך לדברי החזו"א כל שאינו ג"ט הנצרך להצטרף לסוכה לכא' אמור להתבטל ממש כמו בסוכה

גדולה, ודוק'. אך אין בזה תפיסה על החזו"א שהרי רוב ראשונים פירשו דלא כתוס' וכן קיי"ל שסכך פסול ישנים תחתיו וממילא דבריו אמורים בדעת ש"ר.

ויסוד ענין זה מתבאר בגמ' יז,ב ששיעור סכך פסול בסוכה קטנה הוא בג"ט בגלל שבציר משיעורא דסוכה ומבואר שאינו משום שיעור חדש של סכך פסול שפוסל וחוצץ בסוכה קטנה אלא מצד שחסר בשיעור הסוכה ומתפרש היטיב לדרכו של החזו"א [ויש קצת הערה שהחזו"א לא העיר מזה וע"ע לקמיה שמוכח בש"א שפירשו אחרת בגמ'].]

ומ"מ מתבאר שבנק' זו שאני שיעור ד"ט משיעור ג"ט ששיעור ד"ט הוא חשוב בפנ"ע ולכן א"א לחלק אותו וכל שהוא נמצא בסוכה פוסל את כולה, משא"כ שיעור ג"ט שהוא רק מדין 'בציר משיעורא דסוכה' אפשר לחלקו ולצרף להכשר הסוכה רק חלק ממנו וממילא להכשיר כל שלא נצרך כל השיעור להכשר כאמור. והנה לדברי החזו"א מיושבות הרבה קושיות, הנה מצאנו שיש לשונות ברש"י והר"ן דסתרי אהדדי ואכמ"ל אך בעיקר מתיישב היטיב לשון השו"ע והרמב"ם שג"ט סכ"פ בסוכה קטנה היינו דווקא בזע"ז טפחים ולא יותר, כאמור. אמנם אכתי קשיא רישא דהשו"ע שמתבאר לכא' הפוך, ממה שכתב שסוכה גדולה היינו דווקא ביש בה ז"ט מסכך כשר ומשמע שכל שפחות מזה הוי סוכה קטנה ולדרכו של החזו"א לשון זו אינו בדקדוק ועיי"ש בזה עוד מה שדן ליישב.

באופן שלדברי החזו"א תחילת לשון הרמב"ם והשו"ע בהגדרת סוכה גדולה, בפשוטו אינו בדקדוק ולשון שני בהגדרת סוכה קטנה הוא מדוקדק, ולפי המג"א איפכא שרישא בהגדרת סוכה גדולה הוא בדקדוק וסיפא בסוכה קטנה אינו בדקדוק, ודוק'.

צירוף שני חלקי סכך פסול לג"ט בסוכה קטנה

והנה לדרכו של החזו"א היה מקום לכא' לבנות 'כלל' שלעולם צריך שלא יהיה חסר יותר מג"ט סכך כשר בשיעור סוכה וכל שצריכים לג"ט פסול כבר מגרע בשיעור הכשר הסוכה. ולפי"ז היה מקום לדון שגם אם יש ג"ט סכך פסול שאינם במקום אחד ואינם רצפים בשטח הסוכה, אכתי מגרע בשיעור הכשר הסוכה שהרי סו"ס הם נצרכים להכשר הכללי של הסוכה. אך עי' בחזו"א שדן שוודאי בעינן שיהיה ג"ט כאחד, ובאמת הוא מפורש בלשון הרמב"ם וכן בלשון רש"י יח' ע"א.

והביאור, שלעולם אינו כפשוטו שכל שצריך ג"ט סכ"פ להכשר הסוכה הוא פסול, אלא כדי לפסול צריך שיהיה מקום שהוא נפיק משיעורא דלבוד והיינו דאית ליה חשיבות מצד עצמו שהוא נפיק משיעור ג"ט ורק אז דנים שיש סכך פסול שמצטרף לשיעור הכשר הסוכה אך כל פחות מג"ט מתבטל לסוכה והוי כמאן דליתא וממילא שני החלקים של פחות מג' אף שביחד מצטרפי לג' מ"מ כ"א לחודיה מתבטל לסוכה וא"א לומר שבציר משיעורא דסוכה.

ורואים שגם החזו"א לשיטתו בהגדרת הפסול שאינו שיעור פסול בעצם כאמור, פשיטא ליה כמבואר בלשון הרמב"ם שלעולם אין צירוף לג"ט סכך פסול כל שאינם כאחד. ונראה שדבר זה הוא מילתא דפשיטא, וממילא נראה לא כמו שכתב לטעון אחד ממחברי זמנינו שמהשמטת השו"ע שלא כתב שצריך שיהיה הסכך פסול כאחד כלשון הרמב"ם, מוכח שס"ל

להחמיר שגם כשאנו כאחד הוא פוסל, ולדברינו צ"ל שדין זה הוא פשיטא ולכן השו"ע לא נחית לבאר כן.

דעת הרע"א בישוב לשונות השו"ע

ומצאנו שיטה ג' בישוב סתירת לשונות הרמב"ם והשו"ע, יעוי' בגליון רע"א על השו"ע ולדבריו שתי הלשונות מתיישבים בדקדוק. והיינו שמה שנקט השו"ע שסבך פסול בג"ט בסוכה קטנה היינו בסוכה של זע"ז הוא כדי להשמיע שאז הסוכה פסולה בכל גווי, בין שיהיה הסבך באמצע ובין שיהיה מן הצד אך אם יהיה יותר מזע"ז יהיה בזה חילוק שאם יהיה הסבך כנגד דופן אמצעית בסמוך לה נוכל לומר דו"ע על חלק מהסבך פסול וממילא ישאר בסוכה קטנה פחות מג"ט סכ"פ ותהיה כשרה וכן אם יהיה בסבך ג"ט סכ"פ לצד רוח רביעי הפרוץ נוכל לצרף להכשר הסוכה חלק ממנו הנצרך לשיעור והיותר מזה הוי כמאן דליתא ושוב לא יהיה ג"ט בסוכה קטנה ולכן תהיה כשרה, אך אם יהיה ג"ט פסול באמצע הסוכה שלא נוכל לומר דו"ע ולא לדון על יותרת הסבך שאנו חלק מהסוכה פסול בכל גווי.

וממילא השו"ע בסוף דבריו נקט הגדרה של סוכה קטנה שתפסל בכל גווי וברישא כתב הגדרה לסוכה גדולה שתהיה כשרה בכל גווי אך באופן האמצעי שהסוכה היא בין ז"ט עד י"ט תלוי אם הסבך מן הצד סמוך לדופן פנימית או לרוח רביעית תהיה כשרה ואם באמצע תהיה פסולה, עכת"ד.

ומבואר בדבריו לחלוק על החזו"א, שהחזו"א נקט שכל שאנו נצרך לכל הג"ט סכ"פ להכשר הסוכה אינו בכלל הפסול וברע"א מוכח לא כך שלעולם כל שיש ג"ט הוא פוסל ומבואר כמו המג"א בפרט זה אלא שחידש רע"א שאפשר לצרף לשויר הסוכה חלק מהג"ט וזה דלא כהמג"א. וצ"ל שפירשו אחרת את גדר הפסול ואת לשון הגמ' של בציר משיעורא דסוכה שאנו רק שיעור כשמחסר שיעור הסוכה אלא הוא סברא להגדיר שיעור קטן יותר בסוכה קטנה, ויל"ע.

ועי' ברע"א בסו"ד שמעיר על עצמו מלשון מהרש"א שהביא המג"א בסק"א על הסוגיא בד' י"ד גבי נסר ד"ט המונח אפומא דמטללתא שג' תוך הסוכה וטפח חוץ לסוכה ומדין פסל דנים שיש נסר ד' בסוכה ונחשב כסבך פסול וממילא הסוכה פסולה. וכתב שם מהרש"א שע"כ איירי בסוכה קטנה שהרי אם יש זע"ז סבך כשר א"א לפסול את הסוכה שאפשר לומר דל מהכא על כל החלק של הנסר.

ומעיר רע"א אמאי נקט שכשר אם יהיה זע"ז כשר הרי לדרכו כל שיהיה יותר מד"ט כשר נוכל לצרף חלק מהפסול להכשר הסוכה הפנימית ונאמר דל על החלק הפסול שכלפי רוח ד' ויהיה נידון כחוץ לסוכה, וע"כ מבואר במהרש"א של"א כן ולא מחלקים סבך פסול ולעולם בעי שיעור הכשר מסבך כשר לגמרי. [והנה מפורש שם בדברי הריטב"א שדן דאפומא דמטללתא אם הכניס פחות מג' הוא נמי פסול ולשון הגמ' לאו בדווקא עי"ש, ובספר זכרון שמואל כבר עמד בזה דמוכח בדברי הריטב"א דלא כהגרע"א].

והחזו"א הוסיף להקשות על דברי הרע"א, לפי רב הונא בדר"י דס"ל בעלמא שפרוץ בעומד אסור ולפי"ז ע"כ יתבארו דבריו בגמ' לעיל באוקימתא של הגמ' של נסר ופסל שהפסל גדול יותר מהנסר ואם הנסר ד"ט הפסל יותר מד"ט וא"כ אמאי הוצרכה הגמ' להעמיד דיש שיעור

סוכה באופן של שני פסלים באמצע הרי גם פסל אחד מספיק שהרי פסל של יותר מד"ט באמצע ונצרך פחות מג' מנסר שבצדו ויהיה שיעור סוכה עיי"ש, והוא קושיא גדולה.

וכן מעיר מלשון תוס' ד' י"ז שדנו להכשיר מדין פסל והצריכו שיהיה בסוכה הפנימית שיעור סוכה ומשמע שהצריכו שיעור זע"ז ולדברי רע"א מספיק פחות מז' ונצרך חלק מהסכך פסול לשיעור הסוכה, וכ"ת שכן כוונת התוס' הנה בלשון הר"ן מבואר להדיא שבעי ז"ט בפנימית, וצע"ג [וע"ע בספר זכרון שמואל עוד חבילי קושיות על דברי הרע"א].

ישוב דעת הרע"א מקושיות האחרונים

ובישוב שיטת הרע"א יש להקדים דברי החזו"א שכתב בתו"ד שאף לדעת המג"א ששיעור ג"ט בסוכה קטנה הוא אף היכא שאינו נצרך כולו לשיעור, והגדר לכא' ששיעור ג"ט הוא שיעור פסול קטן יותר בסוכה קטנה, כאמור, מ"מ פשיטא ליה שבאופן שאין כל הג"ט של הסכך פסול בתוך הסוכה לא יפסול כלל ובזה שונה משיעור ד"ט גם לדעת המג"א.

והיינו שאע"פ שאם יש סכך פסול ד"ט שחלקו חוץ לסוכה דהיינו בלא משיך חד דופן דליכא משום פסל מ"מ נידון גם החלק הפנימי כחלק מסכך פסול ד' וא"א לבטלו לסוכה כיוון שהוי חלק משיעור חשוב של ד"ט [כן חידש שם החזו"א] אך סכך ג"ט כל החשיבות מקום שלו הוא שסו"ס הוא נמצא תוך הסוכה וממעט משיעורא וממילא חשיב ביחס לסוכה אך כל שחלקו חוץ לסוכה אין אומרים שגם החלק שבפנים הוא חלק משיעור חשוב של סכך פסול שא"א לצרף חלק ממנו, ועי' בזה.

והנה לענין מה שחידש החזו"א דבשיעור ד' אפשר לצרפו אף שחלק ממנו חוץ לסוכה, דהיינו בלא משיך חד דופן, באמת שדבר זה אינו רחוק בדעת המג"א, שהרי יש צד למג"א בסק"א שאפילו בכותל מפסיק בד"ט של הסכך פסול אכתי דנים על החלק של תוך הסוכה כחלק מסכך פסול ד"ט ואינו מתבטל, ובאמת כן נשאר המשנ"ב לדינא שהמג"א מספקא ליה בהכי והחזו"א חולק עיי"ש.

ואמנם ננקוט שמסתבר שכותל מפסיק את השיעור ד"ט [דלא כהמשנ"ב], אך כל שהוי מחוץ לסוכה ללא כותל מפסיק דנים על החלק הפנימי כחלק מהד"ט וכיוון שהוי חלק ממקום חשוב אינו נטפל לסוכה [ואולי היה מקום לדון מצד שנידון כגדור ברוח רביעית כמו גדירת ג' הרוחות וממילא גם בכה"ג לא יצטרף] אך כ"ז אינו שייך בג"ט שאין הם שיעור חשוב בחפצא שאין מתבטל לסוכה, ודווקא כשכל הג' בתוך הסוכה בציר לה שיעורא דסוכה, כמבואר בדברי החזו"א.

אם כנים הדברים, אפשר לומר שאמנם סכך ג' בסוכה קטנה חשוב והוא פסול בסוכה וע"ז רע"א חידש שאפשר שנוציא אותו חוץ לסוכה שנצרך חלק ממנו לסוכה וחלק ממנו יהיה נידון חוץ לסוכה אך לדברינו אפשר שעולם בד"ט לא יעזור לעשות כן שהרי מה מועיל מה שמוציאים חלק ממנו חוץ לסוכה הרי כל שהוא מחובר למה שבפנים הוא נידון בחשיבות של סכך ד"ט ועד כמה שכן א"א להטפיל אף חלק ממנו לסוכה שהרי הוא חלק משיעור חשוב של ד"ט, ונאמר שע"ז מעולם הרע"א לא דן לחדש שאפשר לחלק חשיבות של ד"ט סכך פסול, ועי' בזה.

ובאמת לחילוק זה מיושב כל הקושיות שהערימו האחרונים על דברי הרע"א יעוי' בדבריהם, ולדרך זו נוכל ליישב בדקדוק לשונות השו"ע כמו שנקט הרע"א אך נאמר שעיקר דינו של הרע"א נאמר רק בעיקר הנידון של ג"ט סכך פסול ולא בשיעור ד"ט, ועיי'.

ובאמת לפי"ז לכאוי' לא קשיא מידי מה שהק' הגרע"א על עצמו מדברי המהרש"א ומיושב שאין דברי הגרע"א נסתרים מהריטב"א בסוגיא דאפומא דמטללתא שהרי שם איירי לעניין ד"ט וכל סברת רע"א היא רק לעניין ג"ט, אמנם האחרונים הניחו שרע"א אמר דינו גם בד"ט שכן נראה ממה שהעיר על דבריו מדברי מהרש"א, שהנה אם כדברינו היה מקום לדחות שכל דברי המהרש"א שאין מצרפים חלק מהסכך פסול לשיעור הסוכה הוא דווקא בסוגיא דהתם שדנים על נסר ד' כסכך של ד"ט שנידון תוך הסוכה מדין פסל אך בסכך ג"ט שפיר אמרינן כן אף לדעת מהרש"א, וע"כ מוכח שרע"א הניח שדבריו נכונים גם בד"ט וממילא צ"ע קושיות האחרונים לדרך.

והנה בדברינו נתבאר היטב בטעמו החילוק שכתבנו דליכא לסברת הגרע"א דאמרינן דל מהכא על הסכ"פ שאין נצרך להכשר סוכה, כשדנים על סכ"פ ד', וכסברת החזו"א דבד' אף שחלק ממנו חוץ לסוכה אין מצטרף ולא מהני שנוציאו מהסוכה ע"י דל מהכא, ושמא יש מקום לחילוק אף אם נאמר דלא כחזו"א דהיינו דמה שחוץ לסוכה הוא כמאן דליתא, אך מ"מ כשהוא בתוך בסוכה ל"א דל מהכא כיון דד' הוא מקום חשוב בעצם, [וצ"ע בסברא זו].

ולכשנימא כן הרי י"ל דאף הגרע"א מודה לן דבד' ל"א דל מהכא ומה שהקשה מדברי המהרש"א משום דס"ל להגרע"א דבסוגיא דאפומא דמטללתא חשיב דהסכך פסול חוץ לסוכה דאין הכרח לדון פסל לחומרא וגם די"ל דל"א פסל על סכ"פ, אך לענין דין נסר אמרינן להאי סברא דפסל כיון דאי נימא דאין זה נסר ד' ה"ז סכך כשר ושוב ממילא איכא דין פסל ואשר לכן א"א לנו להכשירו כנסר פחות מד' ודו"ק בזה.

והנה הבית מאיר סי' תרלב' תמה על הרז"ה שהביא סברת פסל לענין נסר אפומא דמטללתא, דהרי קיי"ל דהפכן על צדיהן פסולין ומאי בעי לדין פסל עיי"ש. והנה לדברי הביכור"י והחזו"א לכאוי' אית לן ישוב ע"ז דנפק"מ בסברת פסל דה"ז סכ"פ ד' שאז אין מצרפים חלק ממנו לשיעור סוכה קטנה. [האמנם להאמור עפ"י דברי החזו"א דסכ"פ ד' אין מצרפים ממנו אף מחוץ לסוכה א"כ שוב הדרא לדוכתא קו' הבי"מ, ודוק].

מקורות בראשונים למח' הפוסקים

ובאמת מצאנו לכאוי' במאירי התייחסות ברורה למח' האחרונים בהגדרת סוכה קטנה וגדולה. שכתב בדף יז' ע"ב בד"ה מן הצד, וז"ל, "אבל בקטנה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים פסולה שהרי לא נשאר כשר אלא ארבעה פחות מכאן כשרה שהרי ארבעה ומשהו מן הכשר ופחות מארבעה שמהם ולכותל מצטרפין מתורת לבוד וישנים תחתיו".

ואשר נר' מבואר ומפורש בדברי המאירי ככל דברי החזו"א, או כדרכינו בדרך הגרע"א, דהיינו דאנו מצרפים חלק מסכ"פ יותר מג' לשיעור סוכה קטנה, [לכהפ"ח מן הצד], והנ"מ כשהוא פחות מארבעה טפחים מהם ולכותל דבסכ"פ ד' אין מצרפים חלק ממנו לשיעור ד' וכש"נ [ואולי י"ל דכונתו פחות מארבעה שמהם ולכותל היינו ד' אמות ואין נר' כן].

ויעוין שם במאירי להלן לענין אויר פחות מג' וסכ"פ פחות מג' שאין מצטרפים בסוכ"ג, וע"ז כתב המאירי גדולה לענין זה היינו כל שנשארו ד' ומשהו סכ"ב, ומבואר שאזיל המאירי לטעמיה כדרכו של החזו"א שכל שיש ד"ט סכך כשר כבר אין צריך לכל הג"ט פסול להכשר הסוכה ואינו בכלל הפסול של סוכה קטנה.

והנה נח' החזו"א והמשנ"ב האם בב"ט אויר וב"ט פסול שמבואר שאין מצטרפים האם מצטרפים מיהא לענין שאין ישנים תחתיו, שלדעת חזו"א מצטרפים, ולשיטתו לכאן זה עצמו מספיק לדון שיש חשיבות של ד"ט שלא נוכל לצרף חלק ממנו בסוכ"ק, ונראה בלשון החזו"א שהגדר לצירוף לד' מספיק מה שאין ישנים תחתיו וצ"ע, ומדברי המאירי מבואר הלא דבכה"ג מצרפים חלק מהד"ט לסוכ"ק, ואולי יבואר מהמאירי כדעת המשנ"ב, וע"י.

וב"ת דאף שאין ישנים תחתיו מ"מ אין לו כח דמקום ד' לענין שאין מצרפים חלק ממנו לסוכ"ק, א"כ משכח"ל סכ"פ שאין ישנים תחתיו דמצטרף לשיעור סוכ"ק, וזה שלא כדברי המהריל"ד המובא להלן דבסכ"פ דל"ש בו חלות לבוד אין הוא מצטרף לשיעור סוכה קטנה אלא משום שישנים תחתיו, ומ"מ בעיקר הדבר נראין הדברים דהא דאין מצרפים חלק משיעור ד' לסוכ"ק הוא מתלא תליא בדין דאין ישנים תחתיו וכ"מ מלשון החזו"א וכש"כ.

ומ"מ מצאנו בשלט"ג בשם הריא"ז שמפורש כמו המג"א שאף סוכה של ו"ט סכך כשר פסולה כל שיש בסוכה ג"ט סכך פסול, וכדעת המג"א. באופן שהנידון האם אפשר לחלק חלק מהסכך פסול ולצרפו לסוכה שלא יפסול מדין ג"ט בסוכה קטנה תלוי לכאן במח' המאירי והריא"ז.

בגדר פסול אויר ובקושיית רע"א

ידועה קושיית רע"א על התוס' בדף יז, א שהסתפקו בסכך פסול ב"ט ועוד סכך פסול ב"ט ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם האם מצטרף לשיעור ד"ט סכך פסול לפסול את הסוכה. ודן רע"א שאם נאמר שלא אומרים לבוד [כי ל"א לבוד להחמיר] ממילא מצאנו אויר שלא אומרים עליו לבוד ולכאן יפסל מצד האויר עצמו.

ודן לומר אולי כל פסול אויר הוא רק בשיעור ג"ט אך פחות מזה אף של"א לבוד אינו פסול כיוון שאינו ג"ט, אך מביא ראיה גדולה מהגמ' לקמן יח, א שמבואר שלמ"ד שאין לבוד באמצע אויר פחות מג' בסכך פוסל את הסוכה וע"כ שאויר פוסל גם בלי שיעור ג"ט כל דל"א לבוד.

אך רע"א מעלה צד שכל הסוגיא בד' יח' הוא רק בסוכה קטנה ולעולם שם אויר פוסל אפילו במשהו לולי לבוד אך בסוכה גדולה אולי לא בעי לבוד ולעולם אינו פוסל עד שיעור ג"ט [ומיושבת הקושיא על התוס'], ומוכיח שא"א לומר כן שהרי מבואר שם שסכך פסול פחות מג"ט אינו פוסל בסוכה ואם נאמר שבסוכה קטנה יש דין מיוחד שאויר פוסל אפילו בפחות מג"ט ממילא גם סכך פסול היה צריך לפסול בפחות מג' שכל שמגרע בשיעור הסוכה פסול בסוכה קטנה, וע"כ מבואר שגם בסוכה קטנה אין דין פסול נפרד ואם מבואר שאויר פוסל אפילו בפחות מג' בלי לבוד ע"כ שמענו שכן הוא שיעור הפסול של אויר, אפילו במשהו רק לעולם נכשר מדין לבוד ונפק"מ במקום של"א לבוד כמו למ"ד שאין לבוד באמצע, עכת"ד.

ויעוי' בהמהרי"ל דיסקין [בספר תורת אהל משה, מובא בסוף שו"ת מהרי"ל דיסקין] שנוקט כמו ההו"א של רע"א שלעולם כל הסוגיא בד' י"ח איירי דווקא בסוכה קטנה ודווקא שם מבואר שאויר פוסל בפחות מג' אך לעולם בסוכה גדולה פוסל דווקא בג"ט אף אם ל"א לבוד ומיושבת הקושיא על תוס'.

והנה בעיקר דבריו בהעמדת הסוגיא בד' י"ח יעוי' שם בתוס' שנראה להדיא שביארו הסוגיא בסוכה גדולה וכ"כ הריטב"א, מ"מ רע"א לא דחה דבריו מכח דברי הראשונים אלא דן בסברא שא"א לחלק בין סוכה קטנה לגדולה ובזה עצמו המהרי"ל דיסקין חלק שלכאן ראיית הרע"א אינה, שהרי רואים שהצירוף והטפילות של סכך פסול לסוכה בפחות מג' הוא צירוף אף לעניין שישנים תחתיו לדעת רוב הראשונים בד' י"ט משא"כ אויר אף שמצטרף לשיעור בפחות מג' אכתי אין ישנים תחתיו.

ומעתה איך הוכיח רע"א שאם סכך פסול אינו נפסל בפחות מג' ע"כ גם אויר לא היה אמרו לפסול [וממה שמוכח שפוסל הוכיח שגדר אויר לפסול במשהו כאמור] הרי לעולם נימא שאויר חמיר ולכן פוסל בפחות מג' כל של"א לבוד משא"כ סכך פסול שכל פחות מג' שאין לו שיעור חשוב דנפיק מתורת לבוד מתבטל לסוכה לגמרי אף לענין ישנים תחתיו, וצ"ע ראיית רע"א.

והנה נח' הגר"ח והחזו"א בביאור קושיית הגמ' בד' י"ט שהגמ' דנה שסכך פסול פחות מג' ישנים תחתיו מדין פסל היוצא מן הסוכה ומקשה הגמ' לא יהא אלא אויר ומתרצת שאויר אין ישנים תחתיו וסכך פסול ישנים תחתיו.

ויעוי' בחי' הגר"ח שביאר קושיית הגמ' מצד הדין שאויר פחות מג"ט אינו נחשב כמקום בפנ"ע אלא הוי חלק מהצילתה וא"כ ה"ה סכך פסול ומאי בעי לדין פסל ומתרצת הגמ' שאמנם אויר אינו פוסל בכה"ג אך כלפי שיחשב תוכו של סוכה כדי שיהיה אפשר לישב תחתיו בעי לדין לבוד ובסכך פסול אין לבוד וע"כ בעינן להל' של פסל כדי להכשיר את מקום הסכך פסול שיהיה אפשר לישב תחתיו.

ומבואר מדבריו שבאמת יש הלכה של פסל להכשיר את מקום הסכך פסול וע"ז דנה הגמ' שאולי כשר גם בלי זה והמס' שרק מכח ההלכה של פסל אפשר לישב תחת הסכך פסול. ויעוי' בחזו"א בגליונות שם שוודאי אין כוונת הגמ' שיש הלכה של פסל כדי להכשיר מקום הסכך פסול פחות מג' וכל קושיית הגמ' שכמו גבי אויר פחות מג' שהוא מועט וטפל ומשלים נימא שה"ה על סכך פסול וכש"כ שהרי אויר חמיר טפי ותרצה הגמ' שאויר אין ישנים וסכך פסול קיל שמצטרף עכ"כ שישנים תחתיו עיי"ש.

והנה לדברי החזו"א מבואר להדיא שיש חילוק בין הטפילות של אויר לסוכה לבין הטפילות של סכך פסול, שסכך פסול מצטרף לגמרי עכ"כ שישנים תחתיו ואויר אכתי נידון בפנ"ע לעניין שאין ישנים תחתיו, וממילא עומדת קושיית המהרי"ל דיסקין על רע"א, שמוכח בגמ' שאויר חמיר טפי מסכך פסול וא"כ איך הוכיח מסכך פסול לאויר כאמור, וצע"ג.

אך הנה יעוי' לשון רש"י בד' י"ז ע"ב שנראה שאויר וסכך פסול בסוכה קטנה יש להם אותו תוקף של פסול שלעולם שניהם מצטרפים לעניין שבציר משיעורא דסוכה ולעולם אין אלימות טפי בפסול אויר מסכך פסול בסוכה קטנה. והיה נראה שרע"א דימה בין הדינים וע"כ מה שיש חילוק כלפי מה שאין ישנים תחתיו ע"כ הוא הל' נוספת ואין ממנה ראיה לגדר הפסול.

והנה אם נבאר את הגמ' ע"ד דברי הגר"ח שהתחדש בסכך פסול שיש הלכה של פסל להכשיר גם חלקים שאינם תוכו של סוכה [וצ"ב כעת גדר הך דינא] נראה ברור שדין פסל הוא דווקא למה שיש לו סכך אך אויר אינו יכול להיות נידון בהלכתא של פסל, וממילא אין להביא ראיה ממה שאויר אין ישנים תחתיו שע"כ חמיר טפי שהרי מה שאין ישנים תחתיו בגלל דלית ביה סכך שיהיה נכשר בדין פסל, ומיושב קושיית מהרי"ל דיסקין על ראית הרע"א, ודוק'.

שיעור ט'

בדין שיפועי אוהלים

שיפועי אוהלים בסוכה שבת ואהלות

שנינו במש' יט, ב' העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירים, ומבואר בגמ' שהמח' תלוי האם שיפועי אוהלים נידון כאהלים או לאו, ולמס' הגמ' קי"ל ששיפועי אוהלים לאו כאהלים, ומבואר שהוא לעניין סוכה העשויה כמין צריף וכן לעניין היושב בכילה משופעת בתוך הסוכה שאינו מפסיק בינו לבין הסוכה.

ומצאנו לכאן בדין שיפועי אוהלים ג' מקומות בש"ס, סוכה יט, ב, מח' ר"א וחכמים כאמור ומבואר שאם הגביה מן הקרקע טפח או הפליגה מן הכותל טפח לכו"ע כשירה. עוד מצאנו בסוגיא בשבת קל"ח גבי כילת חתנים שמותר לנטותה, ושם מתבאר שכל שיש טפח בשיפוע תוך ג' חשיב טפח ובמג"א העתיק דין זה גם לסוכה. עוד מבואר שם שאם יש בשיפועה טפח והיינו שני טפחים לצדדים בשטח האוהל בכה"ג שיפועי אוהלים כאהלים, ושם מבואר עוד הקבלה לסוגיא דידן אם נחית מפוריא טפח כמו בסוגיין, שהטפח נותן לאוהל שם גג וכבר אינו בכלל שיפועי אוהלים.

ומצאנו סוגיא שלישית והוא מש' באהלות פ"ז ויש לעי' האם ג' הסוגיות הם סוגיא אחת. בדברי הרמב"ן במלחמות בד' ז' מבואר להדיא שכל הסוגיות תלויות תלויות זב"ז וכולם הם נידון אחד. ויש הערה גדולה לדבריו, כמו שמעיר הקרב"נ, שא"כ מצאנו סתם מש' באהלות כמו ר"א וכן מבואר בריטב"א לעיל שהמש' באהלות תלויה בדעת ר"א ורבנן וממילא צ"ע איך הגמ' התעלמה כשבאנו לדון כמאן הלכתא הרי יש מש' מפורשת באהלות כמו ר"א ודלא כמס' הסוגיא דידן והוא צע"ג.

ויעוי' בבעה"מ שחולק על הרמב"ן ותולה שהנידון של שיפועי אוהלים הוא מדין קבע ועראי בסוכה והרמב"ן לשיטתו מק' שהרי נידון זה אינו סוגיא בסוכה הרי מצאנו גם בשבת וגם באהלות ושם אינו תלוי בדין קבע ועראי.

[והנה הר"ן תמה על הרמב"ן דאדרבה בשבת מבואר איפכא דאם יש בשיפועה טפח אסור דשיפועי אוהלים כאהלים, ומעיר הר"ן דאולי לא גרסי' לה. אמנם הנה הרמב"ם בהל' שבת פוסק לדין זה, דכילת חתנים מותר לנטותה ולא חילק דאם יש בשיפועה אסור והגר"א בסי' שט"ו ביאר שהרמב"ם גרס לה רק קי"ל לא כך, שהרי בגמ' מבואר דאסור משום דשיפועי אוהלים כאהלים וקי"ל בסוגיין דשיפועי אוהלים לאו כאהלים, ואפשר שזה הפשט ברמב"ן בישוב הערת הר"ן והיינו דכונת הרמב"ן להוכיח מסוגיא דשבת דהנדון דשיפועי אוהלים הוא לענין שבת והוא בעיקר שם אוהל ולא דוקא לגבי סוכה ואנה"נ בסוגיא דשבת קאמרינן דשיפועי אוהלים כאהלים, ומינה דלהמבואר בסוגיין דקי"ל שיפועי אוהלים לאו כאהלים פטור לענין שבת].

ובסו"ד מביא הרמב"ן את המש' באהלות וכלשון הזה שנינו במס' אהלות כל שיפועי אוהלים כאהלים למדנו שאין הלשון הזה אלא להוציאן מתורת מחיצות מכלל דלר"א דינן כמחיצות ואין שם אוהל חל עליהן. ומדבריו למדנו שהלשון הזה של שיפועי אוהלים הוא לשון

השווה בכל הסוגיות ומבואר ביותר שהמש' באהלות תלויה במח' ר"א ורבנן, והנידון האם לשיפועי אהלים יש תורת מחיצה בעלמא או גם תורת גג.

אך ש"ר חילקו את הסוגיות, הבעה"מ חילק כאמור שסברת שיפועי אהלים תלוי האם סוכה דירת עראי או קבע, וגם הר"ן בדעת הר"ף והעיר שכן מוכח בגמ' בשבת שמבואר לכאן ששיפועי אהלים כאהלים וגבי סוכה קי"ל שאינם כאהלים, וע"כ הם שתי סוגיות. אמנם הר"ן לא חילק את הסוגיות כמו הבעה"מ שתלוי בקבע ועראי ולעולם שיפועי אהלים בשבת וכן באהלות לכאן] הוא סוגיא אחת שנידון כאהלים והיינו שנידון דאית ליה נמי תורת גג והכי קי"ל, אך בסוכה יש סוגיא אחרת דכ"ז אינו מספיק 'דסכך אמר רחמנא וליכא', ויל"ע עוד.

והנה לדברי הר"ן מיושב היטיב קושיית הקרב"נ שגם אם ננקוט שהמש' באהלות היא מדין שיפועי אהלים כמו שנקט הרמב"ן אכתי אין סתם מש' נגד מס' הגמ' דידן שנקטנו ששיפועי אהלים לאו כאהלים, שהכא דנים על סוכה ובסוכה קי"ל שלא כאהלים משא"כ גבי שבת ואהלות. ואמנם הר"ן לא מזכיר את המש' באהלות אך מסתבר שזה כמו שבת שהרי לדבריו יש סברא מיוחדת בסוכה שבעי סכך וממילא לא קשיאלסוגיין.

דעת הראשונים באהלות

והנה במה שהרמב"ן כרך לסוגיא אחת את הלשון של שיפועי אהלים בסוכה ואהלות, בראשונים באהלות מבואר שביארו אחרת. יעוי' ברא"ש בסוכה סי' ל"ז וכן בפ"י הרא"ש על המש' באהלות [ז,ב] שלעולם לא באו לומר כלל האם יש לשיפוע תורת מחיצה או גג כדברי הרמב"ן שהוא הנידון של שיפועי אהלים בסוגיא בסוכה, אלא שגם במקום שהשיפוע הוא פחות מטפח יש לו דין שיפועי אהלים ונידון בדין האוהל טפח והיינו 'כל' שיפועי אהלים כאהלים. ויעוי' ברא"ש שמזה למד הרא"ש להכשיר מדין פסל גם במקום פחות מ"י.

ומבואר במש' להדיא שהראש של האהל כלה עד כאצבע וברמב"ם משמע שהוא למטה אך ברא"ש מבואר לא כך וממילא א"א להדחק כהקרב"נ אות ע' שהעמיד שהמש' איירי בהרחיק טפח] וכן מבואר ברא"ש בתשו' שכל חלק במש' שם חידש דין 'כל' שיפועי אהלים כאהלים חידש שדנים על חלק מהאוהל דלית ליה טפח כחלק מהאוהל מדין השיפוע. וההמשך חידש דאהל משופע חשוב אהל דאף בכלה בכאצבע,

והעולה שנח' הרא"ש והרמב"ן בפירוש המילות כל שיפועי אהלים כאהלים של המש' באהלות. אך סו"ס צ"ב אף לדעת הרא"ש שאף אם אי"ז הביאור של המילים כל שיפועי אהלים, אך מבואר עכ"פ במשנה שנידון כאוהל אע"פ דלית ליה גג והוא דלא כהסוגיא דידן.

ועיי' שברא"ש ובר"ש שהקשו מגבי הסוגיא בשבת גבי כילת חתנים שמבואר שלא חשיב אוהל, ולכאן יש להקשות גם לגבי סוכה כאמור. ותירץ הרא"ש 'לעניין טומאת אוהל חשיב כאוהל' ובר"ש הוסיף דלא חיישינן באוהל דטומאה אלא שיהיה בתוכו אויר כשיעור טפח על טפח עם רום טפח מרובע, וצ"ב. ונראה מבואר מדבריהם שחלוק שבת וסוכה מטומאה, שבשבת יש דין גג המאהיל וכל שאינו ניכר גג אינו נידון כגג מאהיל ולכן יש חיסרון באוהל משפוע וקי"ל דלאו אוהל כלל ומותר לנטותו, אך באהלות לא בעי תורת גג אלא כל טפח על טפח ברום טפח מכוסה באוהל הוא חשיב אוהל טומאה ואין כלל דין של גג ומחיצה.

ויל"ע מה הוקשה לרא"ש והר"ש בקושייתם, האם קשיא להו כמו הקרב"נ שהוא נגד הסוגיות שנקטו ששיפועי אהלים לאו כאהלים. ולכאוי יש קושיא עמוקה טפי מקושיית הקרב"נ, שהנה הקשו בדווקא מהגמ' בשבת, שהנה שם מבואר שאם יש בשיפוע טפח בשטח האוהל באמת אסור מדין שיפועי אהלים ואולי תלוי בר"א ורבנן, אך מ"מ מבואר שצריך שיהיה בשיפוע טפח לכל צד דהיינו טפחיים בכל האהל וא"כ גם לר"א ששיפועי אהלים כאהלים מ"מ בעי שיפוע טפח, ומבואר שאם יהיה חצי טפח מכל שיפוע לא יצטרף ואף לדעת ר"א.

ומעתה במש' באהלות מבואר, לא רק שרבנן מודים לר"א ששיפועי אהלים כאהלים [וכקושיית הקרב"נ], אלא שגם ר"א סובר שאינו מאותו דין שהרי היה צריך שיפוע טפח לכל צד ובאהלות הוי אוהל גם בלי שיפוע טפח, וע"כ הוציאו הראשונים שדין אוהל טומאה שאני, והביאור כאמור שבאהלות אין כלל דין גג מאהיל ולכן לא בעי שיפוע טפח לר"א [דכל מה שבעינן בשיפועה טפח הוא מדין גג המאהיל דמה"ט לא מצטרף משתי הגגות] ולכן אף רבנן מודו ששיפוע חשיב אוהל ודוק.

וכ"ז דלא כדברי הרמב"ן שנקט לכאוי שדין אוהל שבת וטומאה חד דינא אית להו לתרוויהו. ולכאוי לדעת הרמב"ן אם באמת יהיה טפח בין השיפועים אך לכ"א אין שיפוע טפח לא יחשב אוהל טומאה כיוון שגם אוהל טומאה אית ליה כל דיני האוהל ומבואר בגמ' בשבת שבעי טפח בשיפוע לעל שיפוע ואם נוצר שטח של טפח מכח שני שיפועים אינו מספיק, והוא חידוש בגוונא של המש' באהלות.

קושיית הר"ן לדעת הרמב"ן

יעוי' בר"ן שהק' ממה שהרי"ף בשבת פסק לאיסור בטלית כפולה מדין אוהל בשבת, וצ"ע הרי קיי"ל ששיפועי אהלים לאו כאהלים..

אך היה נראה לומר שאחר שמצאנו שיש עוד אוהל חוץ מסוכה ושבת כמו שמבואר בדברי הרא"ש והר"ש גבי טומאה, א"כ אפשר שהרמב"ן מודה שכלפי איסור אוהל דרבנן בשבת [באינה מתקנת לכך, שזהו החילוק בין טלית כפולה לכילת חתנים], מספיק שיהיה שם אוהל טומאה של הרא"ש לאסור, ואע"פ שלדעת הרמב"ן אף בטומאה לאחשיב אוהל דאורייתא, אך אפשר ללמוד מדברי הראשונים שיש כזה חפצא של אוהל ובאיסור דרבנן של אוהל ס"ל לרי"ף להחמיר גם בכה"ג, [ולענין כילת חתנים שהיא מתקנת לכך תליא בדין אהל דכה"ת].

ומ"מ מצאנו שלרמב"ן בג' הסוגיות בעי גג מאהיל והכל תלוי במח' ר"א וחכמים. ושיטת הר"ן, שהסוגיא ביט' הוא סוגיא בסוכה דווקא האם יש תורת סכך, ויש לדון שמא אינו סברא בסוכה אלא האם יש תורת גג רק סובר שכמו שבאהלות אין נושא של גג לדעת הרא"ש והר"ש, הר"ן סובר שגם בשבת זה כך שלא בעי שם גג לאיסור אוהל אכן נראה משמעות הר"ן שהא סברא בתורת סכך ולא בכל תורת גג.

وهוא מוכרח, שהרי לענין שבת מדבעינן בכל שיפוע טפח ע"כ דבעינן תורת גג, ומ"מ יש תורת גג לאהל משופע ואי"ז תלוי בפלוגתת ר"א ורבנן, לשיטת הר"ן, וע"כ שהנדון בין ר"א ורבנן אי"ז נדון אלא בתורת סכך.

בדין ישיבה תחת המקום פחות מ' בשיפוע

בעיקר דין שיפועי אוהלים המבואר בסוגיא בסוכה דקיי"ל דלאו כאהלים אא"כ הגביה טפח או יש בגגה טפח. ומצאנו ג' שיטות בראשונים באופן ההיתר, לדעת הרא"ש והתוס' צריך זע"ז בגובה י' בתוך השיפוע והוא בערך כ"ב טפחים בשיפוע. עוד מבואר שיטת הר"ן שמספיק י' בשיפוע להחשב דופן ועוד ז' בשיפוע [בצירוף הטפח הנוסף] להחשב כסכך ואפילו שאין לרבע בתוכו זע"ז בגובה י'. ושיטה ג' היא שיטת המ"מ איך שביארו בכס"מ ובב"י שמספיק טפח סכך כשר בגובה י' ואין צריך להחמיר אפילו כדברי הר"ן, ויתבאר.

והנה הרא"ש והתוס' דנו להכשיר גם מתחת המקום שהוא לא בגובה י' ונקטו בלשונם 'מידי דהוי אפסל' אך ברא"ש הוסיף להביא ראיה לדין זה מהמש' באהללות פ"ז, ששם מבואר שאף במקום שתחת שיפוע האוהל אין בו גובה טפח אע"פ כן חשיב אוהל לטומאה ואם יש טומאה תחתיו מטמא כלים שבמקום גובה טפח ואיפכא עיי"ש.

ומזה לכאן הוציא הרא"ש שלעולם דנים על כל חלקי האוהל כנידון בדין גובה טפח מכח שהוא חלק מהאוהל וא"כ ה"ה סוכה אפשר לדון את כל אהל הסוכה כגובה י' כמו עיקר מקום הסוכה, ולכאן ביאור זה מתבאר בדברי המג"א שמק' מצד ישיבה תחת הדופן ומיישב שהכא נידון כגובה י', ועיקר תירוצו שם צ"ב אך מ"מ מדבריו שמענו שכן ביאר כוונת הרא"ש, וא"כ צ"ב מה מדמה הרא"ש לדין פסל.

ועי' בדמשק אליעזר, שהק' וכי המקום שפחות מטפח הוי כמו טפח הרי הוא וודאי אינו וע"כ יש סברא מסוימת גבי טומאה, ששדינן הכלים שנמצאים תחת השיפוע כאילו הם במקום האוהל טפח, והוא פשיטא ליה ונשאר בצ"ע על דברי הרא"ש. אך ברא"ש מבואר לא כך, שהרי לפי הרא"ש הוא כפשוטו שיש לו שם אוהל, כאילו הוא גובה טפח שהרי לדבריו מעתה אין חיסרון גם בסוכה מצד גובה י'.

אך מקשים על הרא"ש, שלכאן הקריאה הפשוטה בדבריו שכוונתו להכשיר את המקום שהוא פחות מ'ט מדין פסל, וא"כ מקשים הפוסקים אמאי א"א לשבת חוץ לחק [לדעת הטור] הרי מבואר שמהני דין פסל לחיסרון של י"ט. והט"ז סו"ס תרל"א ביאר שאין אומרים פסל על מקום פחות מ' אך ברא"ש כאן מבואר שמהני וצ"ע. והמג"א הק' עוד שא"א לשבת תחת הדופן כמו שנקטו הראשונים גבי דו"ע באיצטבא וא"כ מאי שנא הכא.

ובישוב הדברים יל"ע, מה עיקר סברת ההיתר ברא"ש האם הראיה מהמש' באהללות ששם הוא גם בלי דין פסל או העיקר הוא דין פסל. וז"ב שא"ל שדין פסל הוא מאותו דין טפילות באהללות וע"כ הם שני דינים שונים וא"כ יל"ע מה העיקר בסברת הרא"ש. ואמנם היה מקום לפלפל ולומר חילוקים שבעי שני דינים כדי להתיר ולכן צריך את שני הדינים כ"א בפנ"ע, אך בפשטות כוונת הרא"ש שלא בעי שני דינים יעוי' היטב בלשוננו.

ונראה מדברי החזו"א שנקט שעיקר ראיית הרא"ש היא מהמש' באהללות ולכן הביא את הראיה משם ולעולם דין פסל באמת לא יעזור מצד עצמו, שלא שייך פסל לפסול חיובי של חיסרון י"ט, ורק במקומות שיש העדר בהכשר הדופן וכע"ז אך בחיסרון י"ט לא מהני פסל

ולכן הרא"ש היה צריך להביא את הדין של אהלות, שכמו שבאהלות נחשב שיש לאהל טפח בכל מקום ה"ה לעניין סוכה מכח שיפועי אהלים נחשב גבוה י' וכמו שהעמיד המג"א.

ולפי"ז מיישב החזו"א את הקושיא מחקק, ויוע"י כאן סי' קמ"ג שהדברים באו בקצרה אך באהלות סי' ח' סק"א האריך בגדר שיפועי אהלים, ודבריו כאן לשיטתו שם עיי"ש בלשונו. והעולה מדבריו שיש סברא מסוימת בצורה של שיפוע שמכח השיפוע נראה שכל האוהל בשיפוע כולו או שמקצתו בשיפוע ואין דנים על חלק האוהל של טפח בפנ"ע וחלק השיפוע בפנ"ע אלא שצורת השיפוע מקשר ומאחד את כל חלקי האוהל כדבר אחד ולכן נידון שיש טפח בכל חלקי האוהל.

והן הן דבריו כאן בקצרה בישוב הקושיא מחקק והיינו שבשיפוע אחר שמטפילים מועיל דין שיפועי אהלים שהחלק המשופע נידון כחלק מהאוהל לקבל דין גובה י' וכ"ז בגדרים של שיפועי אהלים, אך בחקק באוהל לא יועיל כיוון שאינו בכלל שיפוע ולק"מ.

אמנם יעו"י בדברי הגר"ח בהל' סוכה תוה"ד [לענין סוגין בד' כב'] שחולק על החזו"א בדין שיפועי אהלים ולפי הגר"ח צריך ליישב אחרת.

ישוב קושיית המג"א מדין איצטבא

וכלפי הקושיא מגבי איצטבא, היה נראה לומר שכל סברת הרא"ש בד"ד שאחר שאמרינן דו"ע א"א לישב תחת הדופן הוא סברא מסוימת בהל' פסל. והיינו שלעולם אין הלכה שא"א לשבת תחת דופן, ולעולם אם הוי סכך כשר שפיר אפשר לשבת אף תחת הדופן אך כוונת הרא"ש שגבי איצטבא אחר שהסכך נידון בדין דו"ע כבר אין סכך לדון אותו בדין פסל והוא סברא מסוימת גבי פסל דדוקא כשיש לפנינו סכך שאין לו הכשר סוכה אנו מכלילים אותו בסוכה מדין פסל, משא"כ בנידון של הרא"ש בשיפוע שפיר אפשר לדון להקל מדין פסל להכשיר לשבת אף תחת הדופן, כיון שאי"ז מדין פסל אלא מדין שיפועי אהלים.

והנה כ"ז יתכן בפשט דברי המג"א תרלג' סק"ו שישב את הקושיא איך מותר לישן תחת דפנות, אך א"כ לכא' הרי לא קשיא הקושיא מדברי הטור שלא התיר לישון חוץ לחקק וכמדובר, והמג"א בסק"ח כן הק' קושיא זו, [אך הנה בדברי המג"א שם משמע דקאים דהחסרון דלא אמרינן פסל גבי חקק הוא משום דחוץ לחקק חסר מחיצת עשר ולא משום דלא אמרינן חקק על פחות מ', ומדהקשה בזה מסוגיין א"כ אולי דס"ל דאף הכא קודם שיש לשיפוע י' חסר בדין דפנות י' וצ"ע בזה בסברא דלכא' הרי בדין מחיצות דשבת ודאי דחשיב דהוא מוקף במחיצה י', ואולי מ"מ חסר בדין דפנות ועי' דמשק"א שנר' שנקט כן, ולפי"ז יתכן שזהו שהק' המג"א ולא תירץ עפ"י המבואר].

ומ"מ לפי היסוד של החזו"א היה מקום ליישב כל דברי הרא"ש אך אינו במג"א.

ביאור שיטת המ"מ

והנה עיקר הסברא של הרא"ש שמכח שיפועי אהלים נידון כגבוה י' לכא' מוכח להדיא שכן נקט המ"מ. שהרי לדעת המ"מ אין כלל זע"ז בגובה י' וע"כ דנים שאחר שיש טפח בגובה י' כל האוהל מקבל דין י', וצ"ב גדר הדין.

יוע"י בפ"י הרא"ש באהלות שם על לשון המש' כל שיפועי אהלים כאהלים וז"ל פי' כל מה שתחת השיפוע חשיב כאילו הוא ישנו תחת האוהל באותו מקום שיש בו טפח על טפח עכ"ל. ולדברי החזו"א היה נראה שכוונתו שמכח השיפוע דנים על כל המקום כנידון במקום הטפח והוא סברא בשיפוע כאמור, וכן יתבאר שיטת המ"מ כאמור [ואמנם בפשטות מלשון הרא"ש היה נראה כפשוטו כדברי הדמשק אליעזר שיש סברא של שדינן בטומאה אך מוכח ברא"ש שלא ס"ל כדבריו והעתיק דין זה גם לסוכה כאמור].

שיעור י'

בפסול יבש ונחלק בראש הלולב ושיעורו

פסול יבש בעלה האמצעי

גרסינן במשנה ריש לולב הגזול 'לולב היבש פסול', ומצאנו מח' הראשונים האם לולב היבש קאי על השדרה כדעת הראב"ד או היינו ברוב העלים כדעת ש"ר, ושורש הנידון האם לדמות עלי הלולב לעלי ההדס שהראב"ד לשיטתו דין שלולב דומה להדס ולכן הפסול בשדרה משום דדומה לדינא דגמי דגבי הדס קן אחד מציל בראש ההדס וה"ה ללולב וע"כ אין פסול היבשות בעלים אלא בשדרה. אך הראשונים חולקים שלעולם אין לדמות בין הדס ללולב, ומצאנו נוסחאות בראשונים בחילוק בין עלי הלולב להדס, יעוי' ברמב"ן ובר"ן, מ"מ מבואר שהעלים הם מעיצומו של לולב ואינו דומה לערבה והדס ששם העלים אינם מעיצומו של המין, וממילא שפיר יש לחלק שפסול יבש בלולב איירי בעלים ובהדס אין פסול בעלים.

והנה לא מצאנו לכאן שיטה שתפסול יבש בעלה אמצעי. ובאמת לפי הירושלמי בגירסא א' מבואר להדיא להכשר ואמנם לראב"ד לשיטתו גרס שהירושלמי קאי על העלים כאידך ג' אך לדעת הראשונים כתבו החזו"א והגר"א שיגרסו כג' ראשונה וממילא מבואר להדיא להכשר ביבש העלה האמצעי וולולי דברי הרשב"א בב"ק צ"ו ובהעלם דברי הריטב"א שיש לדון בכוונתו ועי' לקמיה.

והביא המשנ"ב בשם הפמ"ג לדינא דהראב"ד לפסול יבש בעלה אמצעי. ודברי המשנ"ב לכאן תמוהים וכמו שמקשה בחזו"א שהרי בראב"ד עצמו מבואר להיפך והיינו שכל מה שעלה אמצעי פוסל כשהוא יבש הוא דווקא ביבשו נמי שאר רוב העלים אך לולי זה לא מצאנו לפסול ולעולם כל דין עלה אמצעי להציל את הלולב מיבשותו אך אינו פוסל כשרק הוא יבש וצ"ע.

ואמנם היה מקום לבנות שיטה 'חדשה' ביישוב דעת המשנ"ב, שהנה כתב הר"ן לקמן טו,ב מדפי הרי"ף ד"ה ת"ר גבי יבשו עלים עליונים בהדס ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל. ומעתה אם נחבר את הראב"ד כאן שפסק שראשו של לולב מציל כמו ראשו של הדס, עם דעת הר"ן שכל מה שמציל פוסל יצא שבאמת כשיבש ראש הלולב בעלה אמצעי הלולב פסול שכשם שמציל כך פוסל, ושמא נאמר שזה הפשט במשנ"ב שהחמיר יבש בעלה האמצעי ודוק.

אכן בעיקר הדבר יל"ע האם מצרפים שיטות שאינם נמצאות כלל שהרי לדעת הראב"ד הוא כשר וכמו שהוכיח החזו"א שכל הפסול ביבש עלה אמצעי הוא רק ביבשו נמי שאר העלים, אלא שנחמיר את דעת הראב"ד בצירוף דעת הר"ן האמור, בעוד שלר"ן גופיה הוא לכאן מתפרש להדיא להיתר בירושלמי כמו שנקט הגר"א וא"כ ממנפ"ש הלולב כשר ועי'. וממילא עדיין צ"ע דעת המשנ"ב.

דעת הריטב"א ביבש משהו בראשו

והנה ידוע להביא דברי הריטב"א ריש לולב הגזול, אחר שסיים להחמיר בנקטם ראשו ששיעורו במשהו כתב 'ויבש לגמרי פסול כמו שנקטם' וידוע שהחזו"א דוחה ומדייק לשון הריטב"א שהיינו דווקא ביבש 'לגמרי' כלשוננו, ורק דרגה של יבש אחרת פוסלת מדין נקטם

ולא מדין יבש עיי"ש, ולעולם כל שכלה מראה הירקות אכתי אינו פוסל בראשו מדין יבש ונפק"מ ללולבים שנשרפו בראשם מהחמה שכשרים שאכתי אינם בכלל יבש לגמרי לפוסלו מדין יבש כנקטם לדעת הריטב"א.

אמנם ע"י בדברי הגר"א סו"ס תרמ"ה [וכ"כ בבאה"ל שם] שמבואר לכא' שביאר בדברי הריטב"א לפסול בראשו מדין יבש ולא רק מדין נקטם בדרגת יבשות חמורה יותר כדברי החזו"א. ומ"מ מצאנו ברשב"א בב"ק צ"ו מפורש טפי שיש פסול יבש בעלה האמצעי, אמנם שם חולק על עיקר הדין של עשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוגו כמו שהביא הריטב"א בשם רבנו יונה ולכן פוסל שם רק ברוב אך שמענו להדיא מקור ברור לפסול יבש בעלה אמצעי ולכא' לדין שמחמירים לדין עשו ראשו כמו שמצאנו גבי נקטם לכא' ה"ה גבי יבש וכמו שנראה בגר"א לדעת הריטב"א שיבש בראשו פסול מעיקר פסול יבש ונפסל במשהו.

ואמנם אף לדעת הרשב"א נר' שפסול לולב היבש היינו שיבשו רוב עלים כדעת ש"ר ואעפ"כ מתבאר מדבריו שם שיש עוד פסול יבש בעלה האמצעי, וצ"ב. ולכא' יתפרש כדעת הב"ח שכתב שהירושלמי נשאר בספק גבי דין יבש ציציתו ולכן יש להחמיר. ונאמר שזה הפשט ברשב"א שמצאנו נידון בירושלמי לפסול בעלה אמצעי חוץ מעיקר דין יבש ברוב עלים ונקט לחומרא. ואם פוסלים במשהו מדין עשו ראשו לכא' נאמר שכך גם למד הריטב"א ולכן פסל יבש משהו בראשו [לולי דעת החזו"א וע"י לקמיה].

בעיקר דין עשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג

הנה גבי נקטם ראשו מביא הר"ן ששיעורו במשהו שכתב ז'לפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא וכן מה שאמרו בברייתא בגמרא לולב הכפוף סדוק בעלה זה אמרו ומשמע דמפסלי בכל דהו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאמרי' בגמ' דאפילו כל שהוא פוסל בו'. ומבואר מדבריו שיש דין עשו ראשו לגבי נקטם סדוק וכפוף.

והנה לא נקט הר"ן בלשונו לפסול יבש בראשו במשהו כמו שמצאנו בלשון הריטב"א. וכן בר"ן בריש פירקין כשדן כל פסול יבש לא הביא שהוא פסול נמי בראשו במשהו מדין עשו ראשו, וצ"ע.

ושמא נאמר שבאמת לולב היבש היינו רוב עליו ולבר מדין יש עוד דין של עלה האמצעי כמו שמבואר בריטב"א שנקט שיש פסול יבש ברוב העלים ובכ"ז נראה שיש עוד פסול בעלה האמצעי. ולכא' זה גופא הספק בירושלמי לדעת הראשונים, האם חוץ מפסול המש' של יבש ברוב העלים מצאנו נמי לפסול יבש בציציתו, כאמור.

ונר' דאיכא נפק"מ בין הני תרי פסולים דאיתניהו ביבש, דהנה מבואר בגמ' דלולב הגזול והיבש פסול היינו אף בשאר הימים, ודעת הר"ן כהסוברים דכל פסולי הדר כשרים בשאר ימים, זולת פסול יבש שניטל כל הדרו וכדאמרי' בירו' דפסול משום דלא המתים יהללו קה', ופשוט דכ"ז לענין יבשו רוב עליו, אבל לענין יבש העלה האמצעי אי"ז מדין כל המתים ובודאי לא גרע מנקטם דכשר בשאר ימים, והרי לא דן הירו' לפסול אלא משום דהוי כנקטם, וז"פ.

וניחא היטב דאף אי יבש העלה האמצעי פסול מ"מ נקט הר"ן בפשטא דהיבש דמתנ"י דהיינו יבשו רוב עלין, דהלא במתנ"י לא שנינו יבש ראשו, אלא לולב היבש, ושם לולב היבש אי"ז אלא ברוב עלין ודוקא בזה הוא דפסול אף בשאר ימים וכמו שנתבאר.

עכ"פ מצאנו לכאן מקור לפסול יבש בראשו מדין עשו ראשו של לולב ודומיא דשאר פסולים, וכאמור, אמנם מהשמטת הר"ן לפסול זה היה נוטה יותר דהר"ן לא ס"ל להאי פסולא [וצ"ע] ועכ"פ איכא לכהפ"ח צד בירו' דיבשה התיומת כשר, ויל"ע באמת מ"ט לא נפסול יבש משהו בראשו מדין עשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג וכדאמרי' להאי סברא לענין נקטם נסדק וכפוף, וצ"ע בזה לכאן.

ועי' לשון הר"ן גבי נסדק טו, א מדפי הרי"ף, שאחר שהביא השיטות בנחלקה התיומת שהוא בעלה אמצעי ברוב או במשהו הביא לדברי הרי"ף שהוא דין בכל העלים ואינו כלל דין בעלה אמצעי. וכתב ז'לפי"ז אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה אמצעי כשר אא"כ עביד כהימנך.

ונראה מדבריו שלדברי הרי"ף שפסול נחלק הוא ברוב העלים אין מקור לפסול במשהו בעלה אמצעי [וכן נראה ברור בריטב"א עיי"ש]. ולכאן הוא צ"ע שעד כמה דאיכא דין דעשו ראשו [וזהו הלא באמת המקור להך שיטה דפסול בנחלק משהו בראשו וכמבואר בלשון הריטב"א שהי' כנקטם וצ"ע סו"ד] לכאן אמור להיות גם לדעת הרי"ף שעד כמה שיש פסול נחלק ברוב העלים הוא הדין בעלה אמצעי ואפילו במשהו מדין עשו ראשו, וצ"ע.

ועי' היטב בהר"ן שם דמבואר בלשונו דאף להרי"ף דכשר בנחלק משהו בראשו מ"מ נסדק פסול במשהו, והרי הגר"א נקט כדעת הר"ן והריטב"א לעיקר, כהרי"ף בדינא דנחלק, ואעפ"כ פסקו לענין נקטם המנך וכפוף להא דעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג, וא"כ צ"ע כאמור מאי שנא פסול יבש משאר פסולים.

הגדרת דין עשו ראשו

והנראה שאפשר לדון שמה שכפוף וסדוק הם בעלה אמצעי הוא עצמו הוא דין עשו ראשו שהפסול מגיע לעלה אמצעי מאותו הדין ולולי דינא דעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג לא היה כלל לפסול זה בעלה האמצעי, ועי' בשבלי הלקט שמבואר כן בלשונו דעיקר הדין דנקטם פוסל בעלה האמצעי הוא משום הדמיון לאתרוג, עיי"ש.

ושמא כן יש לבאר דברי הר"ח על הגליון בד' לב' שבתחילת לשונו נראה שנחלק התיומת היינו העלה האמצעי ובסו"ד נראה שהוא דין בעלים ושמא מוכח כצד זה שאחר שיש דין ברוב עלים ממילא פוסל גם בתיומת ולא בעינן שיהיה שם פסול בתיומת אלא הוא דומיא דאתרוג שכל פסול שישנו בשאר האתרוג ישנו גם בחוטמו במשהו.

אך יש לדון שלעולם מדין עשו ראשו לא לומדים את הפסול לעלה אמצעי אלא רק אחר שיש פסול בעלה אמצעי לומדים ששיעור הפסול הוא אף במשהו דומיא דחוטמו של אתרוג אך אין מקור ללמוד מאתרוג את עצם הפסול, ועי'.

והיה נראה להוכיח דעת הר"ן כצד שני, שמבואר בלשונו לדון האם פסול נקטם הוא ברוב עלים או בעלה אמצעי ורק אחר שהוכיח שהפסול הוא בעלה אמצעי כתב שמשמע ששיעור

הפסול הוא בכל שהוא דומיא דחוטמו של אתרוג עיי"ש [הובא לשונו בתחילת דברינו] ונראה ברור בסדר לשונו כצד ב'.

אם כנים הדברים לדעת הר"ן, לא קשה מידי מה שהקשינו אמאי השמיט הר"ן דין עשו ראשו גבי יבש. וביאור הדברים, כיוון שעד כמה שיבש אינו בעלה אמצעי אין מקור ליבש במשהו בעלה אמצעי שהרי כל הדין הוא ללמוד את שיעור הפסול בעלה אמצעי, אך עד כמה שאין מקור לפסול עלה אמצעי ממילא אין מקור לפסול משהו בתיומת מדין עשו ראשו, וזה הביאור בדעת הר"ן שהשמיט דין יבש בראשו כיוון שהפסול נאמר בעלים ולא בעלה אמצעי, וכן נראה לבאר הצד בירושלמי שביבש ל"א עשו ראשו.

אמנם יש לבאר גדר הדברים שהרי אם לולב דמי לאתרוג לכאן, כל פסול שמצאנו בלולב אמור להיות בחוטמו במשהו וכמו שמצאנו באתרוג כגון לענין חזוית שפוסל באתרוג ברוב ולומדים שפוסל בחוטמו במשהו.

והנה גבי דין של חוטמו של אתרוג מצאנו שני שלבים לכאן, שלעולם כל פסול באתרוג שפסול בשיעור מסוים הוא פוסל גם בחוטם מצד עצמו וכשהוא בחוטם שיעור הפסול הוא במשהו. ומעתה נאמר שמדין עשו ראשו אינו ממש כמו אתרוג והחלק של עשו ראשו הוא רק לגבי שמה שפוסל בחוטם הלולב פוסל רק במשהו ולא למדנו שמה שפוסל בלולב יפסול בראש הלולב כמו באתרוג והיינו שלמדנו רק את שיעור הפסול בראש ולא למדנו שהפסול יהיה בראש, ודוק'. אמנם גם בזה יש להוסיף בסברא אמאי הוא כך ויל"ע.

והנראה בנוסח אחר, דהנה מצאנו שני סוגי פסול בלולב, יש פסולים בלולב כמו נקטם שהוא פסול בשם לולב הכולל, שלולב קטום דהיינו ע"י שנקטם ראשו הוא לולב שאינו הדור. אך בנפרצו עליו נראה שהוא פסול בעלים שהעלים מקולקלים כיוון שנפרצו ומעתה לולב עם עלים מקולקלים הוא לולב פסול אך לעולם תחילת הדין הוא פסול עלים, ועי'.

והנה מבואר ברא"ש שדין יבש בעלים נלמד בק"ו מדין נפרצו עליו [ועי' בגר"א וחזו"א] ואם כן מבואר שיבשו רוב עלים הוא דומה לפסול של נפרצו שהוא פסול בעלים ואינו פסול בלולב. ומעתה נראה לבאר שכל דין עשו ראשו שלו לולב בחוטמו של אתרוג הוא דווקא בפסול לולב שעד כמה שיש פסול בלולב כשהוא בראשו שיעורו במשהו אך עד כמה שהוא פסול עלים שהוא בעצם פסול בחלק מחלקי הלולב לא שייך לדון על ראש הלולב דחוטמו הוא כרוב עלים כיוון שהוא פסול בעלים עצמם, ועד כאן לא מצאנו אלא דחוטמו כרובו אבל לא שייך למימר דחוטמו כרוב עליו ועי' בזה שהוא נכון בס"ד.

אם כנים הדברים מובן שעד כמה שיבשו רוב העלים הוא פסול עלים ואינו פסול לולב מובן שהר"ן השמיט שלא שייך יבש משהו בראשו מדין עשו ראשו כיוון שאינו כלל דין בלולב שנחמיר בראשו אלא הוא דין בעלי הלולב ולזה יש שיעור ברוב עלים ודוק'.

ואולי יש עוד מקום להתיישב בהגדרת הדברים מ"מ כן מורים סדר דברי הר"ן שכל שיעור פסול של משהו בעלה אמצעי הוא רק אחר שיש פסול בעלה אמצעי אך כל שפסול יבש הוא בעלים ולא מצאנו מקור לעלה אמצעי אין מקור ליבש משהו בראש הלולב.

ישוב שיטת הריטב"א ביבש משהו בראשו

ומעתה הדרין לדברי הריטב"א שנראה שחלק על הר"ן בנק' זו ולעולם יש פסול יבש בראשו משהו מדין עשו ראשו. ושם לא חלק על היסוד האמור שאין דין עשו ראשו רק אחר שיש פסול בראש אלא דעתו תתבאר על דרך הב"ח, שהירושלמי לא הכריע בספיקו האם יש דין פסול יבש נוסף בעלה אמצעי והריטב"א חשש לחומרא, וממילא אית לן דין פסול נוסף בעלה אמצעי ושפיר אמר הריטב"א שפסולו במשהו מדין עשו ראשו.

וכך צ"ל שלמד הרשב"א בב"ק צו' שכתב להדיא שיש פסול יבש בעלה אמצעי והוא לכאוי מכח דברי הירושלמי לחומרא שיש דין נוסף בעלה אמצעי, כמש"נ. אלא שא"כ אחר דברי הירושלמי שיש פסול בציציתו כבר נפסול במשהו מדין עשו ראשו ואמאי הרשב"א לא פסל שם אלא ברובו. אך כבר ביארנו שהוא חולק על הכלל של עשו ראשו [וכדעת רבינו יונה המובא בריטב"א] אך אם היה סובר היה מחמיר וכמו שנראה לבאר דעת הריטב"א כאמור שלעולם סבר כהרשב"א להחמיר את הירושלמי שיש עוד דין בתיומת וממילא יש דין בעלה ושפיר אמרין שהפסול בעלה שיעורו במשהו כמו גבי אתרוג ודוק'.

נחלק במשהו בעלה אמצעי

ולפי האמור מבואר אמאי דן הר"ן שלפי הרי"ף שפסול נחלק היינו ברוב עלים אין מקור לפסול נחלק במשהו בעלה אמצעי, ומתבאר, שכיוון שכל דין עשו ראשו הוא רק אחר שהפסול הוא בראשו נלמד ששיעורו במשהו אך עד כמה שהוא ברוב עלים אין מקור לפסול משהו בראשו [ושמא לכן נקט הר"ן דין זה בלשון אפשר, שנסתפק בזה עצמו האם נלמד פסול עשו ראשו אע"פ שאין דין בראשו או לא, אמנם ע"ע לקמיה].

אמנם בדעת הר"ן אינו מספיק שהנה הביא שיטות שפסול נחלק היינו בעלה אמצעי ובכ"ז כתב שהוא רק ברוב והביא רק שיטת המחמירים שהוא במשהו וחשש לה בדרך חומרא בעלמא וצ"ע מאי שנא משאר פסולים שבעלה אמצעי שלומדים שהם במשהו וצ"ע. ואמנם מצאנו בפוסקים שדנו שהפסול משהו בנחלק הוא רק מדין שמא יפתח וכמו שהביא במשנ"ב אך עיי' ברע"א בתשובה בסוף דו"ח שנוקט בדברי הר"ן שהוא מדין עשו ראשו, ובאמת כך נראה בריטב"א שכתב שהוא דומיא דנקטם, ויל"ע סו"ד שהביא לטעם של שמא יפתח, וצ"ע האם הם שני טעמים.

וע"כ נראה בר"ן שפסול נחלק שונה משאר פסולים ולא שייך לעשות בו דין עשו ראשו ולכן לא חשש לזה מעיקר הדין, וצ"ב. והיה נראה שנחלק לא חשיב שנחלק העלה כל עוד שהעלה מחובר ברובו ורק כאשר רובו נחלק [או כולו לחלק מהשיטות] נחשב שנחלק העלה אך קודם זה לא חל כלל שם הפסול לומר ששיעורו במשהו ועיי' בזה.

ובאופן נראה, שהנה בגמ' מבואר שפסול נחלק הוא מדין כמי שניטלה דהיינו שנפסל העלה וכמי שניטל וכמי שניטל התיומת הוא הפוסל את הלולב, וא"כ היה מקום לדון דכיון שאינו פסול עצמי בלולב אלא הוא חיסרון בעלה אמצעי וכלפי זה לא שייך עשו ראשו כעין דאמרן לעיל דהיכא שהוי חיסרון בעלה עצמו בחסרונו לא שייך לדון בזה מדין ראשו ועיי' בזה [ורבנו ירוחם באמת פוסל מדין חסר ולא מדין הדר ויסוד הענין דשורש הפסול משום משום דחשיב דנחסר העלה האמצעי עיי' דנפסל העלה מדין נחלק ותחילת הדין דנחלק הוא חסרון בהעלה ועיי' לא שייך לומר עשו ראשו].

אמנם מדברי הרא"ש יש להוכיח לכאן דנחלק אי"ז פסול עלה, שהרי הרא"ש הוכיח דאם נפרצו העלין פסול ה"ה יבשו, והנה לכאן לענין העלה האמצעי חזינן לא כך דנחלק העלה העליון פסול ואילו יבש העלה האמצעי הכשיר הירו', ואשר נר' בזה דנחלק אי"ז פסול עלה, אלא פסול בצורת הלולב דראשו נחלק לשנים ולכן אין להוכיח מזה ליבשה התיומת, ודוק'.

והעולה שמצאנו שיש מקור לנחלק משהו כמו שפסק הרמ"א והוא מעיקר הדין מדין עשו ראשו ולא מצד שמא יפתח וכמו תחילת לשון הריטב"א. וכן ליבש משהו מצאנו מקור מדין עשו ראשו כאמור לעיל.

לולב שרוף בראשו

והנה ידוע שהחזו"א מסיים בסו"ד שלולבים שנשרפו בחמה אין בהם פסול. אך נראה ברור שזה רק לשיטתו שאין פסול יבש בראשו וכל הנידון ברמה של יבשות שהוא כבר נחשב כניטל וממילא נשרף אינו עושה בנקטם אך אם נבנה ע"פ הרשב"א והגר"א שיש מקור לפסול יבש בראשו מבואר לכאן שוודאי יש להחמיר.

אמנם נראה שמ"מ יבש משהו בראשו הוא שיטה שלא הובאה להדיא בהלכה משא"כ נחלק משהו בראשו שנפסק להדיא ברמ"א שיש להחמיר לכתחילה ולכן עדיף הידור בנחלק משהו בראשו מאשר יבש משהו בראשו.

דינא דהמבי"ט בנחלק

ידועים דברי המבי"ט [הובאו במג"א סי' תרמ"ח סקט"ז] שכל פסולי הדר אינו נפסל אם אינו ניכר לעין כשאוחזו בידו. ועי' ברע"א בסוף דו"ח [והובא נמי בחי'] שכן הוא גבי נחלק ולכאן ה"ה בנקטם וה"ה ביבש שרק כשהוא ניכר יפסל כמו בחוטמו של אתרוג. אך רע"א דן שאולי נחלק אינו מדין הדר אלא מדין לקיחה תמה ובזה לא נאמר דינו של המבי"ט ונצטרך לאסור במשהו גם כשאינו ניכר כלל.

ועל פניו דבריו תמוהים שהרי כל המקור לפסול משהו בראש הלולב הוא מדין עשו ראשו ולכאן הדין של עשו ראשו הוא פסול הדר, וכן מכריע המשנ"ב שרק בפסולי הדר עושים כן, וכן נראה במג"א וש"פ בסי' תרמ"ח שהוא מפסולי הדר עיי"ש שנראה כדבר פשוט שחסר בחוטמו אם פוסל כל שבעה הוא מדין הדר. ממילא הוא צ"ע איך רצה להחמיר מדין לקיחה תמה הרי מדין לקיחה תמה הוא רק ברוב עלה [וכמבואר להדיא ברי"ז שפסול דוקא ברוב עלה] ולא מצאנו לפסול במשהו מראשו אלא מכח הדימוי לאתרוג ושם דין משהו הוא רק בפסולי הדר כאמור וצ"ע ג.

ואולי י"ל דהגרע"א פשיטא ליה מסברא דאין נדון לפסול נחלק מדין חסר אף נחלק משהו פסול דהוי חסר, ואף דברי"ז עצמו הלא מבואר דהיינו דוקא ברוב עלה, בזה י"ל דסברת רי"ז כדאמרן לעיל דנחלק במיעוטו אי"ז כלל חפצא דנחלק דלא נחשב חלוק, ומעתה כיון דבשיטות האומרות דנחלק משהו פסול מדין עשו ראשו והיינו מדין הדר, שמעינן דנחלק משהו עכ"פ חשיב חפצא דנחלק, ממילא שוב שמעינן מינה אף לדין דנחלק משהו הוי חסר. אמנם עיקר הסברא דאי מדין חסר פשיטא דנחלק משהו פסול יל"ד בה טובא ואכמ"ל.

ועל אותו הדרך, הנה המשנ"ב פוסק את הרבנו ירוחם וכדעת המג"א גבי נחלק שהוא מצד לקיחה תמה וכשר בשאר ימים ואינו מדין הדר, אך הביא לפסול בשיעור משהו וזה לכאוי' מדין הדר ואז אמור להפסל גם בשאר ימים, וצ"ל שכל דברי המשנ"ב על שאר ימים הוא רק לפי השיטה שפסול נחלק הוא ברוב והוא קצת דחוק עיי"ש.

אמנם באמת לא קשיא מידי כיוון שהמשנ"ב לדידיה לא העתיק את הטעם לפסול משהו מדין עשו ראשו אלא מדין שמא יפתח כמש"כ הפוסקים וממילא אין מקור לפסול לשאר ימים. אך ברע"א שנקט שלדעת הר"ן המקור לפסול משהו בנחלק הוא מדין עשו ראשו לכאוי' וודאי יש להחמיר כן כל ז' שהרי אז הוא מדין הדר ולא שמענו לכאוי' מקור למשהו בראשו רק ביום הראשון שהרי פסול הדר שווה בכל הימים וממילא עד כמה שמהדרים לנחלק משהו שפיר יש להדר כן כל ז'.

הימנך במשהו

הנה דעת רבנו ירוחם האמורה היא גם בנחלק וגם בהימנך ששניהם מדין לקיחה תמה ולא מדין הדר ופסולים רק ביום הראשון. אך המשנ"ב לא מביא לדבריו גבי הימנך ורק גבי נחלק וצ"ע. ונראה שעל הימנך שפוסקים את הר"ן שהימנך במשהו פסול ע"כ הוא מדין עשו ראשו וממילא הוא פסול הדר ששם מצאנו לדימוי לאתרוג וכאמור, וממילא בהימנך לא הביא לדברי הרי"ו שפסל ביום ראשון מדין לקיחה תמה, אך בנחלק שנפסל ברוב מביא המשנ"ב את רבנו ירוחם אך בהימנך שנפסל במשהו לא שייך לפסוק את הרבנו ירוחם וע"כ הוא מדין הדר שפסול כל ז' ודוק.

הדינים העולים,

- א. נראה שיש מקור לדין יבש משהו בראש הלולב מעיקר מדין יבש מדברי הרשב"א והגר"א, וממילא ה"ה לרמת יבש של נשרף בחמה, ודעת החזו"א להקל שלשיטתו אין מקור לפסול יבש בראשו.
- ב. דעת רע"א בדעת הר"ן לפסול נחלק משהו מעיקר הדין מדין עשו ראשו ואינו רק חשש בעלמא שמא יפתח כמו שהביא המשנ"ב.
- ג. נראה שיש להדר טפי בנחלק משהו בראשו מאשר יבש משהו בראשו.
- ד. לדעת רע"א שנחלק משהו נפסל מעיקר הדין מדין עשו ראשו יש להדר כן גם בשאר ימים.

שיעור י"א

בעניין חזית ונקלף

הגדרת פסול חזית

איתא בגמ' לו, א' שישנם פסולי מראה באתרוג שחור ולבן וכו' שפוסלים במראה האתרוג. ומצאנו נמי בגמ' לה, ב' פסול חזית ומבואר בגמ' דכמו שמבואר בברייתא דין פסול מנומר שישנו בפסולי המראה בב' וג' מקומות ה"ה שמנומר פוסל במראה החזית. וכן מצאנו לגבי דין חוטמו של אתרוג שגם בפסולי מראה וגם בחזית פוסל בחוטמו במשהו.

והנה בפשטות אין פסול בחזית מצד מראה החזית בצבעה שאינו ממראה האתרוג, ואפשר שמצד הצבע הוא מראה אתרוג אך הפסול הוא מצד השינוי באתרוג באבעבועות שבו וזה יוצר מראה פסול אך לעולם אינו נפסל כלל מדין צבע מראה החזית. והוא הביאור הפשוט במה שמצאנו בראשונים ובפוסקים שהעמידו כללים כדי להגיע לפסול חזית, שיש שפסלו דווקא כשיש שתי חזיות, וכן הא' דמבואר הדין שנידון כחזית רק כשניכר במישוש היד, והוא מורה שאינו פסול בפשוטו מדין מראה כמו שאר מראות אלא נידון כפסול מכח גוף צורת החזית באתרוג.

והנה כל מה שהראב"ד דן שחזית אינו ממראה האתרוג ודומה לפסול במראות הפסולים, היינו שהחזית אינו מראה אתרוג ולכן שייך לדון ביה מצד מנומר, אך לעולם הוא מצד מראה החזית שבו ולא מצד צבעו. ולכא' זה הפשט הפשוט שלעולם מצאנו שני גדרים פסול, פסול מראה מחד ופסול חזית מאידך והתחדש שבשניהם יש פסול מנומר. וראיה לדבר מדברי הריטב"א שדקדק לשון הגמ' גבי ב' וג' מקומות בחזית שהיו 'כמנומר' בכ' הדימיון, שלעולם מצאנו פסולא אחרינא והוא מנומר, והתחדש שמנומר במראה חזית נידון כמו פסול מנומר במראה. וכדברינו שחזית אינה פסול מראה כמו שאר מראות פסולים אלא הוי מראה חזית בשינוי גוף האתרוג ומראה זה פוסל או ברוב האתרוג מדין מראה פסול של חזית או במנומר בב' וג' מקומות.

אמנם בפמ"ג העתיקו השעה"צ סקנ"ו, נראה לא כך שהקשה שם למה לא נפסול כל חזית מדין מראה פסול, ומוכח שהבין שבכל חזית יש וודאי מראה פסול שאפשר כבר לפסול מחמתו [לא יצטרכו שאר תנאי חזית כדי לפסול]. ועיי"ש שמכח זה ייסד שאין פסול מראה ע"ג חזית ולכן א"א לפסול חזית מדין המראה פסול שבה אלא רק מצד פסול החזית שבה, ועיי"ש שמדמה לטריפות וצ"ב. ויסוד זה הוא נפק"מ גדולה למעשה במראה פסול כמו נק' שחורה ע"ג בלאטלך שאם הבלאטלך נידון כחזית לא יהיה פסול מדין הנק' השחורה. אמנם עיקר דבריו שהניח שיש מראה פסול בחזית נראה שאינו הסברא הפשוטה בביאור פסול חזית כאמור לעיל, שלעולם לא מצאנו לפסול חזית מדין צבע המראה שבה אלא מדין החזית שבמראה.

בפסול מראות הכשרים

שיטת רש"י שנקלף כולו כשר ומקצתו פסול מדין מנומר. ודבריו צ"ב הרי אם נקלף במקום אחד מה שייך לדון מנומר, וצ"ל כדברי הב"ח שכוונת רש"י לומר שאיירי בנקלף מקצת בב'.

וג' מקומות ולכן שייך בזה פסול מנומר. אמנם יש לעי' דנקלף בצבעו הרי הוי מראה כשר וא"כ אמאי יפסל מצד פסול מראה. ולכא' היה מוכח שרש"י סובר כשיטת הי"א שהביא הרא"ש לפסול מנומר במראות הכשרים. אמנם אי"ז נראה בכוונת רש"י שא"כ הגמ' הייתה צריכה לומר שנקלף במקצת הוי מנומר ונראה בגמ' שיש פסול נוסף של נקלף ולכא' הוא ממש פסול מנומר שמבואר בברייתא לקמיה, וצ"ע [ועי' סו"ד מה שנתבאר בשיטת רש"י].

ובהקדם יש להציע עיקר דברי הראשונים במראות הכשרים. שהנה הראב"ד בהל' לולב מביא את שני השיטות וכותב שמסתבר כשיטת המקילים שאין פסול מראה במראות הכשרים. וברא"ש נראה שמביא את הראב"ד לאסור ורק מביא את המקילים בשם י"א, ובר"ן מביא את הראב"ד שמתיר. ונראה לדייק שהרא"ש מביא את הראב"ד גבי נקלף, ובר"ן נראה שהוא נידון כללי במנומר במראות הכשרים ולא העמיד את הנידון על פסול נקלף.

ובאמת בפוסקים מצאנו לנידון של מנומר במראות הכשרים בשני מקומות בסעי' ו' גבי נקלף ובסעי' ט"ז במראות הפסולים, והטור פוסק כמו שנראה ברא"ש שפוסקים לחומרא שנקלף במראה כשר פוסל כמו שהביא מהראב"ד. אמנם בסעי' ט"ז נראה שיש נידון נוסף של מנומר במראות הכשרים כמו שמבואר בר"ן, וכן נראה גם בדברי המשנ"ב דנקלף ושאר מראות כשרים הם שני נידונים.

ובלשון השו"ע בסעי' ט"ז נראה שפסל דווקא מראות הפסולים ואילו בסעי' ו' עי' מג"א סק"ז ואיך שביארו במחצה"ש שם, שמדייק שכוונת השו"ע בנקלף שנשאר ירוק כלשון הרמב"ם, היינו דווקא בכה"ג דאי לאו הוי מנומר ואף במראות הכשרים, ולכא' הוא סתירה בפסקי השו"ע לדיוקן של המג"א. ועי' בחיים וברכה ס"ק קנט' שכבר מעמיד את הסתירה שגבי ירוק משמע שמנומר בירוק פסול ושאר מראות הכשרים נראה שכשר, וצ"ע.

החומר במראה כשר מכח נקלף

ועיי"ש שמביא לדברי המטה יהודה למהר"י עייאש שכתב שהמחבר סתם בס"ו ומעיר שם החו"ב שלכא' השו"ע לא סתם שהרי המג"א דייק לשון השו"ע כאמור [ואולי המטה יהודה למד שאין דיוק, שבפשוטו כוונת השו"ע שהנידון על עומק הקילוף ולא על מה שנשאר ירוק אח"כ, והיינו האם הגיע ללבן כמו החזו"א או כמו הגרי"ז]. ומ"מ גם לדבריו מעמיד המטה יהודה סתירה בין הרא"ש והר"ן שהרא"ש פסל בנקלף והר"ן פסל גם בשאר פסולים. ועיי"ש, שמחלק בין הסוגיות שיש שינוי מראה בנקלף שהוי תרתי לריעותא ואז אוסר אפילו במראה כשר משא"כ סתם מראה כשר שקיי"ל להתיר בזה. אמנם גדר הצירוף צב"ד ויתבאר לקמיה.

ויסוד גדול לעיקר דבריו נראה מעיקר שיטת רש"י כמו שדייקנו לעיל שנראה מוכח ברש"י שפסל נקלף מדין מראה כשר אך אינו דין כללי בכל מראה כשר אלא רק בנקלף וכמו שהוכיח המטה יהודה. ואולי כך פירשו הרא"ש והטור את הראב"ד שהעמיד דבריו בנקלף, שלעולם הוא נידון מיוחד בנקלף ולא בשאר מראות כשרים, וצ"ב.

עוד יל"ע בדעת הטור שמבואר שפסל מראה כשר גם כשאינו מנומר, ומדין חזוית ברוב האתרוג, ולכא' מפורש בראב"ד לא כמו הטור שלא מצאנו כלל אלא פסול מנומר במראות הכשרים אך לא פסול ברוב כמו חזוית. מ"מ מעיקר הנידון בדברי הטור לפסול במראות

הכשרים בחוטמו במשהו, ואיירי בנקלף וע"כ מבואר כמו המטה יהודה שהוא עניין מיוחד בנקלף.

והנה לשיטה שמנומר במראות הכשרים פסול, מוכח שמראה מנומר הוא פסול בעצם מצד עצמו שהרי המראות עצמם כשרים אלא שיוצרים מראה מנומר באתרוג בשינוי גוונים וזה יוצר פסול באתרוג. ומעתה יש לחקור לשיטת רוב הראשונים שמראות הכשרים כשר, האם הפשט שחלקו בעיקר הדבר שלעולם לא מצאנו כלל פסול מנומר מצד מראה הנימור אלא שהמראה פסול הוא הפסול רק כל שהוא נמצא במקום אחד הוא פסול רק ברוב וכאשר הוא מפוזר ברוב האתרוג הוא פסול גם במיעוט, ועי'.

אמנם היה נראה טפי שגם לסוברים שמראות הכשרים כשר אכתי מוכח שהתחדש פסול מיוחד מצד מראה הנימור וכמו שמגדיר החזו"א [ובמיוחד לשיטתו ששיעור הפיזור הוא ברוב האתרוג ולא רק בהיקפו, דלא כהמג"א], שהתחדש שגם החלק של מראה האתרוג הכשר שנמצא בין המראות הפסולים הוא נהיה מראה לקוי מכח הנימור שסביבו ומכח זה נעשה האתרוג פסול במראה נימור שבאמת נמצא ברובו ולא רק במיעוט. ובאמת הן הם דברי הריטב"א על המש' שכתב שהסיבה שמנומר פסול שמחשבים את המקום הכשר כאילו הוא מלא במראה החזונית עיי"ש והנה החזו"א מעמיד סברא זו בעיקר המח' עם המג"א האם מספיק רוב הקיפו לפסול במנומר [ויש לעי' בסברת המג"א, ויתכן שכל שטח האתרוג בהיקף שיש בו שינוי מראה מצטרף לנימור].

מנומר במיעוט האתרוג

והנה שיטת הרי"ן גיאות שנימור פסול אפילו במיעוט. ולכאן מוכח לשיטת הריצ"ג דלא כיסוד דברי החזו"א שהרי החזו"א נוחת להסביר היכן מצאנו פסול רוב במנומר, ועי' מיישב שהוא מדין שגם מקום ההכשר נעשה מקום פסול וממילא יש רוב שיעור מנומר באתרוג, אך לדעת הריצ"ג הרי הוא פסול אף במיעוט וע"כ אין מקור שגם מקום ההכשר נעשה פסול אלא מצאנו אך זאת דכיון שהוא מנומר הפסול הזה הוא אף במיעוט וממילא י"ל לא כמו היסוד של החזו"א ודוק [ויש לדחות].

והנה יעוי' היטב בלשון ברא"ש ונראה בלשונו שכביכול היה אפשר להבין שבאמת מצד הסברא גם מיעוט מנומר יכול לפסול, רק כתב שלא מסתבר כן שאז ב' וג' טיפות סמוכות יחשבו נימור, וממילא השיעור של הראב"ד הוא שיעור מתקבל כשיעור הנימור, אך מדויק מאוד דלא כדברי הריטב"א והחזו"א, שלעולם לא שמענו שאינו נימור עד שיהיה ברוב [מדין שאז הכשר נעשה כפסול] אלא שלעולם יתכן שהפסול של מנומר ישנו אף במיעוט רק בעי לזה שיעור ושיעור רוב הוא שיעור המסתבר. ובדליכא להאי שיעור אי"ז חפצא של מנומר, באופן שבעצם הרא"ש מודה לדרכו של הריצ"ג דנימור פסול גם במיעוט רק חולק על שיעור הפסול שלריצ"ג הוא באמת אף במיעוט ולרא"ש רק בשיעור רוב הוא חפצא של מנומר, ודוק.

והנה מצאנו חידוש גדול בדברי הבי"מ שגם לדידן דקיי"ל שאין נימור אלא בשיעור פיזור של רוב מ"מ היינו דווקא בשיעור ב' וג' מקומות אך כשיהיו ד' מראות כבר יהיה פסול אפילו אם יהיה במעוט האתרוג, ועי' בבאה"ל שהביא להחמיר כדבריו ביום הראשון. וא"כ מצאנו גם מעיקר הדין שחוששים לנימור אף שאינו ברוב וע"כ דלא כדברי החזו"א שבעי רוב בפסול

נימור כמו בחזית, אלא שעד שלא יהיה רוב לא חשיב נימור, אבל באופן שגם מיעוט הוא נימור אה"נ דמצד עיקר הפסול י"ל דפוסל אף במיעוט ושפיר די"ל דכ"ז נאמר רק על נימור של ב' וג' ולא על נימור ד', ודוק'.

[ובאמת יעוי' שם שהבי"מ נחית ליישב קושיית הכ"מ אמאי נקטה הגמ' ב' וג' מקומות, אם ב' כש"כ ג', ותירץ שהוא לשון הפלגה לומר שאף ביותר אינו נפסל אלא בשיעור פיזור של רוב ואז גם בנימור של ד' יפסל רק בפיזור רוב, אך מסיים שכיוון שהב"י נשאר בצ"ע ע"כ לא ס"ל הכי וממילא יש מקום להסתפק לדינא וע"ז נשאר בצ"ע לדינא וכמו שהביאו הבאה"ל].

שני בלטלאך בחוטמו

והנה גם אם נדחק דלא כדברינו ונאמר שלעולם אין לדייק מהרא"ש שחלק על הריטב"א והחזו"א, ונאמר שהרא"ש רק הוסיף טענה נוספת אמאי השיעור פיזור הוא ברוב אך אה"נ הוא בעצם מוכרח מעיקר הפסול שיהיה ברוב, אכתי יש לחקור האם כל דין מנומר ברוב הוא אך כמו חזית ברוב או גם בגלל שחפצא של מנומר רק ברוב היקפו, והלא מקור אית לן בדברי הרא"ש לומר כן דזולת סברת הריטב"א אית לן נמי טענה בעיקר שם מנומר דאי"ז חפצא של מנומר במיעוט,

ומעתה נצטרך לדון לפי השיטה של מראות הכשרים פוסלים מן הדין, מה יהיה הדין בשני בלטלאך בחוטמו, אם ננקוט שהוי מנומר במראות הכשרים. והוא לכא' תלוי בחקירה הנ"ל שאם אין כלל חפצא של מנומר במיעוט ממילא לא שייך לפסול בראשו בשיעור פיזור קטן אך אם נחשב מנומר רק בעי שיעור רוב ממילא יהיה שייך לפסול בחוטמו בפיזור מועט ודוק'.

ועי' בחו"ב ס"ק רנט' שמצאנו נידון בבטלאך על הדד וכמו שמפורש לרמב"ם שזה נחשב חוטמו של אתרוג ושם דן האם יפסל במראות כשרות מדין מנומר. ולכא' מבואר בדבריו לפשוט החקירה הנ"ל ששפיר אפשר שיהיה מיעוט נימור בחוטמו אפילו בשיעור הפיזור אינו ברוב האתרוג וכותב שם שלפי רש"י שלא מצאנו שדד הוי חוטמו ממילא יהיה כשר.

[אמנם עיי"ש שהמשיך לדון שלא יפסול שינוי עד כמה שהוא אינו חלק מהאתרוג עיי"ש. וצ"ב למה לא דן שאינו חוטם והיו שרצו לטעון שבאמת לא התכוין לפסול מצד מראה כשר בחוטמו במשהו אלא שפסל בדד משום רוב היקפו לדעת המג"א והוי מדין רוב באתרוג ולא מדין רוב בחוטמו וע"ז דן האם הדד הוא חלק מהחוטם לחולקים על הרמב"ם. והנה דבר זה מחודש מאוד, שאמנם שמענו שהפוסקים דנו האם תחתית האתרוג נידון ברוב היקף אך לומר שאפילו במקום המועט של הדד כבר נחשב כרוב היקף לפסול את כל האתרוג מדין מנומר ברובו הוא חידוש גדול אף שלא מצאנו מקור ברור להכשיר בזה, ויל"ע].

ומ"מ ביארנו שהריצ"ג למד שמנומר פוסל אפילו שהוא לא ברוב וכאמור ואולי גם לדין יתפרש כן ברוב היקפו כדעת המג"א או בד' מקומות לדעת הבית מאיר. ונוסיף, שהנה לפי הריצ"ג היה נוטה לומר, שבאמת לא יהיה מקור לפסול מנומר במראות הכשרים כיוון שהתחדש שמיעוט מנומר פוסל ולא מצאנו מקור שגם החלק בכשר שבאתרוג נהיה לקוי ונפסל, משא"כ לדעת ש"ר שפסלו מנומר רק בפיזור רוב האתרוג, וביאר החזו"א שהוא משום שנעשה רוב מנומר כיוון שגם מראה האתרוג שבין המראות נהיה לקוי מכח המראות שסיבבו וא"כ מצאנו מקור שמראה כשר נהיה פסול, וא"כ שמא רק לשיטתם התחדש שכמו כן נפסול

גם מנומר במראות הכשרים שכל שהוי מנומר אף במראה כשר פוסל מראה האתרוג, אך לדעת הרי"ץ גיאות שמא י"ל דאין כלל מקום לשיטה דמנומר במראות הכשרים ועי' בזה.

ועי' בחו"ב בסוף ס"ק קנט' שחשש לדעת הרי"ץ"ג ודן להתיר מראות הכשרים במיעוט רק מדין ס"ס ולכאור' לדברינו לא נזדקק לזה כיוון שאין מקום לחשוש לדעת הרי"ץ"ג במראות הכשרים כיוון שלשיטתו אין מקום לחדש הל' זו.

אך לשיטת הריטב"א שמנומר הוי כרוב ברוב פיזור ע"כ התחדש כדברי החזו"א שגם המקומות של האתרוג נשעים לקויים ונהיה רוב מנומר ולכן דנו הראשונים שאולי נאמר שיש צד שגם במראות הכשרים יהיה פסול ובזה חלקו שאולי סו"ס זה מראה האתרוג אך הא מיהא שם הפסול הוא מנומר.

מנומר בירוק ככרתי

ועי' בחזו"א סי' קמ"ח בסופו שהביא לחוט המשולש סי' כ"ג שדן להוכיח מדברי הראשונים שמנו ירוק ככרתי באחד ממראות הפסולים הפוסלים מדין מנומר, שע"כ מבואר שפוסל ירוק ככרתי הוא פסול מראה ואינו רק מצד גמר פרי. ודחה החזו"א שאף אי נימא שאינו כלל מראה פסול כיוון שאין האתרוג במראה זה שפיר הוי מנומר ואח"כ כתב 'ואפשר כיוון שאי"ז עיקר מראהו וסופו לחזור ממראה זה פוסל משום מנומר' עיי"ש.

ומדבריו שמענו חידוש גדול שבעצם גם לדין לא בעי מראות הפסולים בעצם כדי שיחשב מנומר וכל שאינו מראה האתרוג כבר אמור לפסול, רק מה שלא פוסלים במראות הכשרים הוא כיון שזה בעצם מראהו של האתרוג. אך באמת לדרכו כל שלא יהיה עיקר מראה האתרוג כבר יפסל כיוון שלא צריך מראה פסול בצורה חיובית כדי לפסול אלא צריך שלא יהיה מראה אתרוג, ולכן אף ירוק ככרתי שפסולו אינו כלל מדין מראה אלא מצד גמר פרי הוי בכלל מנומר לפסול אך לשיטות שמצריכות דווקא מנומר במראות הפסולים.

ישוב שיטת רש"י

ומעתה הדרין ליישב שיטת רש"י ולעיקר דברי המטה יהודה מה שמעמיד מכח סתירת השו"ע שנקלף חמיר טפי ממראות הכשרים ולמרות שנהיה אדום והוא מראה כשר אך כיוון שהוא נקלף הוי תרתי לריעותא וחמיר. והנה לאור דברי החזו"א אפשר להבין שלעולם לא בעינן מראה פסול כדי לתת שם פסל מנומר וכל שמוכח שאינו מראה האתרוג כבר הוי בכלל מראות הפוסלים משום מנומר, ואפילו בירוק ככרתי כתב החזו"א לפסול אפילו שאינו מראה פסול כלל, וא"כ ה"ה בנקלף שמראה האתרוג הוא מראה נקלף והקילוף עצמו מוכיח עליו שאינו מראה האתרוג, ואע"פ שנהפך הקילוף למראה כשר סו"ס הוא מראה כשר שהוא להדיא לא מראה האתרוג, ועי'.

וממילא מבוארים דברי המטה יהודה שנקלף חמיר ולכן אף שבעיקר דין מראות הכשרים השו"ע פסק להקל מ"מ בנקלף במראות הכשרים דעתו לאסור. וה"ה לשיטת רש"י שלעולם אין ראיה שרש"י סבר כדעת הפוסלים במראות הכשרים וכמו שהוכחנו ריש דברינו, וכל דבריו הם רק לפסול במראה נקלף שאינו ממראה האתרוג וכבר דומה למראות הפוסלים לענין פסול מנומר וכש"כ.

שיטת הטור

אמנם בדעת הטור רואים שלב נוסף שפוסל נקלף באתרוג ברובו ובחוטמו במשהו, ולדעתו מתבאר שכשהוא נקלף כבר נהיה מראה פסול כמו שמצאנו בחזוית שאע"פ שאינו שינוי מראה אך סו"ס האתרוג נהיה במראה של אבעבועות וזה מראה פסול וה"ה כשנהיה במראה נקלף ואף שהיו מראה כשר מ"מ מוכח שאי"ז ממראה האתרוג והאתרוג הוא מקולף והיו מראה חולי כמו שנידון כטריפה כשכולו נקלף, ועי'.

ובאמת דברי הטור הם שילוב מחודש יותר ממה שהתבאר לדעת רש"י [והשו"ע], שהנה לומר שמראה כשר בצירוף נקלף יוצר נימור שאינו ממראה האתרוג הוא שילוב מסתבר ועפ"י סברת החזו"א וכש"כ, אך בטור רואים שאף שהיו מראה כשר נידון כחזוית בגלל שהוא נקלף וחשיב מראה פסול וזה חידוש נוסף ועי'.